ההומור על־פי טופור

רולאן טופור, אמן האבסורד. הומור שחור מקאברי, הומור של גרזנים. דימויים ארוטיים סוריאליסטיים. תערוכה במוזיאון הפתוח בתפן.

מאת חיים מאור

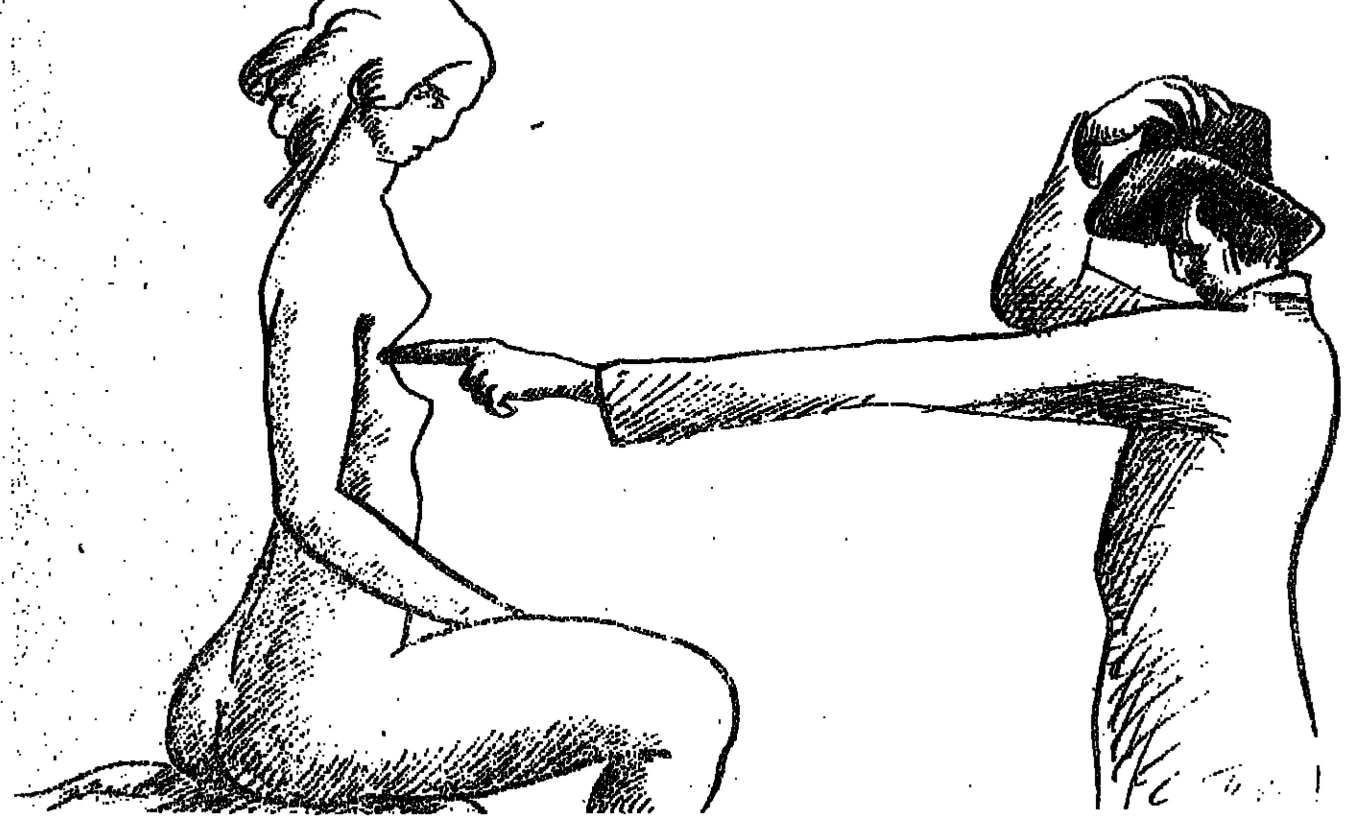

המוזיאון הפתוח בגני התעשייה בתפן מארח, עד לתחילת חודש פברואר 1988, את תערוכת רישומיו והדפסיו של האמן הצרפתי רולאן טופור.

טופור, מזוהה ומוכר כצייר, מעצב גרפי, קריקטוריסט, אנימטור (יוצר הסרט „כוכב פרא") ומה לא. ביצירותיו השונות הוא מעלה עולם סוריאליסטי, בדיוני, סאטירי, „הלוחץ על הנקודות הרכות ביותר בגוף ובנפש האדם: חיים ומוות, אלימות, מין, צביעות, שחיתות, ניכור אכזריות וכו'.

באמצעות האבסורד, ההומור השחור המקאברי, עיוות, הגזמה וצירופים לא צפויים הוא יוצר דימויים חזותיים מצחיקים, לכאורה, אך למעשה מקפיאים ומעוררי־חלחלה. החיוך, העולה על שפתיך ברגע הראשון, נשאר קפוא ואחר־כך גולש לאיטו במורד הבטן והופך למכת־אגרוף פתאומית, המכווצת את הקיבה.

חברים שלי, שראו את קטלוג התערוכה הגדירו את האמן כ„חולה על כל הראש", „מוח עקום" ו„גועל־נפש". הצדק עימם. יחד עם זאת טופור יודע כי כדי לחדור את היישות הרוחנית, הנפש, צריך לחשוף את הגועל ולהקיז את הדם והבשר. עמוס קינן, אוצר התערוכה, כותב עליו: „טופור, כל כך בשר ודמי, כל כך פריזאי, יוצר ארוטיזם רוחני, מיסטי, שהבשר והדם בו הם האלמנט הארצי המזין מות יהודי תולה, במובנה חבריא של המלה".

גויא, דומייה, הרונימוס בוש ופיטר ברויגל הינם רק דוגמאות אחדות ליוצרים שנגעו בנפש דרך חביבים, שהציגו עמדה מוסרית באמצעות חסרי־המוסר.

השמות שהזכרתי הצליפו ביצירותיהם באמצעות סאטירה שהתייחסה לזמן ולמקום מסוימים. טופור אומר אמירות קצרות, חדות ומרוכזות על האדם באשר הוא, על תאוותיו, תשוקותיו, פחדיו, רגשותיו ומעשיו. זוהי אמירה אוניברסלית, מתוחכמת וחסרת גבולות. הגבול היחידי הוא, אולי, היכולת לפענות הסמלים התרבותיים בעבודות, הן במישור הצורני (מורשת הגרפיקה האירופית מימי־הביניים ואילך, איזכורים מתולדות האמנות וכו') והן במישור האיקונוגרפי והמילולי. ניתן לנתח את רישומיו והדפסיו ברצינות רבה ולעמוד על איכויותיו האמנותיות, הסאטיריות וכו', אבל, למען האמת, על טופור אין לכתוב. את טופור יש לראות!

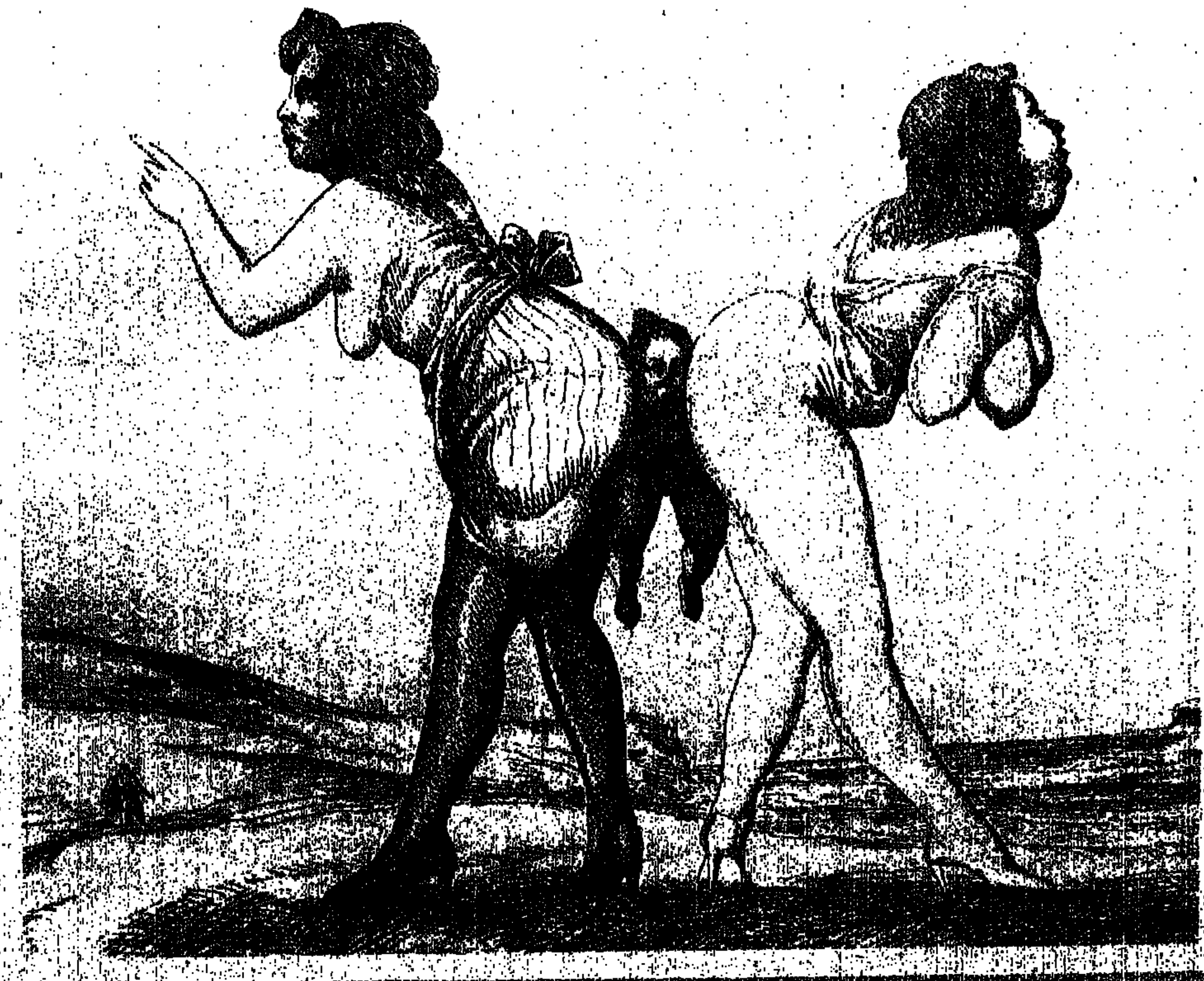

כתובת המערכת:
"על המשמר", רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: ישראל זמיר
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: איתן פימנטל
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות

■ עוז לתמורה
הקונגרס האלטרנטיבי מתכנס
מאת שלמה גלזר 6

■ עורקים מהצבא האדום
עריקים רוסיים מגיעים לארה"ב
מאת דליה רפאל 8

■ אונס — היבט משפטי
הכנת חוק חדש למאבק באלימות מינית
מאת חנה איש־הורביץ 10

■ קולנוע בחולות
נתן אקסלרוד חלוץ הקולנוע
מאת יעקב גרוס 12

■ קדושים מעונים
סרטי דת באופנה
מאת יעל ישראל 14

■ היי, מורתי, לאן את רצה?
אווירה סטודנטיאלית בקמפוס
מאת שמאי גלנדר 16

■ א' בסדר וניקיון
דיוקנו של עובד ניקיון ערבי בבאר־שבע
מאת שלי יחימוביץ' 18

■ פוצ'יני היה מלחין גדול
"לה־בוהם" – אופרה שעולה השבוע
מאת יוסי שיפמן 20

■ יופיו של הקיטש
אומנות הפורצלן במוזיאון חיפה
מאת חיים מאור 28

טורים ומדורים
הלו חותם 4

■ שלום־בית
מאת חיה יוסף 17

עודד ליפשיץ – 2; שלמה גלזר – 2; מיכאל הרסגור – 3; אלי הכהן – 3; אריה פלגי – 3; זאב צחור – 4; עמירם כהן – 4; שמואל בונים – 5; יוסי אמיתי – 5

כל־יום
(עיצוב: רחל דביר) 22־27

■ בשער:
הקונגרס הציוני יוצא לדרך

ידידה

מבט עגום במראה הציונית

לפני 90 שנה הכריז הרצל בקונגרס הציוני הראשון בבאזל: "היום ייסדתי את מדינת היהודים". חלפו 50 שנה והחלום הפך למציאות. בשלהי 1987, במדינת ישראל החוגגת ארבעים שנה לעצמאותה ערב קונגרס ציוני נוסף, כדאי אולי להציץ במראה הציונית הנשקפת אלינו.

"ידיעות אחרונות" במוסף של סוף השבוע שעבר מספרת רונית ורדי על חברתה הטובה יפה מרימונה שעשתה את זה, הצליחה והיא מנהלת בית־קפה באיסט וילג' ניו־יורק. בשפה מתוחכמת ומתנשאת משהו מספרת ורדי על יפה שנולדה לעשות כסף בדולרים ירוקים, ולגיבורה מצליחה שכזאת שווה להקדיש שני עמודים ותמונה בעיתון הנפוץ במדינה כדי שאיש לא ילקה באי־ידיעה.

דנה סטיניה, הדוגמנית היפה בת ה־20 המדגמנת בפריז, זכתה בעמוד השער של "לאישה", מסופר שם שדנה יודעת מה היא רוצה, ובעיקר מה היא לא רוצה לעשות הלא הוא לא לשרת כמו בנות גילה בישראל. לשם כך היתה חתונה עם אמריקני ממנו תתגרש בהזדמנות הראשונה ותישאר עם הדרכון האמריקני. וכתוב גם שהתענוג עלה לה 5000 דולר.

כאשר אלו הם דגמי ההצלחה המוצגים לנוער של ישראל בשנתה ה־40 מה יהיה על אותו משפט שחוק אך נכון, כי מדינת ישראל היא מרכז העם היהודי ועל החלום הציוני לבוא לחיות בה.

ברקע נשמעים צליליה המכוערים של התרוצצות העסקנים המכוה והמכבישת במירוץ לראשות הסוכנות היהודית. אינני, חלילה, מחסידיו של עקיבא לוינסקי, עסקן קשיש ואפור שחלק נכבד לו בתרמיתה ושפל קומתה של הסוכנות שהוא נמנה על מנהיגיה בשנים האחרונות. אבל העובדה שהוא נאלץ לחסיר את מועמדותו רק בשל "וטו" של הארגונים הלא־ציוניים בסוכנות, מרה שבעתיים. שהרי ארגון לא־ציוני — בעברית פשוטה — הוא ארגון האומר כי יהודים אינם צריכים לבוא ולחיות בישראל. והנה מסתבר שבכוחם של אותם גבירים יהודים בעלי המאה לקבוע מי ינהיג את התנועה הציונית.

תוסיפו לכך את מאבקה העיקש של ממשלת ישראל בהתיישבות העובדת שהיא המעשה הציוני בה' חודיעה של העם היהודי, מאבק אותו מובילים ראש ממשלה ושר אוצר הנמנים על המחנה הלאומי, וכל זאת בשל שיקולים מפלגתיים צרים.

מראה קשה ולא מעודד משתקף היום מהמראה הציונית. וכמו שנאמר — בבניין ציון ננוחם.

● **שלמה גלזר**

מלה רעה

איש עצוב באופקים

בפגישת אקראי בשבוע שעבר, על מדרכות בית־החולים "סורוקה" בבאר־שבע, יחיאל בנטוב יו"ר המועצה המקומית באופקים, נראה עצוב ומיואש. באותו יום עלה לירושלים, לדיון על בעיות העיירה באחת מוועדות הכנסת. הדיון, כמה אופייני, לא התקיים, מפני שהוועדה עסקה בבעיות חשובות ורחופות יותר מבעיותיה של עיירה נידחת בנגב.

ביום ג' השבוע, ב"ידיעות", הציגה תמר טרבלסי את הסיבות שגרמו לשביתת המחאה של אופקים.

באופקים יש, תמיד, 400 מובטלים, והמספר לא עולה גם כשסוגרים מפעלים גדולים: מי שלא מוצא עבודה, ובעיקר מדובר בחיילים משוחררים וצעירים משכילים, עוזב את העיירה: 700 עזבו אשתקד, 5% מכלל 14,000 תושבי העיירה, ובמקומם באו 400 מובטלים אחרים...

יחיאל בנטוב עצוב לא רק בגלל מה שקורה באופקים. הוא גם יו"ר "מועצת נבחרי הנגב" שהוקמה על־פי "חוק הנגב" החדש. בנגב כולו עזבו אשתקד ארבעה־עשר אלף תושבים.

ליו"ר מועצת נבחרי הנגב. הוא נשאר עצוב, כי מהכבוד לא יוצא לו אפילו מקום עבודה אחד לצעיר אחד שרוצה לעבוד, והמינוי לא עזר לו לפתור את הבעיות של פועלי המפעל לגלשני־רוח "גל־ערף" שהתקבצו במפעל שנסגר. אז מה זה עוזר לבנטוב שהוא יו"ר? למה עליו לצפות מכך שמינו את השרים שרון ויעקובי לאחראים לביצוע חוק הנגב?

בשנה הבאה, הקיצוצים בתקציבי החינוך והבריאות יפגעו בראש וראשונה באזרחי אופקים. גם המס על קיצבאות הילדים יפגע בהם, וגם קיצוץ הסובסידיות לתחבורה הציבורית יכה בהם יותר מאשר בתושבי גוש דן.

זה לא משבר חדש, ומזה כמה שנים עצוב באופקים, ובנגב כולו. פעם כתבתי ב"חותם", ש"אופקים חוזרת לשנות ה־60". טעיתי: שנות ה־50 וה־60 היו שנים של פיתוח, של הקמת מושבים ועיירות וקיבוצים, של בניית התשתית התעשייתית בנגב, של סלילת כבישים ופיתוח מערכות חינוך, בריאות ושאר שירותים.

או, בלי חוק הנגב, ובלי מועצת פיתוח

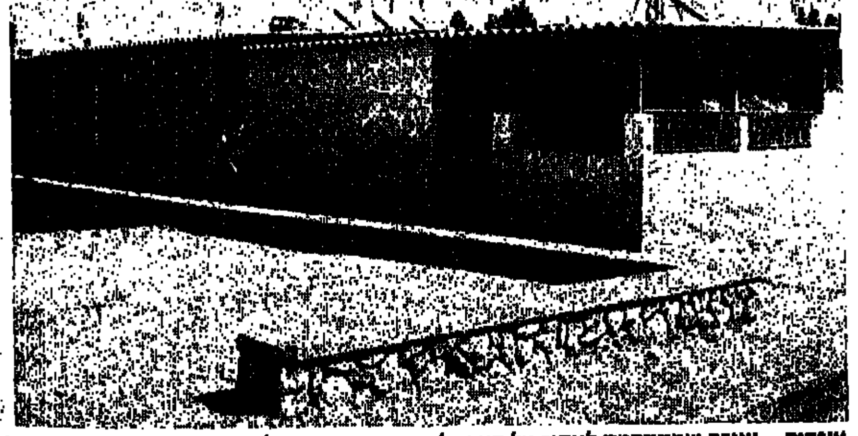

אופקים – עיירה שמתקדמת לאחור אל האבטלה, הייאוש והתסכול

יש לנו "חוק נגב" ו"מועצת נגב" ו"חברת נגב 2000", והמון תכניות מגירה לפיתוח הנגב, קריות מדע, רכבת ונמל חדש באילת, ומה לא. זה הכל קשקוש. האמת כתובה בהצעת תקציב המדינה לשנה הבאה: לא ישקיעו בנגב, והצעירים והטובים ימשיכו לברוח לצפון. חגגנו 100 שנה להולדת בן־גוריון, האיש שמזוהה עם חזון פיתוח הנגב. שנת בן־גוריון היתה אמורה להיות שנת מיפנה בנגב, שתסמן את המעבר משקיעה וניוון לתנופת פיתוח. דבר לא יצא מכל המלל בעניין. לאותו גיליון של "ידיעות", מה־1.12, צורף מוסף פרסומי, תחת הכותרת "וגם הנגב עוד יהיה פורח", עם דיוקן של בן־גוריון. במוסף הפרסומי הנגב נראה נפלאו: כל המפעלים משגשגים, עיירות הפיתוח הן פנינים בכתר המדינה, ולא מוקדי ניוון והידלדלות.

אז נתנו ליחיאל בנטוב את הכבוד: מינוי הנגב, ובלי חברת "נגב אלפיים" בנו את הנגב, הביאו רבבות עולים וותיקים שלמדו לראות בו את ביתם.

היום, הנגב כולו מוכה: הקיבוצים והמושבים במשבר עמוק, שקועים בחובות, נאבקים על עצם הקיום, מאבדים בנים וחברים. בבאר־שבע עזבו אשתקד 5000 תושבים, ואין סיבה להניח שבשנה הזו המספר יקטן. שמעון פרס נואם מזה שנה ויותר, בלהט רב, על פיתוח הנגב. גם בפתח החוברת של "ידיעות" הוא כותב בלהט על העמדת הנגב בראש סדר העדיפויות במדינה, מזכיר את בן־גוריון, מצטט את א.ד. גורדון.

סביר להניח, שיחיאל בנטוב מאופקים, איש עצוב, יו"ר מועצת נבחרי הנגב, קרא את המליצות האלה ונשאר עצוב כשהיה. אם חייך בזווית הפה, היה זה חיוך ציני של מי שאינו מאמין יותר במלים.

● **עודד ליפשיץ**

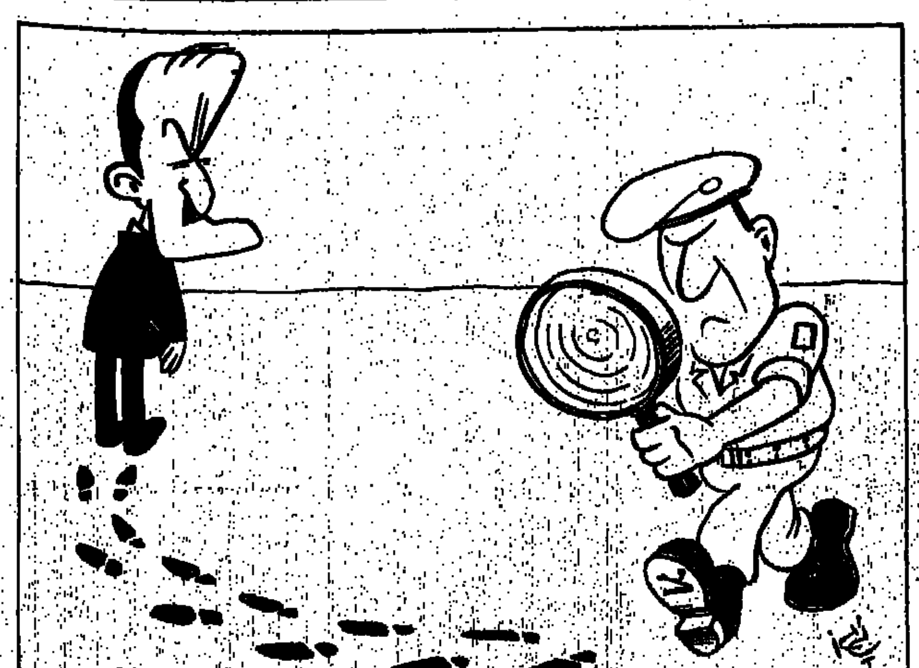

ההיסטוריה צעירה תמיד

מיכאל הרסגור

האם נכשלה המהפכה הציונית?

התרשמתי לטובה כאשר הוזמנתי על־ידי מוסר ביטחוני להשתתף בדיון הנושא את הכותרת של רשימה זאת. ההתרשמות החיובית באה מבחירת המלה מהפכה על־ידי מארגני הכנס. כי במילה זאת טמונה שאלת השאלות של קיומנו. האם החברה המתפתחת כאן היא המשך הגטו הגלותי — כלומר לא היתה כלל מהפכה ציונית — או היא חברה יהודית מסוג חדש לחלוטין, ילודת המהפכה הציונית, אשר כן התחוללה?

מאורעות הרמים אשר התרחשו ימים ספורים קודם לכן בבסיס צבאי אחר, ליד קרית־שמונה, הכתיבו כאילו תשובה חיובית לשאלה הגורלית: אכן, המהפכה נכשלה. כי הנוהה כזאת, ראש קטן כזה, אי־ממלכתיות כזאת, אנטי־צבאיות כזאת, מעלים את צחנת הגלות. ואם הגלות חוגגת נצחונה בלב לבו של צה"ל, האם נותרה עוד תקווה? כי הרי צה"ל אמור להיות אחד הביטויים העזים וההולמים ביותר של המהפכה הציונית. העובדה שאלוף פיקוד הצפון, על־ידי עצם קורות חייו, יכול להיחשב לאחת ההתגלמויות החיות של המהפכה הציונית, הוסיפה רק לבלבול ולמבוכה, לעגמת־הנפש הנוראה.

ובכל זאת היתה מהפכה ציונית. מבחינה היסטורית היתה זאת מהפכה עמוקה ורדיקאלית (כלומר שורשית) יותר מן המהפכות הגדולות ביותר — האמריקנית, הצרפתית, הרוסית או הסינית. מפני שבניגוד למהפכות הללו, אשר השאירו במקום עם, שטח, שפה, ועוד הרבה־הרבה יסודות נוספים, ושינו רק את המשטר, הרחיקה לכת המהפכה הציונית אשר שינתה את כל אלה. מיהודים גלותיים היא הפכה אותנו לישראלים ריבוניים. במקום גטאות פולין או אוקראינה, החיות בצל הפוגרום, במקום שכונות היהודים המושפלות של ארצות האיסלם — אנו חיים כרפובליקה העצמאית שלנו. במקום יידיש, לאדינו, צרפתית או ערבית, אנחנו מדברים, כותבים וחושבים בעברית, ועוד בעברית בעלת הניב הספרדי הגברי והגא, ולא בהתאמה האשכנזית הצולעת. ובמקום להתפרנס במקצועות־אוויר גלותיים רצתה המהפכה הציונית לעשותנו לאומה פרודוקטיבית — אם כי כאן פועל הכיבוש ואומלל מתוך מגמה הפוכה, אנטי־מהפכנית ואנטי־ציונית.

מה גרם לכך שבפרוס שנת ה־40 לריבונות העברית, דיונים המציבים סימן שאלה להצלחתה או כשלונה של המהפכה הציונית? התשובה נראית פשוטה. סימן השאלה מרחף מעלינו מפני שלא היינו ציונים דיינו. כלומר, לא העזנו להיות מהפכנים ולא שמרנו אמונים לעקרונות הציונות. בסיכום — מפני שנתנו לאנטי־ציוניים מושבעים להשתלט על המדינה והחברה שלנה:

● קודם־כל החטא הקדמון: הציונות שאפה לעצמאות יהודית ובשום אופן לא להשתלטות על עם אחר. כל עוד נמשך הכיבוש אנו נוגדים בציונות.

● ב"מדינת היהודים" התחייב בנימין־זאב הרצל שלא יינתן לרבנים "לצאת מבתי הכנסת", כלומר שלא יורשו למלא תפקיד פוליטי: כפי שהרבר אינו מורשה לקצינים בצבא־הקבע או לשופטים. (ספר זה של הרצל שנוא על משרד החינוך אשר לא דרש מעולם לעשותו לחומר קריאת־חובה, מסיבות מובנות). אנו עשינו את ההיפך ממה שקבע חוזה המדינה: כל עוד לא יוחזרו רבנים ודיינים למוסדותיהם, תימשך הבגידה בציונות.

● הציונות המדינית נולדה עם אותה "מדינת היהודים", חיבורו של הרצל, אשר בכוונה לא קרא לו "המדינה היהודית". כי הציונות שאפה להקים מדינה לכל היהודים, על כל זרמיהם, ומה שלא יהיה מוצאם — כי הרי אין גזע יהודי. הביטוי "מדינה יהודית" אשר אומץ על ידי החוגים הדתיים, במקום "מדינת היהודים", מצמצם את החזון הציוני למדינה בה שולטת הדוגמה האורתודוכסית בכל תחומי חיינו. זוהי סטירת־לחי לא רק לציונות, אלא לעם היהודי כולו. כי ההלכה האורתודוכסית, הנקראת "יהודית" על־ידי כלבי־השמירה שלה, היא בעיקר פרי הגלות ולא ניתן ליישם אותה במדינה דמוקראטית מודרנית. יישום ההלכה היהודית במדינה, אשר קמה כפרי המהפכה הציונית, הוא בגידה לאומית.

● הציונות שאפה להקים מדינת־חוק בנויה על שוויון האזרחים בחובות וזכויות. הפוליטיקאים בגדו בציונות על־ידי מתן פטור מחובות צבאיים לציבור עצום של גברים ונשים, תוך שמירת זכויותיהם הפוליטיות, כמו זכות ההצבעה. נוסף לזאת ציבור זה, למעשה, פטור גם מתשלום מיסים. זאת שערוריה לאומית מתמדת, פגיעה ישירה בחיילי צה"ל אשר סבירות היפגעותם עולה בעקבות שחרור המשתמטים מן השירות הצבאי. מדינה הפוגעת כך, יום־יום, שעה־שעה, בצבאה, היא קריקאטורה של מדינה. האי־שיוויון המוצהר הזה לפני החוק הוא בגידה בעיקרון יסודי של הציונות.

● הפוליטיקאים ביטלו את החינוך הציוני לטובת הנהגת "התודעה היהודית" המבוססת על הרעיון האנטי־ציוני שאפשר להיות "יהודי טוב" גם בגולה. הציונות סברה תמיד כי קיום לאומי מלא ומכובד אפשרי ליהודים רק במדינתם העצמאית. אבל משרד החינוך מעולם לא הנהיג "תודעה ישראלית" או "תודעה ציונית" בבתי־הספר. ציניות הנוער, ורמתו הירודה של החינוך העכשווי, הם בחלקם תוצאה של חינוך זה נגד המהפכה הציונית.

● אי־איכפתיות של הפוליטיקאים מול תופעת הירידה לעידוד התופעה הבוגדנית הזאת. מוסדות החינוך עוורים, למעשה, לירידת הדור הצעיר על־ידי אי־המודרת הילדים נגד הורים יורדים — והציונות הרי התבססה על "מרד הבן" נגד הוריו האנטי־ציוניים (מהפכה אינה ספל תה עם עוגיות, אלא מאבק, כאב וקריעה). העובדה שהחברה חדלה מלהוקיע את הנמושות היורדים (גם קצין מצטיין של חיל האוויר, מעוטר באות העוז והגבורה, הופך לנמושה עלובה ברגע בו החליט לרדת). כל חולשה כלפי הירידה בחיי הציבור, והתרבות, ברדיו או טלוויזיה (שני מוסדות המעודדים ירידה על־ידי עידוד יורדים), בבתי־הספר או בצבא היא בגידה במהפכה הציונית.

● תיקון המעוות בששת הסעיפים הקודמים הוא תנאי בל־ייעבור לחידוש סיכוי העלייה שהיא נשמת הציונות והצדקתה — כי אף יהודי נורמלי לא יעלה למדינה הנמצאת כל הזמן בחצי מלחמה, או במלחמה מלאה, למדינה של אי־שיוויון, למדינה הרודפת יהודים דתיים של הורמים הלא־אורתודוכסיים, למדינה חצי־גזענית וחצי־קלריקאלית, למדינה המרשה את פעולתו של פאשיסט אלים כדוגמת כהנא.

אולם בהשוואה לתנועות לאומיות אחרות, הציונות היוותה הצלחה מסחררת. לכולן היו עמים מוכנים, עלינו היה לבנותו. אולם אופופאיה זאת אינה ידועה לדור הצעיר כי במקום קורות הציונות מלמדים אותו משנה, תלמוד, בית ראשון ובית שני... אין זמן או מקום לבית השלישי.

הציונות הקימה, למרות כל הקשיים ולמרות רוב שליטיה, מדינה חצי־דמוקרטית חצי־מודרנית חצי־מתקדמת וחצי־נאורה בעלת אוכלוסיה אשר תגיע ל־4 מיליון נפש, אם לא יותר, עד לשנת 2000 (בתנאי שהשלטונות לא יוסיפו לעודד את הירידה). עתה עלינו להשלים את המלאכה. היא מרובה והיא מקור למוטיבאציה אמיתית וכנה. לידתה והתגבשותה של ישראל היא אחת ההרפתקאות המפוארות של ההיסטוריה החדישה. אין כבוד גדול יותר עבור יהודי מלהשתתף במפעל עצום זה: קדימה להשלמת המחצית השנייה של המהפכה הציונית.

רשות דיבור

לאדמונד סחייק
מנהל השידורים בערבית ברדיו

"תיקון נזקי השביתה יימשך שנים"

השבוע חזרה מתכונת השידורים הרגילה גם אל השידורים בערבית. אדמונד סחייק מנהל בית השידור הערבי בקול ישראל מתהלך עדיין סר וזעף. השביתה, לדעתו, גרמה נזק בל יתואר. שאלתי אותו האם החזרה לשידור לא תיקנה משהו מהנזק.

להערכתי, העובדה ששר החינוך יצחק נבון מגע את חידוש השידורים ימים ספורים אחרי פרוץ השביתה, או זמן קצר אחר כך, גרמה נזק שלתקן אותו ייקח לפחות חמש שנים. מפליא אותי איך אדם, שהיה יו"ר השידורים בערבית, המכין כל כך את חשיבות השידורים ואשר קיבל פניות חוזרות ונשנות ממערכת הביטחון, לא הורה לפתוח בשידורים לאלתר.

כשאתה אומר נזק אתה מתכוון לבריחת מאזינים, או למחדל הסברתי, או לשניהם גם יחד?

לדעתי הפסדנו מיליוני מאזינים. עבודה של שלושים שנה התערערה במכה אחת. אנחנו ידועים מעבר לגבול כמוסרי מידע מהימן ומהיר על מדינות ערב. נותנים תמונה מלאה של הנעשה בעולם הערבי. פתאום, בבת אחת, נהייתה דממה ולפרק זמן מאוד ממושך. במכתבים שהגיעו אלינו ממצרים, ירדן ומדינות נוספות, התברר לנו שאנשים ממש סבלו והתגעגעו לשמוע אותנו.

אם כך דרי שלא מדובר בבריחת מאזינים, הם בוודאי חוזרו?

הלוואי שאתה צודק, אבל אני יודע שכדי להחזיר את אותו מספר מאזינים שהיה לנו צריך אחת מהשתיים — או מצב ביטחוני חריג, כמו מלחמה חס וחלילה, או חמש שנים אינטנסיביות שבהן ננסה לקרב את אלה שהתרגלו בינתיים לתחנות אחרות.

● **אלי הכהן**

ידידות

מאחדות לאומית לאחדות לבבות

הפגישה, הפגישה שכזאת...

היבות פוליטיות לא תמיד זהה עם שינאה תהומית. אבל טבעו, שהוא יוצרת מידה של ריחוק.

בן אותיות הפוטוריאליסטי באחדות לבבות מונצחת עם שמיר, מנהיג הימין, בפגישה למען גילוי תמיכה להנצחת זכרו של ישראל גלילי. נחמד שהם לא מתקוטטים, אבל בצל תמונה כזאת קשה יהיה להוביל ציבור נגד ה"אסון" מן המהפך ועד ממשלת האחדות.

הליכות מנהיגים מתנכות יותר מאלף נאומים.

● **אריה פלגי**

הלו... חותם

מרתיעים את הקוראים

אני מזדהה עם הח' נקר בתגובתו על „חותם" האשפי (מס. 47), על שתמונה כזאת יכולה להופיע בשער של „חותם", ועוד יותר על שמערכת „חותם" לא ראתה צורך להגיב על המכתב הזה.

טוב ויפה ש„חותם" נותן מקום על דפיו להופעת שלל הדעות של קוראיו. אבל, לדעתי, המערכת חייבת להגיב על דעות שבקיצוניותן עוברות על הקונצנזוס התנועתי (שבלאו הכי נעשה רחב מדי) בין עם כלפי שמאל, בין עם כלפי ימין. כאם תמונה כזאת יכולה להופיע כשער העיתון, או כמאמריה של יעל לוטן על ואנונו המסכן, גיבור השלום, או הרבה מנמאמריו של עודד ליפשיץ במדורו: מלה רעה — מבלי התייחסות של המערכת, אזי אפשר לחשוב שזאת היא עמדה רשמית של מפ"ם ומי שלא מזדהה אתה, אין לו מנוס מלהסיק מסקנות!

רוב המאמרים המופיעים על דפי „חותם" (וגם על דפי „על המשמר") בעניין הערבי מציגים תמונת מצב סטטית, שמהם מסתבר שאנחנו אשמים בכל, שומחבלים הערבים הם גיבורים המתמרדים בצדק נגד הכובש הישראלי הברוטלי. ואמנם זוהי תמונת הצילום של המצב הנוכחי, אבל אם לא מדברים על הרקע, אזי התמונה הזאת היא סילוף גס של האמת השלמה. כי האמת השלמה היא שההתיישבות היהודית התחילה ונמשכה באמונה כנה ומלאה באפשרות של אחוות עמים ובהכרה שהאינטרסים האמיתיים של שני העמים בארץ הם זהים. והאמת המלאה היא שבראש ההתנגדות הערבית לציונות עמדו הכוחות הפאודליים הריאקציונריים השחורים ביותר שהצליחו להסית את ההמונים הערביים בסיסמאות דתיות ושוביניסטיות. האמת המלאה היא שאת המאורעות של 29 ו־36, לא אנחנו התחלנו, וגם ב־48 וב־56 וב־67 לא אנחנו יצאנו למלחמה להשמיד את עמי ערב ולזרקם לים! האמת השלמה היא שבשנת 66 עוד אף יהודי לא חלם על כיבוש הגדה, סיני ורמת הגולן!

נכון שהכיבוש נהפך לברוטלי במהלך הזמן, כי זוהי הדינמיקה של כיבוש! ונכון שהכיבוש הברוטלי מוליד ומכפיל ומשלש את הקמים נגדו ונכון שיש רק פתרון פוליטי, נכון שצריך לדבר עם אש"ף, ונכון שצריך לוותר על שטחים, ועל רוב השטחים, תמורת שלום אמיתי. ז.א. שהעמדה של מפ"מ היא העמדה הנכונה היחידה שמסוגלת להביא פתרון לסכסוך הדמים. אבל בגלל הקו המוטעה של המאמרים בעתוננו, הופעת שערים מהסוג הנידון כאן, לא רק שאין מרחיבים את מחנה המאמינים באידיאולוגיה של מפ"ם, אלא מרחיקים אפילו את המעטים שעדיין קוראים עיתונות זאת!

בבשי"ח
עמיר יעקב
הרצליה

האם התהום הפעורה היא הגיהנום?

האם צריך היה להמתין למודעת הצהלה החרדית המבשרת את מותו של הארכיאולוג יגאל שילה כדי לנער אחת ולתמיד את מעורפלי המבט שבינינו, הרואים בדת ומייצגיה האפלים והפרימיטיביים את שומרי רוח ישראל סבא?

כל מה ומי המזוהה אצלם עם מדע וקידמה מאיים על צידקתם החשוכה, ומכולם הארכיאולוגיה, החושפת תרבויות קדומות המערערות את צידקת „המסמך" האחד אין שני תורת — תורת ישראל.

במפגש בן שלושה ימים לפעילי מפ"ם קיבלתי על הראש כשביקרתי את הגישה הצמחונית: „איש באמונתו יחיה". האמנם? אני מסכים בכל מאודי עם פרופסור הרסגור שגישה מתבטלת זו אינה מפ"ם וודאי שלא השומר־הצעיר של „מרד־הבן", שסחף אליו דור שלם של תלמידי „חידר" וישיבות. במציאות שלנו יש להבדיל אלף הבדלות בין שומרי המסורת הפולקלוריסטים לבין העדות החרדיות האלימות והפנאטיות. מתוך ניסיון קצר ומהמם אני יכול להעיד שמאות — אולי אלפים, של בני ישיבות כפויים, סובלים לבטח מאותם „כאבי־בטן" שסבל מהם צביקה שוהם מעין־שמר. חלקם אף מוכרים לי? פוטנציאל אנושי אינטלקטואלי אדיר מבוזבז ונמק בבתי־המדרש ובישיבות ללא יכולת היחלצות, ללא ידיעה על קיום אלטרנטיבה, משותק מאימת השטן והגיהנום — בני־בריתם של רבניהם לצורך דיכוי ומניעת הספק. נעדרי כל רגע של בחירה: מה ללמוד, מה ללבוש, מה לחשוב וכו' וכו'. איזה „כלים" עומדים לרשותו של נער כזה בהגיעו לגיל 18, בו הוא ריבון לעצמו, וידיעותיו החילוניות מצטמצמות ל־4 פעולות חשבון? להתמצאות מדהימה ב„פלפוליסטיקה" ובורות מדהימה לא פחות בחיים שמעבר?

ידע כל בחור, אברך ונער (ועל בנות רובץ קושי כפול ומכופל), בחוצות ק"ק בני־ברק וירושלים כי יש אלטרנטיבות יש יד מושטת ולב פתוח, ולהם כתובת ברורה ומפורשת: הקבה"א, השומר־הצעיר. הרי לכם עניין לעסוק בו — מדריכים וחניכים זולת „ערבי פיג'מות" וסבונים: מיצאו את הדרך החוקית להביא את דבר קיומנו בפיזור כרוזים ומודעות, יאמצו קיני השוה"צ — כאן — לביקורים חטופים תלמידי ישיבות, יאמץ כל קיבוץ צעירים דתיים הפונים אליו. בטוחני, על־פי הניסיון שהתוצאות לא תאחרנה לבוא. מוכן לסייע בעיצה ותושיה.

רפי
עין־שמר — „מדיח ומסית" מדופלם

הזכות לדעת

ברצוני לברך את עורך „חותם" על שפרסם מכתב תגובה של קורא, חיים נקר, מבת־ים, אשר זעם על תצלום („חותם, 13.11) של פלסטיני המציין תנועת „וי" בשתי אצבעותיו. איני מכיר את החבר הנכבד, אך אני מניח שהוא עוקב, או בין הקוראים הקבועים של „חותם" — או אורח בחיפוש דרך פוליטי. ועל כן, זעמו, אי־שביעות רצונו, וגם טעותו, על הפרסום הנ"ל.

כל אורח, או חבר מפלגה הפונה ומגיב, מן היגיון לפרסם את מכתבו. עיתון הוא במה של ריעות! הכיוון האידאולוגי־רעיוני ניתן על־ידי העורך, המערכת. לא כל עורך מבין את העיקרון הבסיסי הזה ועל כך יש להצטער.

פוליטיקאי מנוסה אמר פעם שהוא ניזון ולומד ממה שכותב ומשמיע ה„עמך" יותר מאשר מכתבים מקצועיים ועל כן, ייתכן שהיתה טעות בפרסום התצלום עם התוספת „לא תנצחו אותי כל־כך מהר" בכל אופן, השתיקה הרועמת חסר הסבר מטעם המערכת.

ברצוני לומר לחיים נקר, שמפ"ם היא כן מפלגת פועלים! מפ"ם עם העובדים, ובכל מאבק ממושך תמיד נציגיה עמדו לצידם וכנציגיהם! אם אני צודק ואתה באמת עוקב אחרי הנעשה במפעלים, בתעשייה מול גל השביתות והמאבקים שהיו ויש לאחרונה ללא ספק היית מגיע למסקנה אחרת לגבי עמדת מפ"ם בנושא אש"ף. נגד מרצחים תמיד נקרא לאש"ף, שלא על חורבנה של ישראל תתגשמנה שאיפותיו אלא רק דרך הכרה בציונות, במדינת ישראל כעובדה היסטורית ומשא ומתן עם מדינת ישראל.

ולבסוף, חבר נקר, בבת־ים יש סניף גדול של מפ"ם, תתקרב, תבדוק, חומר רב על פעולתה והאידיאולוגיה של מפ"ם לרשותך.

דב נוימן
געש

אירוע

תלוש למדליה

מה לעיתון מסחרי ולמשכן הכנסת?

להוצפה כזו רק „העתון של המדינה" מסוגל.

בשבוע שעבר, בטקס ממלכתי מעייף, זכו תשעה־עשר עובדים בתואר „עובד מצטיין" בתחרות שנערכה מטעם „ידיעות אחרונות".

דמי שנוכח (כמשקיף) באותו טקס, שהתקיים במשכן הכנסת במעמד נשיא המדינה, שר העבודה והרווחה, מזכ"ל ההסתדרות ומכובדים נוספים — מלווים אותו הרהורים מציקים.

ראשית, מה לטקס הזה שכל־כולו מטעמו ומתוכו של עיתון מסחרי ולמשכן הכנסת? ומי שותף לו רגע מפקפק — מוסף מיוחד, מסחרי לכל דבר של העיתון ההוא שהוצא במיוחד לרגל האירוע ההוא — חולק ללא כל מעצורים ובושות בתוככי משכן כנסת ישראל. מפתיע עד כמה נבחרי העם הזה מאבדים קנה־מידה כשמדובר „בעיתון של המדינה".

שנית, הזלזול שמרשה לעצמו העיתון הזה, מסתבר שמלבד 19 המצטיינים הוזמנו למשכן, הם ובני־זוגם, כמה מאות „עובדים מצטיינים" שלא זכו בתארים כלשהם. לא נאמר להם על־ידי המארגנים מדוע הוזמנו ולשם מה, אך הסוד התגלה במהרה: תמורת מסירת תלוש המחובר להזמנה, בדומה לתלוש המשמש לקבלת סנדוויץ' ושתייה, יקבל „מדליה" מטעם המארגנים. ללא לחיצת יד, ללא תוספת של תעודה או קלף המספרים לך מדוע זכית להיות „מצוין", נמסרה לך ה„מדליה" תמורת התלוש, מידי אשה כלשהי ששלפה אותה מתוך קרטון כלשהו.

התעורר כי החשד שכל אותם „מצוינים" לא הוזמנו לכנסת אלא כדי לשמש כקהל בטקס הארוך וחסר ההשראה, שאפילו דניאל פאר המשופשף לא הצליח להחיותו (על אחת כמה וכמה מקהלת עובדי־בתי־הזיקוק בחיפה). מאות אנשים הוטרחו על־ידי „העיתון של המדינה" להגיע לירושלים מאילת ועד קרית שמונה (על חשבונם הם), ולחכות, בעמידה שעה שלמה מחוץ לשערי הכנסת, כדי לשמש קהל בטקס חלוקת פרסים לאחרים. והרי אפשר היה לגמור את הסיפור המכוער הזה דרך הדואר.

ביציאה לאחר אותו טקס מוזר, הסכמתי בכל ליבי לדבריו של „עובד מצוין" אחד שאמר לחברו: „אילו היתה תחרות הפריירים המצטיינים, של ידיעות אחרונות, היינו זוכים בכל המקומות הראשונים".

● עמירם כהן

עם סגולה

„נחל עגבניות"

הנח"ל – מוטיבציה המזכירה את הפלמ"ח

במסדר הבוקר שערך (מזמן, מזמן) דורון, לפלוגה שלו בגדוד הצנחנים של הנחל הוא מצא גרגיר חול בקנה הרובה של עודד. חוץ מהעונש הרגיל: מסדר נוסף וריצה עם הרובה מעל הראש עם המחלקה, הודיע דורון שכל הגרעין של עודד ייצא למסע לילה מזורז.

מזכירות הגרעין שהתכנסה בין ריצה לאימון ביקשה בירור ודורון נענה ברצון. הוא כינס את כל הפלוגה והודיע שגרגיר החול הזה של עודד גרם או...טו...טו לאבדן המדינה.

להלן דבריו בקיצור: אתם, צנחני הנחל, נחשבים לטובים ביותר. לכן, כשתפרוץ המלחמה תהיו חוד החנית של צה"ל. הפלוגה שלי תהיה, כמובן, הפלוגה המובילה. והנה ברגע המכריע בגלל הגרגיר בקנה, הרובה של עודד יחטוף מעצור. חייל האויב שמולו ינצל את המצב ויפגע בו ראשון, זה יקנה לאויב יתרון ביחס למחלקה, הפלוגה תשותק והגדוד יישחק. דרך הפירצה הזו יחתוך האויב את קו החזית, צה"ל יובס והמדינה תיכבש. וכך, בגלל הגרגיר בקנה של עודד העם היהודי, העם העתיק ביותר בעולם, ייכחד.

מזכירות הגרעין התכנסה והודיעה לדורון המ"פ שהוחלט לסרב פקודה ולא לצאת למסע. דבריו של עודד לא שכנעו והעונש נראה שרירותי. דורון היה המום אבל מצא דרך לוותר, לימים יצאו חיילי הפלוגה חזן לכל המלחמות. למי ששרד יש סיפורים שונים: גבורה ופחד ניצחון ותבוסה. יותר משהם קשורים במשמעת הם נוגעים ברמת הפיקוד ורמת המוטיבציה. אני יודע שאין לי שום סיכוי לעקור את אגדת הקשר בין המשמעת החיצונית לבין רמת החיילות. הסיפור עם השי"ג של הנחל בקרית שמונה, הוא ניצחון הגיגי לסוג מוגדר מאוד של מפקדים קשוחים, הטוענים שמשמעת היא תנאי להפיכת האזרח הרופף ללוחם מעולה.

ובכל זאת אני מרשה לעצמי לומר שזוהי נוסחה שיטתית שנועדה לנוחיותם של קצינים בינוניים שאינם מסוגלים להשליט מרות אלא באמצעות פקודה. משמעת פשטנית תמיד יותר קלה ובטוחה. זורקים בצעקת פקודה קצרה והכל מתייצבים ל„דום" „נוח"...וכו' המפקדים". הדרך האחרת, החדרת מוטיבציה אמיתית, מחייבת מאמץ הרבה יותר גדול ויכולת של יצירה אישית. יצירתיות היא, כידוע, החיפך ממשמעת חיצונית.

איני יודע איך היה נוהג שי"ג מגולני אילו נזרק לעברו רימון בקרית שמונה. יש לי ניחוש שלעולם לא אצליח להוכיחו. מה שניתן להוכחה הוא עוצמת המוטיבציה. כן, ככל שהדבר ישמע שחוק — של הפלמ"ח, ואכן כן, של הנחל ודורותיו כולל הפלוגה של דורון.

העליהום על הנחל בהקשר זה הוא תירוץ נוסף של מי שתמיד הקריין איננה לעצמאות וליצירתיות וקורא למי שמצליח לעשות בעת שירותו הצבאי משהו נוסף — „נחל עגבניות".

● זאב צחור

פרטיות
שמואל בונים

„וכשר הדבר לפני המלך" *

מדי פעם אני מוצא על לוחות המודעות בתל־אביב מודעות בנוסח זה:

אזהרה!
לשאלת רבים הרינו בזאת להודיע לציבור כי מסעדה פלונית ברחוב זה וזה אינה עומדת תחת השגחתינו ואין לנו כל אחריות על הכשרות במקום הנ"ל. ובכלל הציבור מוזהר לא לאכול במקום שאין תעודת הכשר מקורית ברת תוקף.

הרבנות הראשית
לת"א־יפו
מחלקת הכשרות

אם יבוא יהודי בעל מסעדה ויישבע: שום חזיר כף רגלו לא תדרוך, חס וחלילה, על סף המסעדה שלי. לא יימצא אצלי גמל לרפואה. כל גדי, אני מבטיח, נברר ונחקור מי היתה אמו, כדי לקיים את „לא תבשל גדי בחלב אמו." האם הרבנות הראשית תסתפק בכך? בהחלט לא. כאותה אימרה עממית: „לא ההגדה אלא הקניידלאך עיקר' כלומר – המזומנים.

כאן, אולי, המקום לחזור ולספר את הסיפור על מסעדה יהודית בניו־יורק. באותה מסעדה היה משגיח כשרות בעל זקן אדום יורד על מידותיו כשר למהדרין. יום אחד נכנס למסעדה אחד הלקוחות הקבועים – והמשגיח איננו. שואל הוא את בעל המסעדה: „איפה המשגיח?" עונה לו זה: „תראה, המשגיח דרש פתאום עוד 20 דולר ליום. זה הרבה כסף! אז עשיתי חשבון שכבר יותר כדאי לי לקנות בשר כשר".

בעל איטליז ברחוב דיזנגוף, שבו מוכרים בשר לבן (לתפארת המליצה), סיפר לי שעד לפני שמונה חודשים היה משלם בקביעות קנסות לעירייה וניהל בשלווה את עסקיו. מאז שמונה חודשים, כלומר, מאז הקרע בקואליציה, ירדו ממנו.

מה יקרה אם, כשלב בחיסול הסחיטה, יקומו כל האוכלים במסעדות, אלה שאינם „מתים' על הכשרות, ויתאגדו ויפרסמו כרוז: „הציבור מוזהר לא לאכול במקום שיש בו תעודת הכשר מקורית ברת תוקף"? אני בטוח שתורדנה מהקירות רוב תעודות הכשרות. אנחנו הרוב, לאז נכה אותם במקום הכואב ביותר - בכיס. אגב, במה זכה הגמל שנאסר על אכילתו הרי הוא גם מעלה גרה וגם מפריס פרסה? כנראה שהיה לו הסכם פרטי עם הקב"ה. לא שאני משתגע לאכול גמלים...

אותו בעל איטליז בדיזנגוף סיפר לי סיפור: ערב חורפי וגשום אחד, גבר יצרו של יהודי שומר מצוות, והוא החליט לטעום טעמו של „שינקן". נכנס לחנות דברי מאכל (דליקטסן – בלע"ז), קנה קילו עגבניות ושאל, כבדרך אגב, מה מחירו של שינקן. פתאום היכה ברק ורעם עז התגלגל בשמים. הביט היהודי כלפי מעלה ואמר: „רק שאלתי! אסור לשאול?".

* מתוך „מגילת אסתר"

דילמה

לאומנות בכפפות משי

אין לי כל טענה ל„חותם" על שהקדיש שתי כתבות ארוכות (13,6 בנובמבר 1987) לחנן פורת, שהוא המנהיג האמיתי של גוש־אמונים, בין שהוא נושא בתפקיד רשמי בגוש, בין שאינו נושא בו, ואף איפשר לו להציג, במאמר חתום, את עיקרי השקפותיו בסוגיית הריבונות על ארץ־ישראל. נהפוך הוא: הכתבות היו ממש מרתקות, ועמדו, מבחינה עיתונאית־מקצועית, באמות־מידה הדרושות. חשוב מכך: חנן פורת עצמו הציג במאמרו את עמדותיו בסוגיה המרכזית של חיינו הלאומיים בצורה שאין בהירה ונוקבת ממנה. מכאן ואילך ניתן, ואף הכרחי, להציג עמדה של עמדה, ולהתמודד — באותה בהירות ובאותה עוצמה — עם האתגר האינטלקטואלי והפוליטי שהציב חנן למחנה השלום בישראל.

לשיטתו של חנן פורת ייאמר, כי הוא מכה את המסמר בראשו כבר בפתח־מאמרו, ועושה זאת כאורח חד־משמעי וללא התחכמויות יתירות. „בארץ־ישראל", הוא אומר, „תיכון רק יישות אחת, רק ריבונות אחת: היישות הלאומית היהודית".

זוהי, אכן, כל הסוגיה כולה על רגל אחת: האם ארץ־ישראל (פלסטין) היא ביתו הלאומי של עם אחד בלבד, או שמא היא ביתם הלאומי של שני עמים? מן התשובה הניתנת לשאלה זו נגזרות המסקנות הפוליטיות, נגזרים המעשים שיש לעשותם.

חנן נשבע בנקיטת־חפץ, בהסתמכו על ר' ישראל סלנטר, כי אין בכוונתו „לחסור לישמעאל כור", אלא „לבנות לישראל זר", הינו בירור גדולתם של ישראל ומעמדם הלאומי, ולא זלזול בכל מה שנמצא בישמעאל. אולם עד־מהרה אין הוא מסוגל לעמוד בפיתוי, והוא נוטל לעצמו את הזכות המפוקפקת לפסוק הלכה האם הערבים־הפלסטינים הם עם, או סתם „אוכלוסיה", האם תביעתם לריבונות ולזיקה לאומית בא"י היא אותנטית או שמא היא מזויפת, והאם שורשיהם בארץ הזאת וקשריהם ההיסטוריים, האישיים והקיבוציים אליה עמוקים פחות או יותר מאלה שלנו.

תמיהתני מהיכן שאב חנן את תעצומות הנפש — או, אם תמצא לומר, החוצפה — לשים עצמו שר ופוסק בנושאים אלה. אנחנו, היהודים, דחינו בעבר ודוחים בהווה על־הסף — ובצדק — כל ניסיון מצד מישהו לקבוע עבורנו ובמקומנו אם אנחנו מהווים יישות לאומית, או שמא אנחנו בסך־הכל יישות תרבותית־דתית. נטולת כל מכנה משותף לאומי. הדגשנו, כעניין של עיקרון, כי הסמכות הבלעדית להגדיר את מהותנו נתונה לנו בלבד, ולא לאיש זולתנו. תהיינה כוונותיו טובות ונאורות ככל שתהיינה. זכות בסיסית זו שמורה גם לפלסטינים. הם לבדם יקבעו מי הם ומה הם. והם, אכן, כבר אמרו את דברם הנחרץ בנושא זה, לאמור: „עם אנחנו" (ויש להם שפע של „קבלות" על כך, כשם שיש גם לנו).

„בא"י תיכון רק יישות אחת, רק ריבונות אחת – היישות הלאומית היהודית" – זכה על ישמעאל?

הכחשת קיומו של ה„אחר", הטלת־ספק בזהותו הלאומית ובזכויותיו הנובעות מכך („ניצבת לפנינו, כביכול, אוכלוסיה", אומר חנן), ואין הוא שוכח להצמיד לעניין היישות הפלסטינית את תיבת־הסטק „מה שנקרא היום כפי כל", מעין "So- Called..."), הן בסופו של־חשבון מאמץ־סרק ובזבוז־זמן. כל זה לא יצלח, כשם שלא יצלח כל ניסיון להטיל ספק בהוויתו הלאומית של העם היהודי. חנן משקיע מרץ רב (ומיותר) בניסיון להשתית את זכותו של עם ישראל על ארץ־ישראל על גורם ה„ותק" ועל עצמת הקשר. עם כל הכבוד, זהו, ניסיון גואל וחסר־תכלית. הנוכחות הערבית בארץ־ישראל נמשכת ברציפות כבר 1300 שנה ויותר, אולם מאומה לא היה נגרע מזכותם הלאומית של הערבים־הפלסטינים גם אילו היתה תקופת נוכחותם בארץ קצרה בהרבה. כשם שהוכרה ללא עירעור זכותם הלאומית של עמים גדולים וקטנים שהתגבשותם הלאומית צעירה בהרבה מזו של הפלסטינים. ואשר לעצמת הקשר אל הארץ, אין מלאך או שרף או מכשיר־מדידה שיוכל לקבוע הקשר של מי חזק יותר ושל מי רופף יותר, ואין כל טעם במדידה מסוג זה. החיים עצמם הם שיקבעו האם מדובר בקשר עמיד ויציב או בקשר בר־חלוף. עדיף, ואף לגיטימי לחלוטין, לפעול לחיזוק זיקתם של היהודים לארץ הזאת. פסול בתכלית הניסיון להטיל ספק בעצמת הקשר של העם האחר.

חנן מציין לשבח את הביטוי „בארץ־ישראל קם העם היהודי" הפותח את מגילת העצמאות. משום־מה הוא שוכח ומשכיח כי מגילת העצמאות עצמה קובעת במפורש כי זכותו של העם היהודי למדינה ריבונית בא"י שואבת תוקף מהחלטת עצרת האומות המאוחדות מ־29 בנובמבר 1947 כדבר חלוקת הארץ לשתי מדינות ריבוניות: האחת יהודית והאחרת ערבית. וזהו, אכן, האמת לאמיתה: העם היהודי קם בארץ־ישראל, ומכאן זכותו עליה, אך המציאות הפוליטית העיקשת היא מציאות דו־לאומית, ומכאן גם דו־ריבונית, ובתנאים הפוליטיים שהיו שרירים בעת שנתקבלה החלטת האו"ם ובעת שקמה מדינת ישראל היתה החלוקה הפתרון המעשי היחיד, וגם המענה הפוליטי הצודק ביותר לבעיית ארץ־ישראל. נתון זה לא השתנה מאז ועד היום.

ועדיין לא נדרשתי להצעותיו ה„מעשיות" (ובעצם, התבוללות?!) של חנן, כיצד יש להיערך ולקדם את ה„סכנה הדמוגרפית" ולצערי יקצר המצע מלהידרש לכך ברשימה הנוכחית. ולא נדרשתי להערתו הנלבבת, כי אף־על־פי שישמעאל איננו בהכרח שפל שבאומות — „יש גם פנים שבהם נצטרך לבחון נקודת זו..." הדברים מדברים בעד עצמם, והשורה התחתונה של כל המלל ה„מתוק" הזה היא: לאומנות גוענית, אם גם ב„כפפות של משי".

ובכלל: עם „מתונים" כאלה — מי צריך „קיצוניים"?

● יוסי אמיתי

עוז לתמורה

השבוע מתכנס הקונגרס הציוני. מאות צירים מכל רחבי העולם יגיעו, כדי לדון על עלייה, על הגשמה, על התיישבות. הם יתווכחו על ערכים יהודיים, על ערכים ציוניים, אך לכשיסתיים הקונגרס – ישובו איש איש לאוהלו בגולה. אל מול קונגרס זה נתכנס השבוע קונגרס ציוני מגשים, אנשים הקוראים לעצמם „תמורה – לתפיסה ציונית מקורית" – אנשים שהם מלח הארץ הזאת, אנשים שחיים כאן, נושמים כאן וכל חייהם – כאן. די להזכיר אך שמות אחדים כמו: לובה אליאב, יהודה באואר, מוטי אשכנזי, הרב אבידור הכהן, דוד גולומב, צבי כסה, מאיר עמית, זאב צחור. אנשים טובים אלה ישבו שלושה ימים ולילות על המדוכה וחשבו – במקום הקונגרס הגדול – כיצד מצילים ארץ זו. משהו מן האווירה שהיתה ליקט כתבנו. הקונגרס האלטרנטיבי הראשון

מאת שלמה גלזר צילם בועז לניר

אחד החוגים בשעת דיון.

תנועה חדשה, תקוות חדשות לתמורה, לחשבון נפש ציוני.

„המטרה שלנו הוא לומר לציבור בישראל שהוא אינו חייב לאכול את החרא" אומר מוטי אשכנזי על מטרות הקונגרס הציוני האלטרנטיבי הראשון שהוא נמנה עם מארגניו. מוטי אשכנזי אינו מסתיר את כוונתו מי הוא זה שמאכיל את הציבור: המוסדות היהודיות והסוכנות הציונית.

אופיר פינס, יו"ר הקונגרס גם הוא אינו כוחל במילים: „כל העסק הציוני כמו שהוא מתנהל היום, בנוי על שקר אחד גדול ומוסכם ועל חלוקת ג'ובים ומתנות. הגיע הזמן שמישהו יגיד את זה. אנחנו באי הקונגרס האלטרנטיבי לא מתביישים להגיד שהמלך הוא עירום".

גם העובדה שהפעילות שלהם אינה גורפת עדיין המונים אינה מפחידה את מוטי אשכנזי. בעניין הזה יש לו ניסיון. כאשר יצא בחורף 1973, בתום מלחמת יום הכיפורים, להפגנת היחיד שלו מול משרד ראש הממשלה דאז, גולדה מאיר, בתביעה שתסיק מסקנות, גם אז היה לבד. בהמשך הופיעו תנועות המחאה שסופן ד"ש עם חמישה־עשר חברי הכנסת שלה.

הקונגרס הציוני האלטרנטיבי הראשון נפתח ב־29 (כ"ט) בנובמבר, באוניברסיטה העברית בירושלים בהתכנסות חגיגית ורבת רושם. 500 איש גדשו את האולם, בהם שלושה חברי ההנהלה הציונית של הסוכנות, דב פודר ממפ"ם, אורי גורדון, ראש עליית הנוער, ונציג הקונסרבטיבים בהנהלה הציונית, הרב הרצל פישמן. ראש המחלקה לעליה, חיים אהרון שלח מברק תמיכה, זאת חרף העובדה שהקונגרס קרא תיגר גלוי על הסוכנות היהודית ובנותיה. גם ראש עיריית ירושלים, טדי קולק, שלח מכתב ברכה חם. בין המוזמנים בלט אמיר פרץ משדרות וגם את ראש קריית ארבע, שלום ואך נאלצו חברי הקונגרס לארח בקהלם בשל היותם תנועה א־פוליטית. את אנשי הרוח והמדע תקצר היריעה מלהזכיר.

אופיר פינס מסביר את מטרות הקונגרס — „המדובר לא בהקמת מימסד חדש ולא בחלוקת ג'ובים וטובות הנאה אלא ביצירת גוף אלטרנטיבי התנדבותי שיעסוק במהות, בתכנים ויתן תשובה פעילה בשטח. אופיר גם מעז לחלום בגדול ולקוות שתקום תנועה עממית ציונית חדשה כמו „שלום עכשיו", או „גוש אמונים", בשל צורך של הציבור הרחב.

הוא מאמין שתנועה כזאת, מעצם קיומה, תכפה מציאות חדשה על המימסד הקיים. ברור לו גם שהעסק לא ייקח שנה או שנתיים והוא אינו מפחד מתקופה ארוכה יותר. יש לו נשימה ארוכה.

ובינתיים מדברים, המון מילים מלאות כוונות טובות ורצון אמיתי לעשות משהו. רוב המשתתפים צעירים, מאוד נאיביים. מוטי אשכנזי אינו חושש מנאיביות. להיפך. „כל המעשה הציוני הוא נאיבי. מישהו מפוכח היה בא הנה לפני 90 שנה למדבר הזה?" הוא שואל.

לאחר יומיים, מהפתיחה החגיגית לא נותר זכר, וככל שעוברים הימים מתמעטים המשתתפים. דיון הבוקר של היום השלישי נדחה ל־10.00. מסתבר כנראה שגם לאלטרנטיבה ציונית קשה לקום שקרם בבוקר. בעשר ורבע, כשמתחיל סוף־סוף דיון בנושאי כלכלה בהשתתפות מכובדת של נגיד בנק ישראל לשעבר משה זנבר, דוד גולומב פעם ח"כ מטעם ד"ש והיום מבכירי „כור" ורולנדו אייזן מנכ"ל רהיטי „רים", נוכחים באולם כמה עשרות מאזינים בלבד.

מרכזיותה של ישראל

הדיבורים הרמים והיפים על מעשים ולא רק דיבורים נשמעים קצת מוגזמים, וכנראה שגם הציונות האלטרנטיבית מתקשה לשמור על פער סביר. בתוך רעש בלתי פוסק, כניסה ויציאה של בני־תשחורת, מצליח משה זנבר לבאר את הקשר שבין כלכלה לציונות ונותן דוגמא על החלטה ציונית כלכלית כואבת ביותר — קבלת השילומים מגרמניה. „צחוק הגורל", אומר זנבר, „אבל זה היה למען מטרה ציונית של יצירת מקורות תעסוקה ובניית שיכונים. לא היה אז מאיפה לקחת את ההון הדרוש".

דודיק גולומב מדבר על מרכזיותה של ישראל כתנאי ציוני, וכי על ישראל להשתדל שליהודי התפוצות יהיה אינטרס כלכלי בארץ. אייזן, המציג עצמו כקפיטליסט, טוען שישראל לא ניצלה כהלכה את כספי הסיוע שקיבלה.

בכתב, מאולתר משהו, מנסה אופיר פינס להסביר את מטרות תנועתו לקראת הקונגרס הציוני שבפתח:

- מאבק למען שוויון זרמים ופלורליזם דתי בישראל.
- שימוש בכספי הסוכנות לחיזוק הקהילות ברחבי העולם.
- הפרדת התנועה הציונית מהמפלגות הפוליטיות בארץ.
- בחירות אישיות לקונגרס הציוני בישראל.
- הפרדת התנועה הציונית מהסוכנות היהודית.
- חובת עלייה של פעילי הסוכנות בחו"ל.
- מאבק נגד יורדים המכהנים בתפקידים בכירים בסוכנות.

אופיר פינס מצטער מאוד על הכשלון התקשורתי של הכנס. יש לו יותר מחשד כי ידה של הסוכנות בדבר. לדבריו, יש כיום 300 חברים בתנועה שמשלמים מס חבר של 50 ש"ח כל אחד, ויש גם כמה תורמים. הנושא התקציבי מדיר שינה מעיניו. „אנחנו", הוא אומר בנחרצות, „מסרבים עקרונית לקבל תמיכה מכל גוף או מפלגה, פוליטיים וסוכנותיים". וברור שעם עקרונות מוצקים ויפים כאלה קשה לשלם את החשבונות.

בינתיים עוסקים באי הקונגרס בשורה ארוכה של נושאים חשובים ובוערים בחיי העם היהודי.

בדיון מרתק על „חוקי המשחק הציבורי בישראל" אומר ד"ר זאב צחור, כי יש להפריד את המפלגות מהמערכת המבצעת, רוצה לומר, כי לתפקידים ממלכתיים וניהול חברות ממשלתיות וציבוריות יש למנות על־פי כישורים ולא קירבה. פרופ' אוריאל רייכמן קורא להיאבק על קבלת חוקה לישראל בשנתה ה־40.

מוטי אשכנזי מציע להשתמש בכלים שמעמידה המדינה לרשות האזרח כמו בג"צ, כדי לכפות את המערכת השלטונית. בנושאי חינוך, אומר פרופ' יהודה באואר, כי תמיד היו משברים בין הגולה לישראל מאז ימי חורבן בית ראשון. „היום", הוא מרגיש, „המערים הסכו לתהומות. אני גאה להיות חילוני אבל משוכנע בצורך בחינוך יהודי".

15 מיליון יהודים בפקיסטן

שאלת המפתח היא, איך יוצרים בארץ חברה שאפשר לחיות בה.

לובה אליאב בא ישר מהפרויקט החדש שלו בניצנה, ומיצר באזני באי הכנס על כך שבישראל 1987, יורד החקלאי והמורה מנכסיהם והבנקאי והסוחר מולכים בכיפה. בינתיים הולך מספר המשתתפים בקונגרס ומתדלדל. השמש החמימה, הנוף והאנשים האטרקטיבי של באי ובאות הקמפוס הירושלמי והדשא, תובעים את חלקם.

בחוג הארגוני מחליטים על הקמת מועצה ומנית בת 29 חברים שתורכב מנציגי האזורים והארגונים השונים ותכהן עד בחירת מוסדות נבחרים לתנועה החדשה. בחוג לקליטת עלייה, אותו מנחה ביד רמה גברת אסתר אבוטבול, שהיא ילידת תנועת „התחיה" כבירה, וורקת ד"ר שלווה וייל פצצה. וייל, אנתרופולוגית מביה"ס לחינוך ליד האוניברסיטה העברית, טוענת, שיש קבוצות מ„בני ישראל" שהיה להן עבר יהודי וחלקן טוענות ליהדותן. לדוגמא, היא מביאה את עשרת השבטים הפטנים מאפגניסטן ופקיסטאן המונים כ־15 מיליון נפש, הטוענים שהם צאצאי עשרת השבטים הנקראים כשמות שבטי ישראל. לטענת ד"ר וייל, תומכת הרבנות בבדיקת העניין. בקונגרס האלטרנטיבי רוצים להעלות נושא מעניין זה על סדר היום הציבורי.

לקראת שעות הנעילה, מקיים הגרעין הקשה של הפעילים שעוד נמצא במקום, התייעצות לקראת הנעילה. בהם אופיר פינס, מוטי אשכנזי, אורי בר־חור המכהן כיו"ר התאחדות הסטודנטים בבירה, זוהר ממגדל־העמק, אפרת הדס, שכל שלושת הימים דאגו והתרוצצו.

הכנס ננעל בדברי היושב־ראש אופיר פינס: „המפתח להמשך ההצלחה הוא ראשית, גיבוש גרעין של 50 משוגעים לדבר, ושנית פתרון בעיית המימון".

מוטי אשכנזי מיצר על היעדרות התנועה הקיבוצית מהכנס ומפרש זאת כהפניית־גב ליוזמת הקונגרס האלטרנטיבי. אופיר אומר, „הקונגרס שלנו הוכיח כי יש עם מי לצאת למלחמה הזאת. יש מי שיאמר — המלך הוא עירום".

קל מאוד להיות ציני וספקני ליוזמה הזאת, אבל אין ספק שהיא ברוכה וראויה לברכת הדרך. ועוקת מאור שנחזיק לה אצבעות. ■

עורקים מהצבא האדום

לחיילים הסובייטים שנשלחים לאפגניסטן זו מלחמה בלתי מובנת. הם מפוחדים, ממורמרים, אינם משוכנעים בצדקתה. עליהם למלא פקודות, אין להם ברירה. אם אינך יורה — יורים בך. ניקולאי החליט לערוק. כתבתנו פגשה בו בוושינגטון

מאת דליה רפאל

למראית עין אין בן שיחי שונה במאומה מכל צעיר אמריקני טיפוסי. לבוש בג'ינס וחולצה משובצת, שעון דיגיטלי על פרק ידו ו„בייבי פייס" עטורים בשפמפם. ההבדל ניכר בעיניו. רציניות, בוגרות, חדורות. עיניים שראו הרבה.

ב„גיל 23", אומר ניקולאי מובצ'אן, „אני רק מתחיל את חיי".

בגיל 18 גויס לצבא הסובייטי. לאחר ששה חודשי אימון בסיסי הוצב באפגניסטן, ביחידה שתפקידה להגן על בסיס סובייטי ליד העיר גאנזי שמדרום לבירה קאבול. זמן קצר לאחר הגיעו לשם החלו הספיקות מציקים לו. „לפני שגויסתי לא ידעתי דבר על המתרחש באפגניסטן", הוא מסביר. „לחיילים הסובייטים הצעירים נאמר כי הם נשלחים להגן על גבולותיה הדרומיים של בריה"מ ולעזור לעם האפגני להילחם בשכירי־חרב סינים, אמריקנים ופקיסטנים. אך כשהגעתי לשם לא מצאתי אף אחד מהם, רק מלחמה ברוטלית והשפלות מידי קצינים סובייטים".

ניקולאי מתאר את הדמורליזציה בצבא הסובייטי. יחסם של החיילים הוותיקים, הנמצאים כבר שנה ויותר באפגניסטן — מתואר גם על־ידי חבריו של ניקולאי. יחס זה הוא אחת הסיבות ההופכות את חייהם לבלתי נסבלים. ה„ירוקים" משמשים משרתים אישיים לוותיקים. הם נדרשים לעשות כל עבודה משפילה — כביסה, צחצוח נעליים, ניקיון וכדומה. לעתים, אם אינם מבצעים את הנדרש או אינם עושים זאת מספיק מהר, הם מוכים ואף נורים למוות. בתגובה להשפלה המתמדת מבצעים חיילים כאלה מעשים נואשים. זורקים רימונים לאוהלים של המתעללים, יורים בהם ומתאבדים. נוסף לכך סובל הצבא הסובייטי ממגיפות דיזנטריה, מלריה וטיפוס.

החיילים מנסים להתגבר על פחדיהם ועל השעמום והתיסכול בעזרת סמים ואלכוהול. „החיילים מעשנים חשיש והקצינים סובלים יותר מבעיה של אלכוהוליזם" — אומר ניקולאי. „כשאתה מסומם, קל לך יותר למות". על־מנת להשיג חשיש מוכרים החיילים מכל הבא ליד. מדים, רכוש, נשק ותחמושת. אישיים ואלה שהם גונבים ממחסני הצבא.

חיילים רבים, גם קצינים, מספר ניקולאי, מתמודדים בקושי רב עם הצבתם באפגניסטן. עם מעשי הזוועה שעליהם לבצע באוכלוסיה אזרחית, שבה זקנים, נשים וילדים. „אך הם חסרי־אונים. אם אינך יורה, יורים בך" — הוא מסביר בפשטות.

ניקולאי החליט לברוח.

„באחד הלילות הייתי בתורנות שמירה וחיכיתי עד שכולם נרדמו. הייתי אמור להעיר את המשמרת הבאה, אולם נתתי להם לישון והסתלקתי. השטח מסביב למחנה היה ממוקש. מכיוון שהכרתי את מיקום המוקשים עברתי ביניהם בשלום". במרחק קילומטר מהמחנה אותר על־ידי פטרול סובייטי, אך הצליח להתחמק. מיפגש מקרי תרם להצלחת בריחתו: „באחד מהכפרים הבין זקן אחד שאני בורח ונתן לי בגדים להחלפה". בסופו של דבר מצא את דרכו והצטרף אל קבוצת לוחמי־חופש אפגניים. בעוד שקיבלוהו לחבורתם — „התפלאתי על יחסם הטוב, ממש כמו אל אח" — סרבו להצעתו להצטרף ללחימה נגד הצבא הסובייטי. הוא שהה עמם משך 13 חודשים, לפני הגיעו לארה"ב יחד עם שלושה עמיתים — חיילים רוסיים שערקו גם הם.

ניקולאי וחבריו אינם מפרטים כיצד בדיוק הגיעו לארה"ב. הם חוששים מפגיעה בסיכוייהם של אחרים לבוא בעקבותיהם. הם אסירי תודה ל„עם האמריקני, לממשלה ולנשיא על עזרתם".

הסנטור גורדון האמפרי, רפובליקני מניו־המפשייר, יו"ר „כוח המשימה" ומרכז את נושא העריקים הסובייטיים בסנט

לחצים על העריקים

שני העריקים הסובייטים הראשונים שערקו מהצבא באפגניסטן הגיעו לארה"ב ב־1983. קיבלו את פניהם בנמל התעופה קנדי נציגי הארגונים „פרידום האוס" (Freedom House) וה„וועדה הבינלאומית להצלה". כך הגיעו להשלמתם המוצלחת מאמציהם של אנשי „פרידום האוס" — ארגון לזכויות־אדם שבסיסו בניו־יורק. משך שלוש שנים פעל הארגון למען מתן מקלט במערב לשבויי מלחמה סובייטים שנמצאו בידי האפגנים. כהם שנתפסו, מהם שערקו. למעשה, לא קיים הבדל ביניהם, כולם נחשבים לבוגדים בבריה"מ, מסבירה לודמילה סורן בעת פגישתנו בוושינגטון.

לודמילה, אמריקנית שנולדה בבריה"מ, היתה בין מקבלי פניהם של העריקים הראשונים שהגיעו לארה"ב. היא עובדת ב„פרידום האוס" וזה שש שנים מקדישה את רוב זמנה לטיפול בנושא. היא ביקרה מספר פעמים באפגניסטן, שהתה אצל לוחמי החופש ונפגשה עם כ־20 חיילים סובייטים המוחזקים בידי האפגנים. בראיון עם ניקולאי מובצ'אן שימשה לודמילה מתורגמנית בינינו. ניקולאי עדיין אינו שולט באנגלית, במידה שתקנה לו ביטחון שדבריו מובנים במלואם.

הנערים הסובייטים מתייחסים אליה כאל אם, אחות ולעתים גם אהובה. מכתביהם מאפגניסטן מגיעים אליה בדרכי מחתרת ולאחר חודשים ארוכים, והם מספרים סיפור נוגע ללב. סיפור של סבל, ניתוק, ייאוש וחוסר אונים. בכולם יש העדר ידיעה כלשהי על גורל שיעלה בגורלם — ועם זאת תקווה. תקוותם של צעירים, ילדים כמעט, שיבוא היום וייחלצו מהמלכוד בו הם נתונים, יצאו לחופשי ויגיעו לארה"ב — ארץ חלומותיהם. על שיבה הביתה כבר ויתרו מזמן.

לודמילה היא החוליה המקשרת בין מציאות חייהם לבין תקוותם. גם היא מספרת כי „הם כמו בני משפחתי". חלקם התגוררו בבית אמה משך שבועות כשהגיעו לארה"ב. היא מאמינה שסביבה דוברת רוסית וחום משפחתי הקלו עליהם את ראשית תהליך ההסתגלות. הם נפגשים לעתים מזומנות, מבלים, שותים וחוגגים יחד ימי הולדת. הם גם ממשיכים בפעולתם המשותפת למען עמיתיהם שבאפגניסטן.

לשאלתי משיבה לודמילה כי לא ברור כמה שבויים סובייטים נמצאים בידי לוחמי החופש האפגנים. ההערכות נעות בין 100 ל־400 ואין כל דרך לוודא את מספרם בדיוק. הם מוחזקים בידי קבוצות שונות ומועברים ממקום למקום כדי למנוע מהצבא הסובייטי לאתרם. בדרך־כלל הם זוכים ליחס נאות, ולעתים אף הרבה יותר מכך. רק קבוצה קיצונית אחת, שמנהיגה הוא גולבודין מקמטיאר, שונה מבחינה זו. זוהי קבוצה מיליטנטית קיצונית הדורשת משבוייה להתאסלם. אם אינם מסכימים, מתאכזרים אליהם, מענים ומחזיקים אותם במחפורות תת־קרקעיות. חלקם נמצאים בשבי כבר שנים ומצבם הופך נואש יותר ויותר. ב־1985 נהרגו 22 מהם בנסיון בריחה שאמור היה להביאם לפקיסטן, משם קיוו להמשיך למערב. למיטב ידיעתה אין בין השבויים יהודים, אך חיילים יהודים משרתים בקרב הכוחות הסובייטים באפגניסטן.

בארה"ב נמצאים היום ששה עריקים שזכו לעזוב את אפגניסטן. למרבה הצער, שניים נוספים שהגיעו בחרו לחזור לבריה"מ. הסיבות לכך הן „עניין של מבנה אישיות והיכולת לעמוד במצב המסובך בו נתונים הצעירים בהגיעם לארה"ב" — סבורה לודמילה. היא מספרת על לחצים המופעלים על הבחורים הנמצאים בארה"ב, מצד נציגים סובייטים. לפחות אחד מהם ניסה לבוא לשגרירות בריה"מ בוושינגטון „לקבל מכתב מאמו".

מתוך ידיעה ברורה ש„התחנה הבאה אחרי השגרירות היא במוסקבה", מוזהרים הבחורים שלא יציבו את כף רגלם שם. גם הסובייטים טופלו. במכתב אזהרה מעורך־דין אמריקני נדרשו שלא ליצור קשר עם הצעירים. ניקולאי מבהיר שעמו לא יצרו כל מגע — „אולי מפני שאף פעם אינני בבית". באשר לגורל החוזרים לבריה"מ, דיווחו עתונים בריטיים שהשניים הוצאו להורג. דיווחים אחרים מוסרים על תקופות מאסר ארוכות מאוד.

לודמילה עם לוחמי חופש בביקורה האחרון באפגניסטן

לודמילה עם שני שבויים סובייטיים באפגניסטן

עד היום נמצאו רק עריקים רוסיים מעטים דרכם למערב. בארה"ב נמצאים ששה, בקנדה חמישה ואחרים בגרמניה ובאנגליה.

ערעור המורל ושאיבת מידע

המאמץ לשחרר חיילים נוספים נמשך. לודמילה יוצאת מפעם לפעם לאפגניסטן להביא מכתבים של החיילים השבויים המבקשים מקלט מדיני בארה"ב. הבקשה, עם חתימה אישית, היא תחילתו של תהליך ביורוקרטי־פוליטי, ארוך, מסובך ומייגע, שעד היום, ברוב המקרים, לא הסתיים בהצלחה. הנושא כולו עדין ומורכב מאד. רגישויות רבות ואינטרסים, מנוגדים לעתים, משתלבים בו. תשבץ שיכול להראות חסר פתרון.

בסנט האמריקני יש עניין ניכר בנושא עריקים סובייטים בכלל, ואלה הנמצאים בידי לוחמי החופש האפגניים, במיוחד. את הטיפול בנושא מרכז הסנטור גורדון האמפרי, רפובליקני ממדינת ניו המפשייר, יו"ר „כוח המשימה" של הקונגרס בנושא אפגניסטן. ב„כוח" חברים 24 חברי־קונגרס נוספים, הפועלים למיסודה של דרך בטוחה ומהירה יחסית — עבור העריקים הסובייטים. ברומה לתהליך בו נקטו „בנות־הברית" ביחס לעריקים מהצבא האדום ולשבויי מלחמה, בסוף מלחמת העולם השניה.

חברי הקונגרס אוספים מידע מעדויותיהם של עריקים שעלה בידם להגיע לארה"ב, לוחמים אפגניים המגיעים לוושינגטון ואנשים יוצאי־דופן בנכונתם ובמעשיהם, כמו לודמילה סורן. כן נעשית פעולה לשכנוע פקידי הממשל והנשיא עצמו.

בראיון עמו הסביר לי הסנטור האמפרי כי המניעים הם „קודם כל הומניטריים. דאגה לבחורים שנכפו עליהם מלחמה ברוטלית ולמעשה גם רצח־עם". המניעים נוספים הם כדלקמן:

— מיסוד מסלול בטוח ומהיר עבור העריקים הסובייטים באפגניסטן למערב ייצור „זרם קבוע" של חיילים שינטשו את הצבא הפולש.

— מדיניות כזו תגרום לערעור משמעותי של המורל בשורות הצבא האדום ותקרב את היום בו יהיו הסובייטים מוכנים באמת לסגת מאפגניסטן, בתנאי שלום צודק.

הסנטור מייחס חשיבות מיוחדת לתרומת העריקים למודעות העולם באשר למתרחש באפגניסטן. „הבודדים מהם, שעזבו את אפגניסטן (והגיעו למערב), סיפקו מידע חשוב לאין ערוך אודות המדיניות והטקטיקה הסובייטית במלחמה".

לשאלתי בדבר העובדה שהשנים עוברות ועדיין לא נמצאה הדרך, או הנכונות, של הממסד לנקוט צעדים של ממש, מצרף הסנטור את תיסכולו וזעמו. „נכון, עד היום לא קיימת תכנית ממוסדת שתאפשר מתן מקלט מדיני לבחורים", הוא כועס. הוא גם מוסיף: „אכן, קיימת התנגדות בתוך משרד־החוץ לפעולות שירגיזו את הדב הרוסי. רבים שם מעוניינים להמשיך בתהליך הדטאנט עם בריה"מ, בכל מחיר. אפילו במחיר הצדק שיש לעשות עם אפגניסטן ועם העריקים הסובייטים".

ממשרד־החוץ עצמו, לא עלה בידי להשיג תגובה בנושא. סנטור האמפרי גם איננו מצפה לבשורות גדולות מוועידת הפסגה הקרובה בוושינגטון, מאותן סיבות עצמן. „נושאים אחרים יעמדו בראש סולם העדיפויות של הנושאים־ונותנים, ובינתיים אין סוכנות או מחלקה בממשלה האחראית לנושא ואין איש הממונה על הטיפול בו".

ליצור דעת־קהל עולמית

גם ניקולאי מובצ'אן טוען כי הידיעה שניתן להחלץ מאפגניסטן ולהגיע למערב תיצור זרם של עריקים סובייטים. הוא רואה חשיבות עליונה בזרימת מידע — ולאו דווקא צבאי. לדוגמא, „כשהייתי בצבא באפגניסטן נהגו לומר לנו שכל מי שנפול בשבי יוצא להורג מיד על־ידי שוביו". כיום, כשידוע על מקרים רבים המוכיחים שהמציאות שונה, שוב לא ננקט „קו הסברה" זה. לדבריו, בצבא הסובייטי חששו תמיד כי יודלף מידע על המורל של החיילים: על היחסים הנוראים השוררים בין קצינים לחיילים; על המדיניות המעוררות ביזה והרג אזרחים ועל התנגדותם של רבים מהחיילים לעצם נוכחותם באפגניסטן. ניקולאי מאמין שהדרך היחידה להחליש את עמדת הסובייטים, שאולי, בסופו של דבר, תגרום לצאתם מאפגניסטן, היא דעת הקהל העולמית. „הם רגישים בתחום זה", הוא מעיר, „חיילים שיגיעו משם יכולים לתרום רבות למידע של הציבור במערב ובארה"ב".

הוא עצמו עוסק הרבה בהסברה. נוסע בכל רחבי המדינה ומרצה, נפגש ומשוחח עם קבוצות שונות. רובן בבתי־ספר ובאוניברסיטאות. הוא רואה תפקיד וייעוד אישי להביא בפני הציבור האמריקני את הטרגדיה של העם האפגני ובתוכה את גורל השבויים הסובייטים. „אני מצטמצם ומתרכז רק במה שראיתי בעצמי", הוא מסביר.

„באשר לחייו האישיים הוא מספר על תקופות שונות. לעתים עוברים הגעגועים והבדידות. הוא מוכן לומר שמשפחתו בבריה"מ יודעת על הימצאו בארה"ב — אך לא מלה נוספת בנושא. חייו כיום טובים ויש לו הרבה תכניות לעתיד. דעתו על החיים בארה"ב השתנתה. „כל ידיעותי הקודמות נשאבו מהעתונות הרוסית, כיום אני שופט דברים לגופם. זוהי מדינה טובה. האדם כאן חופשי לבנות את חייו כרצונו. האמריקנים הם בני־מזל. הם יכולים לעשות ולקנות כל מה שברצונם". למרות שהוא חש כאמריקני, מודה שלאי שלעולם לא ירגיש כאן ממש בבית. אולי המצב ישתפר כשימצא מספיק זמן וילמד את השפה על בוריה. עדיין לא ברור לו איזה כיוון יחליט להתרכז. „התכניות שלי משתנות, נכון לעכשיו כוונתי ללמוד משפטים".

לשאלה על רגשות חרטה השיב: „ברצון הייתי נשאר במולדתי, לא היתה זו מערכת הגורמת לאנשים לחדול מלהיות אנושיים". חשובה לו מאוד ההבחנה בין המנהיגות סבריה"מ לבין העם. „לא בארצי, או בעמי, רק באלה ששלחו אותי לאפגניסטן".

הוא מסכם: „לטרגדיה באפגניסטן יש שתי פנים. כל אפגני עד עמקי נשמתו בייסורים שהצבא הסובייטי מביא על אפגניסטן... הצד השני הוא מצבם הנואש של החיילים הסובייטים הצעירים, המשמשים כשרתותים בידי המנהיגות, במלחמה שאינם מאמינים בה". ■

שני חיילים סובייטיים ושומריהם האפגניים

ניקולאי מובצ'אן בניו־יורק

לאחר אונס

על שולחנה של ועדת החוקה חוק ומשפט מונחת הצעת חוק לתיקון חוק העונשין הנוגעת לבעיות אונס, בעילה ומעשי סדום

מאת חנה איש־הורביץ

אשה, שהייתה קרבן למעשה אונס, מגיעה לתחנת המשטרה כשהיא מושפלת וחבולה. כשמתחילה החקירה היא מגלה מיד שלפניה חוויה קשה נוספת. לא מאפשרים לה להתרחץ, המשטרה בודקת את בגדיה הקרועים והמוכתמים, והרופא המשטרתי מחפש בגופה סימני זיהוי של העבריין והוכחות כי היה אונס וכי היא התנגדה למעשה: אותות חבלות וסריטות אותם יש לצלם, סימני מאבק, סימני מציצה וקריעה באבר המין, סיטות עור של התוקפן תחת ציפורניה, שערות שנשרו ממנו, כתמי דם והפרשות שונות ושרידי זרע. בדיקות קשות ומכאיבות, ביחוד למי שזה עתה נאנסה.

לאחר הבדיקה — החקירה. שחזור מלא של האירוע הטראומטי: „איך נראה התוקף, האם הכרת אותו מקודם, מה עשית במקום התקיפה, כיצד ניגש אלייך, מה אמר לך, איך תקף אותך, האם השתמש בכוח, האם היו אנשים במקום, איך הגבת, האם צעקת לעזרה?" ותיאור מדויק של מעשה האונס.

למשטרה אין ברירה: קיים קשר הדוק וייחודי בין קרבן אונס לבין המשטרה. בדרך כלל הקרבן היא העד היחיד למעשה הפשע, ו„היא כמו האקדח עם טביעות האצבעות," אומר ד"ר משה איזק, מנהל המחלקה לפסיכיאטריה בבית החולים „שערי־צדק" בירושלים. „האישה היא זירת הפשע, ואת הראיות אוספים מעל גופה", מאשרת מלכה סופר, קצינה במטה הארצי של המשטרה.

עד לפני שנתיים היו נאנסות בגוש דן נבדקות במכון הפתולוגי באבו־כביר. רופא המקורב לנושא אומר „זה היה מחריד. האווירה שם נוראה. יש שם גוויות בקומה השנייה, והפתולוג היה מגיע מהקומה השניה לבדוק הנאנסת". לפעמים היו הרופאים הפתולוגים משמיעים הערות פוגעות לנשים שנבדקו.

אונס לא קורה ל„גברת"

החברה אינה מקלה על קרבן האונס. ופשע זה הוא הפשע הפחות מדווח. לפי מחקרים שונים, רק 10% עד 20% ממקרי האונס מדווחים, לא במעט עקב המיתוסים השוררים בחברה, הגורמים לקרבן האונס להרגיש כנאשמת: אונס לא קורה ל„גברת", אישה חייבת לשמור על עצמה, יש שעות שבהן אישה „הגונה" אינה צריכה להסתובב ברחוב, יש מקומות שבהם אינה צריכה להימצא, אסור לאישה להיראות פרובוקטיבית, ואם היא באה לביתו של גבר — על מה היא בכלל מתלוננת?

לכל זה אין שחר: מעשי אונס מתרחשים בכל מקום — בסמטאות של מאה־שערים, בסלונים של צפון תל־אביב, במשרדים מכובדים, בדירתה של האשה — ובדירתו של הגבר, ובכבישים נידחים; ובכל שעה — בשעות היום כמו בשעות הלילה. זה יכול לקרות לכל אשה, והאנס יכול להיות כל אחד — מכר, ידיד, בן־זוג, או בן משפחה אחר; רק בכשליש מהמקרים האנס הוא אדם זר.

המודל של „שערי־צדק"

לפני כשתיים־עשרה שנים, קרא ד"ר משה איזק בעיתון על אישה צעירה בצפון הארץ, שהתאבדה לאחר שנאנסה. מזועזע, החליט להפעיל במסגרת „שערי צדק", פרויקט של עזרה לקרבנות אונס. זה היה פרויקט חדשני, שלא ביקש תקציבים או תקנים, והיה מבוסס על התנדבות. בפרויקט השתתפו צוותי המחלקה הפסיכיאטרית, מחלקת נשים, השירות הסוציאלי של בית החולים וצוות חדר המיון, נרתמו למשימה גם מגן־דוד־אדום והמשטרה. במשך הזמן נתפשו לרעיון גם בשאר חלקי הארץ.

בפנים כל אחד חלשלוש

„האונס קרה לפני ארבע שנים", אומרת צפורה (שם בדוי), אשה בסביבות הארבעים לחייה, רווקה, שיער קצוץ צבוע. „אני לא אוהבת לדבר על זה, איך זה קרה. זה לא רלבנטי איך הוא תפס את היד ואת הרגל. עיתונאית רצתה דיווח מפורט, כמו שנתתי במשטרה, ואני סירבתי. אז היא כתבה עלי בצורה עוינת. היא לא התייחסה לשאלה, איך התמודדתי, וזה מה שחשוב. אני לא בטראומה, תודות למרכז לסיוע לנפגעות אונס".

צפורה נאנסה בלב תל־אביב.

„הוא היה גבוה מאוד ונראה די חזק. הוא תפס אותי ביד מאחור. ראיתי סכין בידו. הוא אמר ,או שתתני לי או שאהרוג אותך'. צעקתי ולא שמעו אותי. הבנתי שאין לי מה לעשות ושלא אוכל להתגבר עליו וזהו. אחרי זה לא היה צריך כוח פיסי. זה קרה ברחוב מואר, בשעה 10.30 בערב, והלכתי אחריו לגן ציבורי בקירבת מקום. אבל הרחוב לא רלבנטי והשעה לא רלבנטית. זה יכול לקרות בכל מקום ולכל אחת. לא יודעים שכמויות של נשים נאנסות ביום ועל־ידי אנשים מוכרים.

„חזרתי הביתה. כל הלילה הסתובבתי, עישנתי ושתיתי קפה. חשבתי שאולי יכולתי למנוע את המקרה. היה לי קונפליקט עם עצמי, היום אני יודעת שלא יכולתי למנוע את זה.

„בבוקר הלכתי למשטרה. אמרתי ליומנאי: ,קרה לי מקרה מאוד מסוים, לא יכולה לדבר איתך', וביקשתי חוקרת. קיבלתי חוקרת ילדים, אז עוד לא היו חוקרות אונס. סיפרתי לה את הסיפור והיא העבירה אותי לחוקרים למקרי אונס. אז כבר לא התביישתי, אחרי שהשתחררתי מהקושי הראשון. המשטרה חקרה אותי שבוע וחצי. אחר כך נשברתי, ולא יכולתי לסבול את זה יותר.

„המקרה שינה לי את כל מהלך החיים. אני מרגישה פגועה על שהשתמשו בי, שרצוני לא היה חשוב. אני בחורה חזקה, אבל יש הבדל בין להיות חזקה לבין לצאת מזה. בפנים כל אחד חלשלוש. אותי כל זה הקשיח. אני הרבה יותר חזקה.. הרבה יותר מעריכה את החיים.

„באותה תקופה יצאתי עם מישהו; לאחר האירוע לא רציתי יותר לקיים יחסי מין. המשכתי בחיים רגילים, לא פחדתי לצאת בלילה. כלומר, פחדתי, אבל יצאתי. הייתה לי הרגשה כל הזמן שרודפים אחרי, אבל לא הפסקתי לצאת, לעבוד ולדבר עם אנשים".

בגוש דן הופסקו הבדיקות של קרבנות אונס במכון הפתולוגי, ורופא של המכון בא אל חדר המיון, כדי לבצע את הבדיקות. מנהלו החדש של המכון, ד"ר רוגוב, דואג שלאחר הבדיקה הרפואית־משפטית תיבדק הנפגעת גם על־ידי רופא נשים. צוותי חדרי המיון של שמונה־עשר חדרי מיון ברחבי הארץ מקבלים הדרכה בדבר הטיפול בנפגעות אונס. במקומות שאליהם לא מגיע רופא של המכון הפתולוגי, נערכת גם הבדיקה הראשונית על־ידי רופא נשים.

חוקרים של המשטרה עוברים הדרכה בדבר ההתייחסות הנאותה לנפגעות אונס, והחקירות נערכות בדיסקרטיות. במידת האפשר, נערכות החקירות על־ידי חוקרות.

בערים הגדולות הוקמו מרכזים לסיוע נפשי לנפגעות אונס. בכל אחד מהם יש שירות טלפוני של מתנדבות, הפועל 24 שעות ביממה. המתנדבות מקשיבות, מרגיעות, משיבות לשאלות, ומלוות את הנפגעות לחקירה במשטרה ולבדיקות.

במרכז הירושלמי הופעל לפני מספר חודשים גם קו פתוח לנפגעות אלימות מינית מהמיגזר הערבי. היו כבר עשרות פניות אל הקו הזה, מהן על מקרים של אונס בתוך המשפחה. רבות מהנשים הערביות אמרו, שזאת הפעם הראשונה שהן מדברות על משהו שקרה להן לפני שנים רבות. הסודיות הנהוגה במרכז זו איפשרה להן לפרוק את אשר על ליבן. המרכז התל־אביבי מזמין את הפונות אליו לעבור קורסים של מתנדבות ולקחת חלק בפעולותיו.

„אין תחרות בין הגורמים השונים" אומר איזק. „מה שחשוב לי זה שיש מרכזים בכל הארץ, ואשה שנאנסת מקבלת טיפול הוגן. זה ייכתב לי בספר החיים".

הגדרת המונח „בעילה"

התפשטות המודל של „שערי־צדק" למרכזים אחרים, היחלצותם של המשטרה ושל גופים נוספים לטיפול נאור בקרבנות אונס, ואף התקדמות מסוימת בתודעת הציבור, קשורים גם במסקנותיה של ועדה משותפת בראשות ח"כ שולמית אלוני, שדנה בנושאים המינהליים והמשפטיים הכרוכים בטיפול בקרבנות אונס. בשנת 78" הגישה הוועדה את המלצותיה לכנסת. ההמלצות המינהליות התקבלו ויושמו, ביניהן ההצעה, כי משפטים המתייחסים לעבירות מין, יתנהלו בדלתיים סגורות. ההמלצות המשפטיות יושמו בחלקן, ומרביתן, לאחר מספר גלגולים ושינויים, כלולות בהצעת חוק, הנדונה בימים אלה על־ידי ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

בתקופה בה ניהלה הוועדה את דיוניה, חלה הוראה מיוחדת של חוק הראיות על משפטים של אלימות מינית: כדי להוכיח כי בוצעה עבירה של אלימות מינית, לא די היה בעדותה של הקרבן. החוק דרש, כי תהיה עדות נוספת, מסייעת, שתתמוך בעדות זאת. אבל עקב אופייה המיוחד של העבירה, אשר מבוצעת בדרך כלל ביחידות, במקרים רבים לא ניתן היה למצוא עדות מסייעת. כתוצאה מכך, היו עבריינים יוצאים זכאים. בעקבות המלצות הוועדה שונה חוק הראיות, וכיום די ב„משהו" בנוסף לעדותה של המתלוננת, כדי לבסס את האשמה. ה„משהו" יכול להיות סימן של מאבק על גופה או על בגדיה, וכל דבר אחר שיכול לתמוך בעדותה.

הצעת החוק גם קובעת הגדרה רחבה למונח „בעילה", שהוא המושג העיקרי בעבירת אונס. על פי החוק הקיים, במקרים שבהם לא מתבצעת בעילה במובנה הרגיל והנורמלי, כמו במקרה של אונס אנלי, לא ניתן להרשיע את התוקפן במעשה אונס, אלא במעשה מגונה בלבד, שהעונש עליו נמוך יותר. לפי ההצעה החדשה, בעילה היא „החדרת איבר מין של גבר לנקב מנקבי גופה של אשה, או החדרת חפץ לאיבר המין או לפי הטבעת של אשה, למעט החדרת חפץ רפואי". ההצעה קובעת גם עבירה של „בעילה אסורה", שהיא בעילה בנסיבות, שבהן האשה נחשבת למי שלא היה לה שיקול דעת מיושב לגבי המעשה, כמו בעילתה של נערה שלא מלאו לה 16 שנים (במקום 17 שנים עד כה), בעילה שיש בה משום גילוי עריות, וניצול הסכמה שהושגה בתחבולה או תוך ניצול יחסי תלות או חינוך.

שינוי חשוב הנובע מההצעה החדשה הוא, שאין לבעל זכות לאנוס את אשתו. בחוק הקודם לא הייתה התייחסות כזאת. לגבי נשים יהודיות, פירשו בתי־המשפט בשנים האחרונות, כי על־פי המשפט העברי, אין להשלים עם אלימות במשפחה, „ואין אשה שבויה לבעלה להיבעל לו בעל כורחה". על נשים לא יהודיות, הפירוש הזה לא חל. לפי ההצעה החדשה, יחול דין זה על כל בעל ואשה במדינת ישראל.

עיקרון חשוב נוסף הוא, כי תיאסר חקירת המאשימה בבית־המשפט בדבר עברה המיני, אלא אם בית־המשפט יקבע בהחלטה מפורשת, כי חקירה זאת דרושה. מי שמכיר את הווי בתי־המשפט כיום יודע, כי משפטי אונס הופכים, במקרים רבים, לתהליך משפיל ומעליב עבור האשה המאשימה, כשסניגור של הנאשם חוקר אותה קבל באי בית־המשפט על היחסים המיניים שקיימה קודם מעשה האונס, כשכל מטרתו היא להביך אותה ולגרום לה להרגיש כאילו הפכה ממאשימה לנאשמת.

גם פרטיותם של בוגרים תהיה מוגנת יותר, ויחסים הומוסקסואליים מרצון בין בוגרים, לא יוגדרו כעבירה.

אחד מסעיפי הצעת החוק שנוי במחלוקת: מוצע לאסור פרסום שמה והזהות של קרבן האלימות המינית, אך ביחד עם זאת מוצע גם לאסור את פרסום פרטיו של החשוד, או הנאשם בביצוע העבירה, עד שיינתן פסק־דין המרשיע אותו בביצוע המעשה. שדולת הנשים מתמרמרת על הוראה הזאת בטענה, כי אין מקום לסימטריה בין האשה, שהיא הקרבן, לבין הגבר הנאשם.

לכשתחוקק הכנסת את החוק המוצע, תוכל מדינת ישראל להתברך בהסדרים ובחקיקה בתחום האלימות המינית, שהם מהנאורים ביותר בעולם. ■

הדחף להתרחץ ולזרוק את הבגדים

מלכה סופר, קצינה במטה הארצי של המשטרה, ממונה על סדרי החקירה של נפגעות אונס:

„נקבעו הנחיות חקירה, שמטרתן להקל על הקרבן, מבלי לפגוע בגילוי העבריין ובאיסוף הראיות. עד כמה שניתן, נעשה הדבר על־ידי חוקרת, או חוקר שעבר השתלמות מיוחדת. החקירה נערכת בחדר צדדי, נפרד, שאיננו משמש מעבר, ללא נוכחות זרים.

„החקירה קשה לנאנסת, היא נתונה במשבר, גופה רגיש וכואב, והיא חלק מזירת העבירה — הראיות נמצאות על הגוף שלה ובפרטים האינטימיים שקשורים לעבירה. צריך לברר אם הייתה חדירה, צריך לברר אם הייתה הסכמה. איך היא הלכה, מי ראה אותם, איך ביטאה את התנגדותה. זה לא שמאשימים את הקרבן, אבל צריך לברר את האירוע על כל פרטיו. משתדלים לערוך את הבדיקה סמוך להודעה, כי הדחף שלה הוא להתרחץ ולזרוק את הבגדים, את כיסוי המיטה וכו' ובתהליך ההתנקות מושמדות הרבה ראיות.

„קטע קשה בחקירה הוא מיסדר הזיהוי. משתדלים לערוך אותו באמצעות וידיאו, מראה חד־סטרית, או על־ידי איפור האשה. יש חוקרים המיומנים בתשאול, שבאמצעותו אפשר להעלות, ביחד איתה, פרטים שיכלה לשכוח, כמו תיאור התוקפן ופרטי העבירה, לאו דווקא בהיפנוזה. זהו תחום חקירה לא קל למשטרה. ההזדהות הרגשית כאן גבוהה, נוצר קשר רגשי בין החוקרת לבין הקרבן".

חלוצי הקולנוע נתן אקסלרוד (מימין) וברוך אגדתי

ל פני כחודש הלך לעולמו חלוץ הסרט העברי, נתן אקסלרוד. הוא לא זכה בפרס־ישראל על מפעל חייו — הפקידות הממשלתית התחשבנה איתו על מערכת יחסים צוננת, היא גם היתה אחד הגורמים להפסקת פעילותו באמצע שנות השישים. אך יש לזכור: אלמלא נפל בחלקו של נתן אקסלרוד להקים את יומן־כרמל — פרק חשוב בתולדות המדינה שבדרך — לא היה מצולם כלל, ולדורות שבאו אחריו לא היה מושג חזותי על דמות הישוב, קורותיו ומאבקיו בימי המנדט הבריטי.

אקסלרוד נקלע להפקת היומן לאחר שהתחייב לספק יומנים לקולנוע "מגדלור", שנפתח בתל־אביב בראשית שנות ה־30. מאז הפך היומן לסמלו. באמצעותו השתדל לתת ביטוי לכל הזרמים בישוב. עובדה זו היתה לא פעם בעוכריו: הנהגת הישוב העדיפה שיציג את כינוסי הפועל ולא את המכביה, ומכהינתה מוטב שלא היה מצלם כלל את ז'בוטינסקי או את מסדרי בית"ר. אך אקסלרוד ומצלמתו היו גם בחניתה ובעין־המפרץ.

בשנים האחרונות נפגשתי עם נתן אקסלרוד במסגרת מחקרי על קורות הקולנוע העברי בארץ־ישראל. יתכן שהספר הביוגראפי שעליו עמל (וטרם פורסם) עורר אותו לפתיחות. רשימה זו מבוססת על תחקירים וראיונות שערכתי עם אקסלרוד בסוף שנות ה־70 וראיונות שנערכו השנה במסגרת החוג לקולנוע באוניברסיטת תל־אביב. הראיון האחרון צולם שבוע לפני מותו על־ידי גנוך המדינה. במהלך הראיון התעייף אקסלרוד והראיון נקטע.

לאקסלרוד, חלוץ הסרט העברי, היו כל התכונות של חלוץ אמיתי: התלהבות בלתי נדלית, רצון שלא נכנע לשום קשיים, אמצעים מצומצמים ביותר ומידה רבה של חוכבנות, שאיפשרה גם בתנאים הגרועים ביותר ליצור יש מאין. בעל מקצוע אחר, הרגיל לעבוד בתנאים מקצועיים, לא היה מסוגל — כמוהו — לייצר סרטים בארץ־ישראל של שנות השלושים. התקציבים האבסורדיים שקיבל מדברים בעד עצמם.

אקסלרוד: "יום אחד בא אלי יהודי זקן, חותנו של בעל 'פרנקפורטר צייטונג', ואמר לי, שהוא מוכן להשקיע כמה שצריך כדי להקים כאן תעשיית קולנוע נורמאלית. 'תכין תקציב', אמר לי. עשיתי חשבון ויצא לי שאני צריך ששת אלפים סטרלינג למעבדה ועוד שלושה להפקה. בא היהודי, הביא לי שירטוטים בשביל הסטודיו, שצריך היה לעלות 55 אלף, ועד רזרווה של 10 אלפים. ממש פנטסטי. אמר לי: מר אקסלרוד, אתה אדם ישר. תגיד לי, אם נשקיע את הכסף, האם הוא לא יאבד מערכה? אמרתי לו: תפסיד את הכסף. בזה נגמרה העיסקה". כך, במשפט אחד, הוחמצה אולי ההזדמנות הגדולה שיכלה להזניק את הקולנוע הישראלי אחרי קום המדינה.

הצצה לצילומי "פוטיומקין"

נ תן אקסלרוד נולד ב־1905 בעיירה דוברובנה שבבילורוסיה למשפחת רוקחים שרשמה את שמה בהיסטוריה של המהפכה. דודו, פאוול אקסלרוד, היה מיריביו של לנין ואחרי הפילוג בין הבולשוויקים והמיינשביקים נאלצה כל המשפחה לברוח ממוסקבה. הוא התייתם מאביו לפני שמלאה לו שנה. בגיל 11 ברחה משפחתו לפולטבה שבאוקראינה. נתן אקסלרוד הצעיר קשר קשרים עם מקורין בראינוע, שממנו קיבל קטעי סרטים — ואותם הקרין לחבריו במכונה שבנה במו־ידיו. בגיל 16 ניהל את מעבדת בית־המרקחת המשפחתי, וכך למד מעט על אופטיקה וצילום. בגיל 19 התחיל לצלם ואירגן חוג דרמתי לחובבים, אך תנועתו י.ו.ס.מ. (נוער ציוני בלתי תלוי) דרשה ממנו להפסיק את נסיונותיו הקולנועיים.

הקשר המעשי הראשון של אקסלרוד עם הקולנוע התבטא בתרגום כתובות (של סרטים אילמים) — לאוקראינית. כשנשלח למוסקווה, ראה לראשונה צורה של סטודיו להפקת סרטים. באותו סטודיו התנהלו הצילומים של "פוטיומקין". רוב הסרט צולם באודסה — אך באולפן במוסקווה צולמו השלמות של קלוזאפ. "הכירו לי אנשים רבים," סיפר אקסלרוד, "ייתכן שביניהם היה גם איזנשטיין — אך אז עדיין לא היה מפורסם".

הוא קיבל חומר גלם לסרט שתיכנן להפיק לפי סיפורו של גוגול, "הידיד של סורצ'ין" — אך, כאמור, תנועתו דרשה ממנו לזנוח את חלומותיו על הקולנוע. מאוחר יותר נאסר על פעילותו הציונית ונידון לשלוש שנים בסיביר, אך לאחר שביתת רעב הוחלף פסק הדין לגירוש מברית־המ', וכך, אחרי שני חודשי מאסר, יצא באופן חוקי לארץ ישראל.

"כשהגעתי לארץ־ישראל הייתי תמים והאמנתי כי גם כאן יש תעשיית סרטים. כשסיפרתי שאני רוצה לעשות סרט — פשוט צחקו ממני". דיוקנו של חלוץ סרטים

מאת יעקב גרוס

"כשהגעתי לארץ ישראל הייתי תמים והאמנתי שגם כאן יש תעשיית סרטים. לא תיארתי לעצמי מצב כזה. חלוצים באו לארץ לעבודת האדמה. כשסיפרתי שאני רוצה לעשות סרט — פשוט צחקו ממני. כשהתעניינתי, התברר לי שיש בירושלים צלם בשם יעקב בן־דב. נסעתי אליו, ומצאתי ברחוב בן־יהודה צלמניה עם תמונות בחלונות וחוכבים שמסרו את סרטיהם לפיתוח לשמתתי. בן־דב דיבר רוסית, הוא היה ספקני מאד בעניין תעשיית הסרטים בארץ. אני חשבתי אז על הפקת סרטים עלילתיים — ובן־דב טען שצריך מינימום 40 מיליון תושבים... לאנגלים יש אימפריה, צרפת וגרמניה גדולות, לרוסיה ולארה"ב יש תעשיית סרטים מפותחת — אך בארצות הקטנות באירופה אין כל תעשיית סרטים. אז איך עולה בדעתך לצלם פה סרטי עלילה עבור פחות מרבע מליון יהודים? יש לי מסרטה והמוסדות מזמינים אצלי סרט מדי פעם", אמר לו בן־דב. אקסלרוד יצא משם מאוכזב.

את פעילותו הקולנועית בארץ החל אקסלרוד במושבה רחובות. הוא הצטרף לקבוצת "השחר" להכשרה מתוך כוונה להיות צלם, ושם אף כתב את התסריט הראשון, "החלוץ" — סיפורו של חלוץ המסתכסך עם חברו על רקע אהבתם לנערה, ומתוצאה מהמשבר הרומנטי נאלץ לעבור העירה. בעיר אין הוא מוצא עבודה ופת לחם. מתייאש ורוצה לשוב לרוסיה. במסיבת הפרידה בקיבוץ הוא מגלה שאהובתו מעדיפה אותו — והפי־אנד, הוא נשאר בקיבוץ.

כחצי שנה הסתובב אקסלרוד עם הסיפור בראש. הוא שיכנע את חבריו להכשרה להצטרף להרפתקה, ביניהם גם אלכסנדר פן שנועד להיות הכמאי, אך עדיין חסרו לו כמה פריטים עיקריים: לא היתה מצלמה, לא היתה מעבדה, ולא היה כסף... בתחילה חשב להשיג קצת כסף מבעלי בתי־הקולנוע, לפחות כדי להתחיל בעבודה, אך למזלו נחלץ לעזרתו קרוב משפחה, ירושלים סגל, הידוע כחלוץ בתרגום הסרטים. ירושלים סגל הסכים להקציב לו 10 לירות אם יוכיח כי יוכל לצלם תמונות נעות.

עם הבשורה המשמחת נרתם אקסלרוד למשימה. הוא מצא בצלמניית גרוזובסקי ברחוב נחלת בנימין בתל־אביב, מצלמת חובבים מסוג "ארנמן" עם קסטה קטנה (30 מטר לחומר גלם). המצלמה עלתה 3 לירות. "ראיתי", סיפר אקסלרוד, "שאוכל לסדר בה מתקן שיאפשר לכוון אותה ולאחר ההסרטה גם יהפוך אותה למכשיר הרפסה. את הסרט הראשון הדפסתי לאור מנורת נפט. אגב, ברחובות לא היה חשמל וגם לא ראינוע, אך בראשון־לציון היה ראינוע "געמן" שהפעיל כבראה בגנרטור. נסעתי להצגת הבכורה עם כל הצוות. — התלהבות הצופים בעת ההקרנה היתה כה רבה עד שהתעלפתי, אולי מרוב התרגשות".

מעבדת הסרטים הראשונה בארץ

צ ילומי "החלוץ" החלו. בתקופת הצילומים שלח בן־דב לאקסלרוד עבודות נוספות בצילום: כותרות לתרגום וסרטוני תעודה קצרים על פורים ועל הבאת הביכורים, שהוקרנו בסוף שנות העשרים.

צילומי "החלוץ" נוהלו על־ידי נתן אקסלרוד. "מכיוון שלא הצלחתי להשיג צלם, הייתי מוכרח לצלם בעצמי. את הצילום אמנם הכנתי מראש, אך בשעת הצילום הייתי חייב להסתכל דרך המצלמה ושם ראיתי תמונה קטנה מאד שלא איפשרה לי להתרשם כשורה. לפיכך, בשעת החזרות ביימתי את הסצינה ובשעת הצילום אלכסנדר פן השגיח שהשחקנים יבצעו את הוראותי. במהלך צילומי 'החלוץ' בתל־אביב התארגנו במיוחד כדי למנוע הפרעות מצד העוברים ושבים. ירושלים סגל השתלט על הקהל יפה מאד — החלוץ הלך בין חנויות, הסתכל בתאווה בחלונות הראווה והתעלף מרעב על המדרכה. הקהל הכין את העניין אך שוטר בריטי שהיה במקום נבהל ורץ להגיש עזרה, אני המשכתי לצלם, זה היה אותנטי, אך כאשר השוטר גילה שהוא נטל בפח, ביקש מאיתנו רשיון לצלם ולקח אותנו לתחנת המשטרה. למחרת הופיעו ידיעות בעיתונים על אנטישמים שכוונתם להשמיץ את המפעל החלוצי".

הדבר גרם לקשיים בהשגת מימון להשלמת הסרט ומחלוקת שפרצה בין החברים על הדרך שבה יש לסיים את הסיפור הביאה לפירוק הקואופרטיב. צילומי הסרט לא הושלמו. גם רוב הקטעים שכבר צולמו, נכחדו, ורק קטעים בודדים נותרו.

כמה מחברי הקואופרטיב: בראשותו של נתן אקסלרוד התאגדו מחדש והקימו את חברת "מולדת", אשר צילמה באופן לא סדיר כמה פעמים בשנה ארועים כגון העדלאידות, ההתיישבות, חגיגות, ביקורי אורחים נכבדים, עליה, מסחר, ספורט ועוד...

"לירושלים סגל היה באותה תקופה צריף פנוי בשכונת מונטיפיורי בתל־אביב, שהיתה מוקפת בגרמנים וערבים. לשם העבירו את העסקים. לסגל נודע שאצל אחד ממייסדי תל־אביב, עקיבא וייס, יש מצלמת ראינוע מסוג 'לנגר', זו היתה מצלמה מקצועית אשר ניתן היה לצלם בה 120 מטר סרט. כשבאנו לראות אותה הביאו לנו שק מזון מלא חלקים. המסגרת היתה רקובה, אך היו שם כל הגלגלים, הברגים והמנופים. בדקתי וראיתי שאפשר יהיה לסדר אותה. בנגריה בנו לה דפנות חדשות וכך עמדה לרשותנו מצלמה משוכללת. המצלמה הקטנה המשיכה לשרת אותנו כמכונת הדפסה. בכספי שווים קיבל עבור מצלמתו הוא קנה מגרש". בצריף העץ של סגל הקים אקסלרוד מעבדה פרימיטיבית לפיתוח ולהדפסת סרטים. מעבדה זו שימשה אותו עשרות שנים. הפעילות הקולנועית הועברה מרחובות לתל־אביב, בה כבר היה חשמל, אך חיש מהר הסתבר כי גם בשכונת מונטיפיורי אי־אפשר לסמוך על החשמל. אקסלרוד המציא פטנט להדפסת הסרטים באמצעות מראות שהעבירו את קרני השמש למכונת־ההדפסה שנבנתה ממצלמתו הראשונה.

"בחדר החושך בניתי בעצמי מצברי גאלוו מעופרת, אבץ אמוניאק ומקלות פחם שהנחתי בשורה ארוכה של צנצנות, ובאמצעות החשמל שייצרתי הדלקתי אור ארום בתוך החדר".

גם על השמש לא תמיד אפשר לסמוך. עננים אינם מתחשבים בצלמים ואקסלרוד נעזר בנער משה שניצקי (כיום איש עסקים תל־אביבי) שעמד בחוץ ותפקידו היה לצפות בעננים ולהזהיר מפניהם בעוד מועד. "אני לא ידעתי עברית והוא לא הבין רוסית — או דיברנו באידיש, וכך היה מודיע לי: נאך צען מינוטען אי־ואלקן (בעוד עשר דקות עגן)".

הנסיון הכושל ליצור את "החלוץ" לא ריפה את ידיו של אקסלרוד והוא נערך להפקה הבאה. הוקמה ועדה מיוחדת בה היו ברוך אגדתי, אביגדור המאירי, כ"ץ, שהיה מוכירו של דיזנגוף וגולדין. בחודש מאי 1929, הביא אביגדור המאירי את הסיפור. אקסלרוד מספרו: "זה היה סיפור ענק של 60 מערכות, בשעה שטכניקת ההקרנה היתה כזו של סרטים עם 7 מערכות, סיפור כזה היה צריך להקרין אז במשך 4 — 3 שבועות. המאירי התנצל שאינו מבין בתעשיית הסרטים, ואינו יודע לערוך תסריט. בלית ברירה ישבתי וארגנתי תסריט, אלא שאי־אפשר היה לכנס את הוועדה. חודש שלם התרוצצתי באופניים והתברר לי שזה אינו וזה איננו. טלפון לא היה לי, ולפתע החלו מאורעות תרפ"ט. אגדתי נסע לחו"ל לי, ודרישים והעניין נעצר. אז ישבתי בעצמי וכתבתי תסריט חדש 'ויהי בימי'. באתי לכ"ץ ואמרתי לו שכך אי־אפשר להתקדם פתאום חזר אגדתי מחו"ל וטיפר שהתעניין שם בסרטים. החלטנו שנקים ביחד חברה. אני אכתוב תסריט לפי ההוראות שלו. אגדתי הביא את הסטודיו שלו עם רקדניות תימניות לאולם בשדרות רוטשילד והפעלנו תאורה: כה גדולה עד שמחבורת הזושנל באו לבדוק מהיכן המתח הגבוה. הבנות של אגדתי קיבלו דלקת בעיניים מהמנורות והיו איתן צרות".

גם הפקה זו לא הסתיימה. היה ריב עם כ"ץ והשותפות התפוצצה. עם פירוק השותפות נשאר אקסלרוד ובידיו התסריט של "ויהי בימי" — ורצון עז להוכיח שהסרט יוסרט. "ירושלים סגל סירב להיות שותף, אך הסכים שנשתמש בציוד ובמעבדה. הראיתי לחיים הלחמי את התסריט ברוסית ועשיתי חשבון שצריך 15 לירות בשביל הסרט. את הכסף גייסנו על־ידי הלוואות אישיות של 3 לירות לכל שותף, באמצעות קרוב של הלחמי — שנקר שהיה לימים מנהל בנק הפועלים. זה היה לקראת העדלאידע של 1932. וחיים הלחמי צרף כמה שחקנים מקצועיים כמו משה חורגל, אלינה סטרניצקה, יחזקאל פרידמן, ברוך הדרי וכן חובבים רבים, חניכי הסטודיו שלו. רשמנו החברה בשם פא"י — פילם ארץ־ישראל, חיים הלחמי ושות', וזה פורסם בעיתון הרשמי של ממשלת המנדט.

"ויהי בימי" היא קומדיה בשתי מערכות, עשויה בסגנון הסרטים הקומיים הקצרים של הקולנוע האילם. הסיפור מתאר שלושה־זוגות — זוג חלוצים, זוג יהודים מהישוב הישן וזוג תיירים מחו"ל, המעורבים באפיזודות הומוריסטיות על רקע חגיגות פורים בתל־אביב. את סרט העלילה הקצר הקרינו במשך שבועיים בקולנוע עדן בתל־אביב ונתן אקסלרוד עצמו החליף את התקליטים ופיקח על ההקרנה. הסרט החזיר את ההשקעה הקטנה והסב קורת רוח ליוצריו, אבל הביקורת שפירסם ישראל בן־ישראל ב"קולנוע" מאוקטובר 1932 היתה קטלנית: "... סרט גרוע מאוד, הקהל קיבלו אומנם ברצון אולם כל אחד ידע את מגרעותיו המרובות".

"היכן החלוציות, הפרדסים והממטרות?"

ב שנת 1932 הוציאה הקבוצה של אלכסנדר פורד משולין עם הפקה גדולה של הסרט "צבר" — בהשתתפות "הבימה". להפקה היו תקציבי ענק שגרמו להתרגשות אצל כל מי שרצה לעסוק בקולנוע. מתוך התלהבות רבה, אך עם אמצעים צנועים ביותר, התארגנו אקסלרוד ושותפיו לפרוייקט החדש: צילומי "עודד הנודד". "הביאו אלי ספר ילדים של צבי ליברמן ויהודי שמוכן להשקיע 250 לירות בטיפור. קראתי את הסיפור והוא פשוט לא מצא חן בעיני. לא היה בו שום דבר מעניין. אך לא היתה לי ברירה — לא יכולתי לוותר על ההזדמנות לעשות סרט ארוך".

אקסלרוד בנה את סיפורו של ליברמן מחדש, הוסיף דמות של ילד טוב מול הילד הרע ודמות של תייר מצחיק — שהיתה רעיון של גולדין. ליברמן לחץ להתחיל בצילומים כיוון שבפסח יוצאים הילדים בחופשה וניתן לנצל אותם. כך יצא לדרך הסרט העלילתי העברי הראשון — אולם, כמובן (ברחבי העולם נוצרו סרטים מדברים בכבר שש שנים קודם לכן).

הסיפור של "עודד הנודד" הוא סיפורו של נער אשר יצא עם חבריו מנהלל לטיול, התעכב בדרך ותעה. נדודיו ופגישותיו עם הבדווים, התיירים, עם חיות הבר ונופי הארץ, ממלאים את הסרט בן השעה וחצי. כשהוצג "עודד הנודד" לפני המוסדות הלאומיים, בהצעה שהקרן הקיימת תפיץ אותו, טענו נגדו כי "הסרט אמנם סרט, אך רבה בו 'שממה'" — נזכר חיים הלחמי. שאלו: "היכן ארץ ישראל המתחדשת, הנבנית, היכן החלוציות, הפרדסים הפורחים והממטרות"? פא"י יצאה להשלמת הצילומים. הפרדסים שוכצו איפה שצריך ואיפה שלא צריך — אבל הקק"ל לא לקחה את הסרט להפצה. עם זאת, התקבל הסרט בהתלהבות גם על ידי הקהל וגם על ידי העתונות. בייחוד שיבחו כולם את משחקו של מנחם גנסין וכן את הצילומים של אקסלרוד. השתתפו בסרט עוד כמה שחקנים של "הבימה" ו"אוהל" כמו משה חורגל, שמעון סינקל, שפרה אשמן ודבורה הלחמי. את "עודד הנודד" גילם בהצלחה הילד שמעון מובזור.

המאמצים למכור את הסרט לחו"ל עלו בתוהו: היה צורך להוסיף צליל. אמנם המלחין עמנואל פוגציוב־עמירן הכין תקליטים מתאימים לליווי הסרט, אבל בעולם הגדול שוב לא היו סיכויים לסרט אילם. בזכרונותיו של חיים הלחמי (אשר נפטר בשנת 1978) ב"הארץ" (10.1.1964) הוא מספר על סופו המר של הסרט. לאחר שהוצג 8 שבועות רצופים בפני אולמות מלאים בקולנוע "עדן" בתל־אביב (כרטיס טוב־ביציע — שלושה גרוש) החליטו יוצריו לעשות כסף. הם התקשרו עם גוי אחר במצרים שיכין כמה העתקים של הסרט כדי להפיצו בחו"ל. האיש לקח את כספם, אך לאחר כמה ימים הודיע כי אבד לו הנגטיב... חיים הלחמי איבד את כל כספו — הוא התחיל לאבד גם את קולו ונאלץ לעזוב את "המטאטא". למרבה המזל שמר אצלו העתק־עבודה של "עודד הנודד" ולפיו שוקם הסרט בעזרתה של ליה ואן ליר והארכיון שלה. שיקם אותו יוסף הלחמי, בנו של חיים, איש הטלוויזיה הלימודית.

להצלחתו של "עודד הנודד" בקרב הצופים בארץ היתה חשיבות רבה והשפעה על אנשים נוספים, ששאפו לעשות קולנוע בארץ־ישראל. חברות סרטים ניסו לקום ולהתפתח באמצע שנות השלושים אך רובן ככולן ספגו כשלונות עוד בטרם הוקרנו הסרטים. נתן אקסלרוד נשאר איש עבודה. ההצלחה לא סיחררה את ראשו. הוא היה מודע למגבלות הסרט ולא חיפש בו את התהילה. "לגבי, כותרות הסרט היו דבר משני — היו שלושה שותפים והיה צורך לחלק ביניהם את הכותרות, לי הדבר לא הפריע. לגולדין נתנו כותרת של צייר, למרות שלא היה שום צייר בסרט. את חלחמי רשמנו כבמאי, למרות שלא היה לו כל נסיון כבימוי סרטים וגם לאחר מכן לא עסק בסרטים".

קדושים מעונים

חתונה עם המשיח בסרט „תרז"

קדושים ופרחי כהונה תופסים מאז ומתמיד מקום של כבוד בקולנוע. שליחותם הדתית והמיוסרת מתקבלת על הבד בצורה פוטוגנית מאוד. „תרז" — סרט חדש המציג דיוקנה של נזירה

מאת יעל ישראל

כשהם מניפים ידיים מגוידות וזועקים לשמים באקסטזה: „קדוש, קדוש", קשה שלא לראות בנזירים המעוותים של „שם הוורד" משוגעים עם דיפלומה. הנזירה אגנס בסרט „אגנס של האלוהים" פוצעת את כפות ידיה עד זוב דם, עיניה מתכסות דמעות זכות, והיא משוכנעת שהדיונה בא לה מרוח הקודש, וודי אלן ב„חנה ואחיותיה" מגיע הביתה לאחר חיפוש תשובה מטפיזית למהותו בעולם חולף זה, ובהבעה משועממת פורק מתוך שקית תמונה: מיונז, לחם פרוס, איקונין ותמונה של הצלוב. המסיונר הישועי ב„המשימה" מנהיג מתוך תחושת שליחות דתית פנאטית את עדתו הפרימיטיבית, בשירת א־קאפלה שמיימית, היישר לתוך להבות האש שהכינו לו שליחי הכנסייה המתנגדת להרבו. באהבתן המגמתית של הנזירות לישוע בסרט „תרז" יש יותר מרמזים של סיפוק מיני.

קדושים מעונים תופסים מקום של כבוד בקולנוע. שליחותם הדתית, הגובלת בשיגעון, מתקבלת על המסך בצורה מאוד פוטוגנית. אך הקולנוע לא היטיב מעולם להתמודד עם הדת כנושא. מעטים הם הסרטים שהצליחו להתמודד עם כובדו של הנושא: הצורך הבסיסי באמונה, התשוקה הדתית הכמיהה לסיגוף. „תרז", סרטו החדש שמוצג כיום בבתי הקולנוע, הוא היחיד שמשתדל לראות את הנזירות כבני־אדם. עיסוק דתי הוא לעיתים כיסוי לספקטקלים היסטוריים סנטימנטליים, עתירי תפאורות אולפן, תלבושות גרנדיוזיות ומשחק ווּעתי, כמו האפוסים המגוחכים שהוליווד הרבתה לעשות בשנות ה־50: „הגלימה", „איש ושמו פיטר", ובפרט הספקטקלים האדירים של ססיל ב. דה מיל שמייצגם הדומיננטי הוא „עשרת הדיברות".

הדת היא כר־דשא נרחב, מעניין וציורי לסיפורי פיקנטריה כמו „שם הוורד", הדת רוטשת ללא רחם בקומדיות כמו אלה של וודי אלן, או משמשת כתפאורה יפה למלודרמה פסיכולוגית סתמית כמו „אגנס של האלוהים". רוב הסרטים מתקשים להתמודד עם הנושא והם מסתפקים בחיטוט ברובד החיצוני. מה שנחשב במאות הקודמות לנשגב, מוצג בקולנוע במלוא גיחוכו. מימסד דתי מסואב, קדושים מטורפים, אמונה פטישיסטית פולחנית. הדת היא, בסופו של דבר, רק איצטלא נוחה, פוטוגנית, לרוב נלעגת, מטרה נוחה לחיצהם המורעלים של במאים. וקדושים הם כיום ליצניה המפוארים של דת נלעגת. הקולנוע לא השכיל להתמודד עם החיפוש אחר משמעות רוחנית, עם המאבק על האמונה במיסטי, עם דרך ההתחתחים הרוחנית. בשדה פרוץ זה נדחף הקולנוע לתאר את הדת — לא תמיד מרצונו — כקן של צרעות עם אלמנטים של שיגעון. קל יותר להתפתות לתאר את הקומי, המגוחך, הנלעג, הפרוורטי, הטריוויאלי, הגרוטסקי שבתופעות מיסטיות נשגבות מכל תפישה חילונית פשטנית.

סרטים רבים הביעו מסר של חסד נוצרי מתקתק גם בלי לעסוק בדת. סרטים אחרים, כמו סרטיהם של היצ'קוק ובונואל מתעמרים בכנסיה פנאטית חשוכה, במימסד כמורה מחמיר ומתחסד ובהלקאה עצמית נוצרית, בדרך ישירה או מרומזת. וודי אלן בסרטיו מתקרב אל הדת ומתרחק חליפות, נמשך כמו יו־יו אבל תמיד נשאר מרוחק מהחוויה הרוחנית, משועשע, ספקן, נוגע־לא־נוגע בנושא בדרכו הליצנית.

סרטים ספורים ניסו להתעמת חזיתית עם החוויה הרוחנית והמיסטית שבאמונה דתית. אינגמר ברגמן השוודי חוזר לנושא מפעם לפעם וקארל תיאודור דרייר הדני ברוב סרטיו. לא הרבה בתוך מאה של קולנוע. בשנה החולפת נוספו למניין הסרטים העוסקים בדת ובאמונה חמישה סרטים חדשים: „שם הוורד" של ז'אן ז'ק אנו, „המשימה" של רולנד ג'ופה, „הקרבן" של אנדריי טרקובסקי, „המיסה הסתיימה" של נאני מורטי, ו„תרז" של אלן קאבלייה. סרטים שאפתניים, שניים מהם רחבי יריעה, אחד הוא הפקה הוליוורית יקרנית. חמישה סרטים זה הרבה, גם אם יתברר שאינם מתמודדים נכונה ולעומק עם הנושא המסובך, ובעצם נופלים לאותה מסקנה חילונית שנוח לה לייחס את טירוף הדעת לדת. הצלחת הסרטים, למרות כובדו של הנושא שאינו קל לעיכול („שם הוורד" ו„המשימה" הוקרנו בפני מיליוני צופים בעולם, ו„תרז" האזוטרי הפתיע כאשר מיליון צופים ראוהו בצרפת) מסמנת על התעוררות וחידוש העניין באמונה ודת. הבמאי רולנד ג'ופה („המשימה") מספר על ניסיונו האישי: „לפני שעשיתי את סרטי אמרו לי: מי כבר ירצה לראות סרט על שלושה נזירים בג'ונגל? אבל כיום אנשים שואלים שאלות. כמהים למאטפיזי. תוהים האם בהשקפה המאטריאלית על העולם יש כדי להביא סיפוק לנפש".

קדושים או משוגעים?

מטבע הדברים סרטים אלו יוצאים מתוך הנצרות, תחום שאולי אינו קרוב לצופה העברי, ומקשה עליו להבין את רזי המריבות בין הפלגים האזוטריים המעורפלים בנצרות המסועפת. הסרטים נחלקים לשני מחנות: אלו שמוציאים שם רע לנצרות המימסדית, ואלו שנראים כמו תשדיר שירות לכנסיה. אלו שמנסים להתמודד עם שאלות מהותיות, ואחרים שהדת אצלם היא עניין חיצוני, הפותח כר נרחב של אירועים ודמויות צבעוניות. בשוליים ישנם כמה סרטים דו־ערכיים בגישתם.

„שם הוורד", למרות כובדו, אינו סרט דתי, הוא עוסק בתשוקה לדעת דרך עלילה בלשית הממוקמת במקרה במנזר אפל ימי־ביניימי, גדוש בזקנים מפלצתיים, מסוגפים ומבחילים, ובפיסתים סוטים, בהמיים ומזילי ריר. מעוז פרוורסיה אנושי זה מחוק את המיתוס הרווח, שהכנסיה היא מוסר מתועב.

בסרט „המשימה", שנראה באמת כמו תשדיר שירות מכין לכנסיה, קשה שלא לבוז לניסיונות השליחות הפאתטיים של הנזירים להפוך לקדושים מעונים ולתרום בנפש חפצה את לחיים השנייה למכות הניחתות עליהם. השאלה המתבקשת: האם יש כאן עניין עם קדושים או משוגעים?

ישוע הוא מאהב, בעל, אב וילד

„תרז" סרטו החדש של הבמאי הצרפתי אלן קאבלייה, הוא היחיד שמשתדל להסיט את ההילה המיסטית מראשם של קדושים. לא מבט נלעג, גם לא מבט נשגב. מבטו של קאבלייה הוא מבט נוקב, המנסה לבחון את הסיבות האנושיות לתשוקה הדתית, את צרכי הנשמה באמונה. נכון, זהו מבט סובייקטיבי, מטה, מלא חיבה וחום, אבל גם מבט אנושי שמאניש את הקדושים ומוריד אותם ליומיומי. סרט שעוסק במיסטי, בלי להיות מיסטי. הכל גלוי, פרונטלי, לא רגשני, מטובל בהומור. סרט בעל מבנה פשוט, פונקציונלי, מתרכז במינימום ההכרחי, מנצל את הסגפנות הוויזואלית לצורכי עלילה בעלת אופי דוקומנטרי, פיוטי. הסרט הוא פורטרט של נזירה רכה בשנים. מבוסס על חייה ויומניה של הנזירה הכרמליסטית הצרפתייה תרז מרטין בת המאה ה־19, מהעיר ליזייה, שנודעה בכינויו „הפרח הקטן של ישוע" ונפטרה משחפת בגיל 24. אחר מותה פורסמו יומניה הרוחניים „סיפור של הנפש". כעבור 30 שנה הכתירה אותה הכנסיה הקתולית בתואר קדושה.

יומניה מתארים אהבה תמימה ומסירות נשגבת לישוע. קאבלייה, שגם הוא בעל עבר בפנימיות דתיות נוקשות, המצהיר על אמונתו הארוכה בנצרות — מנסה לצייר פורטרט של ילדה רגילה בהחלט, הבטוחה בשליחותה, ודבקותה האדוקה במשיח מופלאה.

מה מניע ילדה קטנה ומתוקה להתקבל למנזר ולייסר את עצמה למען דמות ערטילאית? תרז של קאבלייה, כמו תרז של היומנים, היא מעין כלה פורחת ומסמיקה שרוצה לעשות את רצון בעלה. בשמלה לבנה וזר חרציות היא מתארסת עם ישוע בחתונה מיסטית ומעשית כאחת. תשוקתה והתחייבותה ארוכת השנים של תרז לישוע נתפשת בסרט במובן כמעט סקסואלי אינטימי, בעל איכות מינית מובהקת של כמיהת אישה לאהובה.

אומר קאבלייה: „אני אוהב את המטפיזיקה, המיסטיקה, המיתוס, כל הדמיוני שמשמש לנו להסביר את החיים ולסבול אותם. דמותו של ישוע סקרנה אותי תמיד יותר מהרעיון האלוהי. ישוע היה בשביל תרז משהו אמיתי, לא אבסטרקטי. הכרמליסטיות היו מאוהבות בגבר שמת לפני 2000 שנה, הוא היה משוש חייהן. מילא בשבילן תפקיד של מאהב, בעל, אב וילד".

תרז של קאבלייה היא נערה פורחת ומלבבת, מלאת חיים, ונהרה שפוכה על פניה. קאבלייה אוהב אותה באופן אישי: „תרז עזרה לי בתקופת חניכותי בפנימיה, וכשעבדתי על הסרט היא הפכה בשבילי לדמות מוחשית והרגשתי שהיא מדריכה אותי בבימוי". אהבתו עוברת אל הצופה הנשבה גם הוא בקסמה, בתמימות אהבתה השלמה, המוחלטת, באמונתה הפרגמטית המוצקה (מגלמת את תרז השחקנית הנפלאה קטרין מושט). קאבלייה מחבב את „כלתו הנאמנה ביותר של ישוע". מבין את הנזירות האנושיות שלו, שאינן חסכות בהומור מקאברי („חמישים השנים הראשונות הן הקשות ביותר בחיי נזירה" — אומרת נזירה קשישה). המנזר הכרמליסטי אינו מצטייר כמעוז הטירוף והסטיות, אינו גדוש בחולות־מין סוטות שמאוננות כל היום עם צלב, ובאם מנזר טיראנית וחסרת לב. הסרט אינו התאום הנשי לנזירי „שם הוורד" — אבל בדרך סמויה ומוזרה, עם או בלי רצון מודרך, הסרט „תרז" התחבר ל„שם הוורד". יוצר אותן תחושות של דחייה. עם כל שפע האהבה לנזירות החביבות נוטה קאבלייה לגישה דו־ערכית, למסר סכיזופרני. אמונתה של תרז היא אמונה טהורה, אבל גובלת בטירוף אובססיבי. הנזירות שואפות לחיות את סבלו של העולם. המנזר הוא בית הספר שלהן לסבל ולייסורים. הן חיות בבועה, בנדר של שתיקה, בעניות מחפירה, בחיים של הלקאה עצמית אכזרית ומזוכיסטית, חסרת רחמים, ובכל זאת משוכנעות שהן מלח הארץ. אם אין בנמצא יסורים משמים הן מלקות עצמן בזרדים. זוהי פילוסופיה של שמחת הסבל. פסגת מאווייהן היא למות למען אהובן הצלוב, באותו מוות דומה לשלו. יסוריהן למענו מקבלים צביון ארוטי, פרוורטי, משונה. הן מטפחות את אהבתן לישוע כאילו היה פטיש נעלה. את חג מולד הבעל, הן חוגגות באכילת סרטנים, שתיית שמפניה וריקודי פולחן עם בובת תינוק של ישוע. תרז עצמה, נערה רכה, וכבר בטוחה בייעודה לחיות קדושה. היא כותבת ביומניה: „אני מקווה שישוע יקח אותי ויעשני קדושה כרצונו. הוא נותן לי להבין שעל מנת להתקדש יש לעבור בנתיב הייסורים. הבנתי שכדי להיות קדושה צריך לעבור שבעה מדורי גהינום ולסבול הרבה. לכן עוד בימי ילדותי קראתי: אלוהים, אני בוחרת בכל, ולכן אינני יראה לסבול עבורך". לקראת מותה היא סובלת עינויי גוף קשים אך הסבל מודרך בהדרגה לאקסטזה כמעט סקסואלית, של פורקן גדול. קשה שלא לראות את החולניות שבדמותה.

קאבלייה מתמקד דווקא בפרטים הטריוויאליים, הפיזיים, בחיי הנזירות, שעת כביסה, אכילה, לינה, כולם הופכים אצלו לתמונות חיות, נטורליסטיות, שלרגעים הן כמעט מסלידות. קדושים או לא קדושים, הסרט מאוד פיזי, חושף קרביים. שתי נזירות מנקות דגים מבחילים ואחת שואלת את רעותה בשוויון נפש: „איך האכזמה שלך?" „במצב גרוע" — היא עונה. קאבלייה רותם את האסתטיקה המהממת, הצילום הבהיר, המוחשי, הפלסטי, להכנסת רוח חיים וחושניות לסרט, עד שכמעט חשים בבשר, בזיעה, בייסורים, במירקם הבד הגס של שלמות הנזירות, במראה לפתותיו של סרטן מגעיל שהן קוראות לו „השטן", והסלידה מתחילה לחלחל.

אם כן הסרט יצר תוצאה הפוכה מהסימפטיה שרצה הבמאי לעורר בלב הצופה. יוצר מעט הזדהות והרבה יותר התנערות מהתופעה המופרעת של סגפנות אנושית. הניסיון להאניש את הקדושים המעונים הסתכם, שוב, בתפישה הקתולית הסגפנית, המעוותת את המסר המשיחי, ובהתבוססות בפולחנים פטישיסטיים דומים נוסח „שם הוורד". הנזירה של קאבלייה היא חיננית אבל בהחלט פרוורטית ומופרעת. מצטיירת כסתם ילדה מזוכיסטית שמצאה מוצא לגיטימי לטירופה. קאבלייה לא הצליח לאחד בין בשר לרוח, בין צילום פוטוגני להתעלות רוחנית. במיסדר הזה של סרטי אמונה ודת איש עדיין לא הצליח לנצח את קארל תאודור דרייר ויצירת המופת הקלאסית: „אורדט" העוסקת בתלמיד לתיאולוגיה שיצא מדעתו ובטוח שהוא גלגולו של ישוע, אך בכוח אמונתו התמימה מחולל נס ובכך מביס את מייצגי הממסד הנוצרי המנוון, המאמין בציות עיוור ולא בניסים. סרטו של דרייר נעשה עוד בשנות ה־30 ומאז לא איבד מעוקצו וחינו. הוא משתמש בחומרים דומים לכל הסרטים שנסקרו ברשימה זו, אך בדרכו המופלאה נמלט מכל פאנטזיות דתיות וחזיונות מבהילים, לא רק בגלל האיזון הנפלא של איכויות קולנועיות, תוכן ומסר, אלא מפני שהוא מפיק תום וטוהר, חום אנושי ועומק רוחני, מבלי להיסחף אחר הפוטוגניות, שפרוורסיות הפולחן הדתי הממסדי מספקות בשפע.

נזירים בסרט „שם הוורד"

מיסיונר ישועי בסרט „המשימה"

מאוהבת במישהו שמת לפני 2000 שנה

מיומנה של הקדושה תרז הקטנה של ישוע:

„אמי, את הסברת לי בהתמדה על חיי המנזר, וכבר היתה לי הרגשה ששם אסתגר סוף סוף. לא היה זה חלום של ילדה אלא ודאות של קריאה מלמעלה. תשוקתי לחיות חיי מנזר היתה ללא תנאים מוקדמים. מגמתי היחידה היתה לאהוב את ישוע בכל כוחות אהבתי. לאחר שאם המנזר הקשיבה לדברי השתכנעה בייעודי לחיי מנזר, שהמכשול היחיד הוא שאין מקבלים ילדות בנות תשע, ושעלי לחכות עד הגיעי לגיל 16. בלית ברירה הסכמתי. אחת הנזירות התמיאה לי אבל ידעתי שלא באתי לכאן כדי לקבל מחמאות מאנשים, ואמרתי לישוע שרק למען אהבתו אני משתוקקת להתקבל למנזר".

„התחלתי להרהר במיטתי, ובניגוד לאהובה בשיר השירים: 'על משכבי בלילות ביקשתי את שאהבה נפשי, ביקשתיו ולא מצאתיו' – אני כן מצאתי את אשר אהבה נפשי. חשבתי מה יהיה שמי במנזר. נזכרתי בילד ישוע שכה אהבתי ושיהיה לי הכבוד להקרא: „תרז של ישוע הילד". גם אם המנזר הציעה שם זה, והיה זה בעיני שי יקר מישוע אהובי הקטן".

„לא חיינו שניים. חדרתי כולי אל תוך ליבו הקדוש בטיפת מים מהולה, והוא שכן בקרבי. ישוע היה בשבילי האדון, הוא היה מלך נפשי, אהובי ואושרי, אני ביקשתי ממנו לקחת את חירותי כי העולם הפריע לי להישאר צמודה לאהבתו. השתוקקתי להיוותד בו רזים ולקבל את ישוע לתוכי. להיות לו להיכל חי. רציתי להתמסר לו כל־כולי. מעולם לא שמעתיו מדבר אלי אך אני מרגישה שהוא שוכן בקרבי ושולט בכל רמ"ח איברי. ישוע הוא אור נשמתי, חיי נפשי, ובלעדיו אני באפלה גשמית, בתוהו ובוהו מחריד".

„אילו הייתי צריכה לעבור בלהבות הייתי עושה זאת בלי היסוס כדי לחיות נאמנה לישוע. ישוע אהוב נפשי, כל חיי ומאוויי נפשי הם לאחבך עד כדי שיגעון האהבה. נבצרים ממני המעשים הגדולים. יעודי הוא לאהוב".

היי מורתי, לאן את רצה?

מאת שמאי גלנדר

תלמיד בספריה המדרגנית

יום אחר, פתאום, באמצע השיעור, הפסיקה אפרת חן את דיבורה, כאילו נזכרה בדבר שהציק לה, הסמיקה מאוד ואחר כך החווירה, פתחה פה והתחילה לרדת על הסטודנט אברהם פרידברג. שלש דקות רצופות ואולי ארבע ירדה עליו. עד לאיזו מידה רשאי לדעתו סטודנט לנצל את אורך רוחם של מוריו, שלא לדבר על חבריו ללימודים, כך הטיחה בו, ולגזול מזמנם ולהסיח את דעתם מדיון מעמיק וקשה, על־ידי הערות שאין בינן ובין מחשבה ולא כלום, שלא לדבר על ידיעה ועל שאלות, שבגלל ניסוחן, שלא לדבר על עצם תכנן, תיחשב הגדרתו כתם ושאינו יודע לשאול גם יחד — למחמאה אדירה.

וכל מי שהיה אי־פעם תלמיד יודע מה טיבו של השקט הזה שיורד ברגעים כאלה. רק סטודנט אחד, חכם יותר וגם קצת רשע, הפנה ראשו אל החלון וחייך, מבנה ההתפרצות, על חורות הניסוח שבו, שיעשע אותו. אפרת חן הבחינה בחיוך הזה והבינה. איך לא תבין. יותר מדי עסקה בתבניות ספרותיות.

שלש או ארבע דקות עוד ישב הסטודנט אברהם פרידברג כאילו לא ארע דבר. אבל כשניסתה גם אפרת חן להמשיך ולפתח הסבר סבלני במיוחד, כאילו באמת לא ארע דבר, אסף פרידברג את ניירותיו, קם ויצא. ממבטיהם של הסטודנטים ידעה אפרת חן איך היא נראית עכשיו.

אחר־כך, בארוחת הצהריים שבמסעדה הצפופה, יוכל גדעון תלמי לנסות ולהרגיע, „טוב", „יגיד", „הלא אנחנו יודעים שאברהם פרידברג הוא בסך הכל קוץ בתחת. הוא יסיים את הלימודים ויקבל את התואר ואחר־כך יוציא דורות של תלמידים שונאי ספרות".

אבל גדעון תלמי הוא סיפור אחר. יכול היה להרשות לעצמו לצפות דברים מראש. הלא כבר ישב פעם בארוחת צהריים עם מישהו וניבא ברוח זו: „בסוף היא גם תהיה מורה מחורבנת. הסטודנטים יעלו לה על העצבים. מפני ששום סטודנט, עם השאלות החכמות ביותר ועם הערות מבריקות, לא יעזור לה למצוא את מראה המקום המדויק הנחוץ לה להערת שוליים חשובה מאוד למאמר שהיא כותבת בדיוק עכשיו ושיהיה מספיק חשוב ומוצלח כדי לזכות ולהתפרסם סוף סוף בכתב העת היוקרתי שבתחום ההתמחות שלה".

אבל גדעון תלמי יכול היה לראות את התגשמות הנבואה בשלבים. בחדר המורים, באמצע הבדיחה, היא קמה ומיישרת חצאית, נזכרת, מאוחר מדי, לפלוט צחקוק עצבני ומסגיר: היא לא הקשיבה. אמת, הפסד של בדיחה איננו נורא כל־כך, לולא זה שבתחילת הדרך, בשנים הראשונות לעבודתה, כשנשמע במסדרון פרץ צחוק עליז של סטודנטים מאחת הכיתות, יכולת לדעת שמתקיים שם שיעור של אפרת חן. אבל פעם, באחת הפגישות של מורי החוג, העיר ראש החוג בנימה של רוגז „אני לא קונה כל כך את הטענות של הסטודנטים על קורס משעמם. חומר רציני דורש תשתית רצינית, ואי־אפשר להקנות אותה על־ידי הברקות. אני חשדן גדול בכל המורים הכוכבים, הכריזמטיים האלה שמספרים בדיחות". ראש החוג הוא איש מדע מכובד, אבל רצינותו מזוהה בהחלט עם יובש, ולעתים אתה נתפס למחשבה שכך חייב להיות, משום שהוא מכובד. אפרת חן, כך סבור גדעון תלמי, נתפסה למחשבה זו, והוא סבור כך משום שהוא יודע שהוא עצמו איננו נחשב רציני כל־כך. גדעון הוא דוקטור שפנה ממסלול המחקר אל מסלול ההוראה. חשוב מאוד, אבל לא מכובד. קל לו להתבדח.

„שמע, בשיעור שנתתי היום נזכרתי במאמר שלך על דרכים בהוראה.. כמעט גמרתי לקרוא. אני מוכרחה לשבת אתך ולדבר..."

וכבר היא נעלמת בצעדי ריצה בקצה המסדרון. בגזרה ובהילוך עדיין אביבית והשיער הקצוץ מקפץ, אבל משום מה נשאר ממנה לאורך המסדרון קמט קטן של נוקשות בזווית הפה. וגדעון תלמי יודע שהיא כבר לא תשב איתו ושאת טיוטת המאמר שנתן לה, מפני שהיו לה תמיד רעיונות יפים בדרכי הוראה, כבר לא יזכה לקבל חזרה מידיה.

כשעוד לא ידע שאפרת חן היא שרופת אקדמיה, חסם לה פעם את דרכה באותו מסדרון וצחק: „היי היי, מה את רצה כל־כך, אחת כמוך — תני לעולם שירוץ אחרייך. מגיע לך", ואז עמדה ושמטה ידיה לצדדים, כאילו תפסה את עצמה. אחר־כך היתה להם שיחה אחת בהמשכים.

„אנחנו מכשירים מורים ולא חוקרים, בסופו של דבר, ואם כל המרצים יתעקשו ויפסיקו לפחוד ממעורבות אישית בחומר הנלמד ויתנו מרחב מחיה לאסוציאציות, יצטרכו השלטונות של כל האוניברסיטאות להיכנע, והנורמות ישתנו. אי־אפשר ללמד כלי יצירתיות, ובייחוד אנחנו, שמלמדים ספרות". דברים כאלה, בוואריאציות שונות, נאם לה גדעון. אבל אפרת לא היתה אפויה.

„שמע, אני את התיאוריות של פרנקנשטיין על חשיבותה של המעורבות בלמידה למדתי בעל־פה. אתה לא נעלב, נכון? אבל אתה קל לך. אתה החלטת ללכת במסלול ההוראה. יש לך זמן. ואתה לא חייב כל־כך לרוץ ולפרסם. אני שמתי על זה את כל הקלפים שלי.

מה לעשות. ואתה יודע מה זה לפרסם, בתחום שלנו. עם שניים וחצי כתבי־עת שהאוניברסיטה מסכימה להכיר בהם כבמות מדעיות".

ובהפסקה אחרת:

„מי הכריח אותך לרוץ למסלול המחקר?"

„אתה לא יודע מה זה. אתה קיבוצניק. לא רק הפרנסה. גם המעמד שלך מובטח".

וכבר בשבוע הראשון של שנת הלימודים החדשה ראה את התהליך בעיצומו. במגרש החנייה קראה לו.

„הי, גדעון... איזה יופי, שזוף... הרבה ים בקיץ, מה זה מקנאה בך. בוא תכיר את בעלי".

בתוך המכונית ישב נעים מאוד ישראל ישראל זה גדעון שסיפרתי לך עליו שמח לפגוש אותך גדעון. וישראל חן, בקולו ובעיניו ובצורת ישיבתו חותם של מאבק. לוותר כדי להיוותר. ואת התמונה המוכרת לא קשה לשחזר. לא להרעיש ילדים אמא כותבת עכשיו. לא שם. כמה פעמים צריך להסביר שאל השולחן הזה לא ניגשים ולא שמים עליו כלום. ספרים פתוחים סביב המיטה, פתקים וסימניות בכל מקום. אמא כותבת הערות שוליים.

דוקטור אביבה דיקשטיין, עכשיו כבר מרצה בכירה, ארזה יום אחד את ספריה, אספה את הסימניות ואת הפתקים, נפרדה יפה, בניסוחים טובים או טובים פחות, משני בנים, תיכוניסט לפני בגרות ומרטיבן מקסים בן תשע, מבעל שקט וסבלני, ונסעה לה לשבת חצי שנה ואולי יותר באחת השלוחות הגדולות של אוקספורד. היה הכרח לחתוך, אמרה למישהי, שחזרה וציטטה. במקום לשגע אותם ואת עצמי יום יום, שנתיים, שלוש ואולי ארבע.

העולם פשוט כבר לא יכול היה לעמוד במתח ולהתקיים בלי היצירה הגמורה שלה, אמרו לשונות רעות.

לקראת הסוף הצטרפו אליה בעלה והילדים, והכל נגמר בטוב, אמרו שוחרי הטוב.

שום דבר לא נגמר, אמרו ידענים. מן החיידק הזה אין נרפאים, תמיד יש מחקר נוסף ופרסום נוסף באופק.

ובאוקספורד דווקא, אמרו לעגנים, כדי לעסוק בחקר הספרות העברית.

לפרסם או להיעלם

הכותרת הזאת היא מעין תרגום לא מוצלח של מימרה האימים הנפוצה ביותר בעולם האקדמי: Publish or perish מילולית: פרסם או העלם. גם במקור, אם כך, משפט די מכוער, יכול ולא בדיוק חרוז. אבל, כמו בבדיחה הנושנה, זה לא חרוז, אבל זה אמת. וגם האמת הטמונה בו מתכחשת לכל מה שקשור בשאר רוח ולכן, באופן פרדוקסלי, זהו ניסוח מוצלח מאוד, מפני שיש בו כיעור מושלם. משמע, אחדות של צורה ותוכן.

התואר דוקטור הוא מקור גאווה לאמא ולדורות. לאבא קצת פחות, בייחוד אם לא זכה לזה בעצמו. הפסוק „בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו" איננו תמיד נכון, אבל מחבר „משלי" לא היה אקדמאי. בתרבויות האירופיות פונים גם אל אשתו של הדוקטור בתואר „הגברת דוקטור", והשמחה רבה. אבל לדוקטור הצעיר עצמו, התואר הוא רק פתח למסלול ארוך של מתחים, תרדות ותלות בלתי פוסקת בשיפוטן של סמכויות, בדרך אל הקידום ההכרחי בדרגה האקדמית.

שכן, בעקבות התואר, על הדוקטור לזכות גם בדרגה. מדרגת מדריך עליו לעלות לדרגת מרצה, ומדרגת מרצה — לדרגת מרצה בכיר. בין דרגה לדרגה יש לו שהות של שלוש שנים, ובמקרה הטוב — חמש. אם לא יגיע בזמן הקצוב לדרגת מרצה בכיר, לא יקבל קביעות, ואם לא יקבל קביעות — יעוף מן המסלול.

כך, אם בחר במסלול המחקר, הנחשב יוקרתי. אם בחר במסלול ההוראה, שיוקרתו פחותה, יהיה קידומו אטי יותר, ויוכל להגיע עד לדרגת מורה בכיר. מסלול המחקר אף מקנה יותר זכויות והנאות כגון צבירה מהירה יותר של שנות השתלמות. אבל, כדי להתקדם בו, על הדוקטור לפרסם מאמרים, שיוכרו כפרסומי מחקר. משמע עליו להצליח לפרסם בכתבי־עת המוכרים כמדעיים. אלה מעטים למדי, ועל המחברים להתמרפק, לעתים להתרפס, לבלוע שירות ולעתים גסות לב של עורכים, ובעיקר — לכזב לעצמם ולהעמיד פנים שאכן, מאמינים הם שכל חידושון שחידשו הוא הוא התגלית שתגאל את העולם מחשכתו וממבוכותיו.

אם הצליח לפרסם — יקודם, אפילו אם שיעוריו מהלכים שממון־עולם והרצאותיו סבל וייסורים לשומעיהן. אם לא הצליח לפרסם — יסולק, אפילו הוא מורה בחסד, שתלמידיו בולעים דבריו בצמא ושאישיותו מקרינה ומופתית.

*

אפרת חן, אולי, לא תהרוס את משפחתה ואת עצמה. אולי תתפכח. אולי יתמזל מזלה ותגיע לדרגה הנכספת בלי שתאבד לה אישיותה. ישנם נסים.

אבל בתי־הספר התיכוניים מתמלאים במורים המלמדים ספרות ותנ"ך ושאר מקצועות הומאניים — ללא מעורבות אישית של ממש, ותוך חשש כמעט פתולוגי משאר רוח, מאסוציאציות ומהומור. אחר־כך, כשנפתחים השערים, זורמים החוצה תלמידים שהפנימו רק מעט מאוד ממה ששיננו, שחלפו על פני יצירות מופת ואוצרות של ערכים — בלי להזדהות עמם, ואשר קיים אצלם פער עצום בין מה שחשוב להבין מה שאהוב, כי הם מציינים בשאלוני סקר אותו מקצוע כ„חשוב", אך לא כמקצוע מקובל כלל.

חיה יוסף

פוגע גם בתיפקוד המיני

לחברה של היום יש שני אויבים: האלכוהול, אויב מס. 1 והסמים אויב מס. 2. היום מפחדים מן האלכוהול אפילו יותר מאשר מסמים, כי את המשקה בין אם בירה, או משקה חריף יותר, הרבה יותר זול וקל יותר להשיג. הנזק הנגרם על־ידי שתיית משקאות אלכוהוליים אינו פחות מזה של הסמים.

צעירים שותים מתוך סקרנות, או כדי להיות „אחד מהחבורה". מתחילים בלגימת בירה, מוסיפים משקה חריף יותר ובקלות נעשים מכורים לאלכוהול, אשר משפיע על מערכת העצבים, חילוף החומרים ותפקוד השרירים. השימוש באלכוהול הוא חוקי והמחיר זול. לצעירים אסור להגיש אלכוהול בברים דיסקוטקים או מסעדות. אך לא קשה להשיג משקה אלכוהולי בכל מקום.

בחוברת: „מה צעירים צריכים לדעת על אלכוהול ושכרות", שיצאה לאור על־ידי האגודה למניעת אלכוהוליזם אפשר למצוא מידע מעניין וחשוב, והנה דוגמה קטנה:

מה קורה כששותים אלכוהול?

- האלכוהול מגיע לקיבה ולמעיים.
- האלכוהול נכנס במהירות למחזור הדם.
- האלכוהול מגיע לכל אברי הגוף ובכלל זה אל המוח.
- האלכוהול עובר פירוק בכבד. הגוף „מתפטר" מן האלכוהול שמצוי במנת משקה אלכוהולי אחת בתוך כשעה. הרבה מן המיתוסים הקשורים באלכוהול חשוב לנפץ, והאמירות הבאות הן הנכונות:
- אלכוהול אינו חומר מעורר.
- נטילת אלכוהול עם תרופות, מסוכנת ועלולה לגרום למוות.
- אלכוהול לא משפר פעילות מינית.
- יש קשר בין אלימות לאלכוהוליזם.
- את החוברת אפשר להשיג באגודה למניעת אלכוהוליזם רח' נורדאו 13 רמת־גן 52464, טל' 03־721161.

1. האלכוהול מגיע לקיבה ולמעיים.
2. האלכוהול נכנס במהירות למחזור הדם.
3. האלכוהול מגיע לכל אברי הגוף ובכלל זה אל המוח.
4. האלכוהול עובר פירוק בכבד. הגוף „מתפטר" מן האלכוהול שמצוי במנת משקה אלכוהולי אחת בתוך כשעה.

תיאטרון „כיוונים", בחסות האגודה למניעת אלכוהוליזם בישראל, מציג עתה הצגה שאסור להחמיצה: להיות גבר. את המחזה כתבה נילי צור אחרי שיחות רבות עם אלכוהוליסטים. היא גם מגלמת את תפקיד המטפלת באלכוהוליסט וצפריר קוחנובסקי (שהוא בוגר „ראדא" האקדמיה המלכותית לאומנות התיאטרון בלונדון) יגאל עזרתי ביים את המחזה באופן עדין ומשכנע. את ההצגה הקאמרית המצוינת הזאת מן הראוי להציג בכל בית ספר, אפילו לגילאים צעירים ובוודאי שלפני נוער.

סריגה לילדים

סורגות רבות לא מעיזות לקנות צמר ולהתחיל בסריגה ללא הנחיות של מומחית אשר נמצאת כמעט בכל חנות לצמר. אבל אפשר כבר לסרוג ללא עזרת המומחית. הופיעה זה עתה חוברת סריגה, כל כולה בצבעים, אשר כוללת 40 דגמים, מערכות יסוד לתינוקות, שמיכות לעגלה, שקי שינה, חולצות, ירכיות, מכנסיים וכמובן, סוודרים. בנוסף יש בחוברת צילומים והוראות סריגה לילדים עד גיל 10 ובחלק הוראות סריגה לשתי מידות. חוברת הדרכה ללימוד סריגה, מאוד ברורה, מצורפת לחוברת הדגמים.

רבקה לנדן הוציאה את החוברת בשיתוף פעולה עם חברת פולנת והיא גם עיצבה את הדגמים וערכה את החוברת. אחרי עיון מצאתי שכמעט כל הדגמים קלים מאוד לסריגה ורבקה לנדן מנצלת את שילובי החוטים ושילובי הצבעים מבלי להרבות בסריגה מסובכת.

צעירים חזרו לעבודת כפיים

גם זאת ישראל

משהו מוזר קרה לנו. על העצים ברחובות העיר אפשר למצוא הצעות כמו: יוצאת קיבוץ מחפשת עבודה במשק בית. או... שני חברי קיבוץ מוכנים לנקות חדרי מדרגות. או: סיוד גגות וריסוס נגד חרקים לפנות ל...

אחרי שהתקשרתי למספר הטלפון שהופיע במודעה התברר שמדובר בשני צעירים שזה עתה השתחררו מן הצבא. הם רוצים להרוויח כסף כדי לצאת לטיול במזרח הרחוק... צעירים עובדים לא רק בניקיון או צביעת גגות. ג'קי בן 26, פתח מכולת. מוטי, יליד מושב, וזאב, קיבוצניק לשעבר, שניהם בני 24, פתחו חנות ירקות שאפשר למצוא בה גם פירות מיובשים ושימורי פירות וירקות. ברחוב בן־יהודה פתחו שני צעירים, פחות מבני 30, סופרמרקט קטן שפתוח עד לשעות המאוחרות של הערב ותמיד הומה קונים.

המפתיעים בחבורת הצעירים שנפגשתי בחודשים האחרונים הם בוודאי: שמואליק בצר וצחי בוצילין, שניהם מאותו הכפר, באר טוביה, ושניהם בני 26. הם הדפיסו מודעה כזו הלשון: גוזמים עצים: להתקשר למס. טלפון... אנחנו התקשרנו והגיעו שתי הבחורים מצוידים בחבלים, ווים, משור אוטומטי, גרזן, מספריים לגיזום שיחים ועצים. הם כבשו להם מקום בין גוזמי השכונה ועשו עבודה מקצועית ויפה, ומי שלא ראה את שמואליק מטפס על עץ גבוה, כורת כל ענף וענף לפני העמדת רגליו עליו ובעין בוחנת וחדה מוצא בדיוק את המקום המתאים ביותר כדי להתחיל לנסר — לא ראה עבודת גיזום מקצועית.

צחי הוא אחד מארבעה אחים. הוא לא יוכל לרשת את המשק שלהם בבאר־טוביה, אחיו הבכור הוא שימשיך בנחלה המשפחתית. צחי עדיין לא החליט מה יעשה בעתיד, אך היום הוא גר עם חברו שמואליק בדירה שכורה בצפון תל־אביב: קצת קשה לי כרגע, הוא נוסע כל ערב הביתה כי אחיו הבכור במילואים וצחי צריך לעזור לאבא לחלוב את הפרות.

שמואליק על ראש העץ

שמואליק אומר: אני ירשתי את המשק של סבא שלי, ובוודאי אחזור למושב ואתחיל להיות חקלאי מן המניין. בינתיים אני נהנה מן החיים שבעיר, לומדים הרבה והמוח נפתח. למדתי צילום, רוצה עוד קצת לטייל ויבוא היום, שאקים משפחה ואעבוד במשק.

כנראה, שכבר לא בושה לעבוד בעבודת כפיים, ונחמד לראות מישהי ששוטפת רצפות ומשננת את שירי צרניחובסקי, או לומדת בעל־פה את הנוסחאות המתמטיות לשיעור של אחר־הצהריים.

ישן מפני חדש

מלה טובה

כמעט אין איש שאינו משנה את סדר ארון הבגדים שלו, בגדי החורף אשר במשך חודשי הקיץ נתלו בחלק העליון של הארון יורדים לקומה התחתונה, ואילו בגדי הקיץ, הופ... יעופו למעלה. אבל גם למעלה וגם למטה יש בגדים יפים וטובים שלאיש אין כבר צורך בהם. טילפנתי ל„נעמת", וכמובן גם ל„ויצו", ושם אמרו לי: „אנחנו שמחים מאוד כשמעבירים לנו בגדים. רבים באוכלוסיה זקוקים לבגד, ובמיוחד נחוצים לנו בגדי ילדים". חברות של אירגוני הנשים מבקשות לא לשלוח בגדים בלויים, אם כי בעת הצורך הן מתקנות אותם. הן מעבירות את הבגדים לכל מיני מוסדות ולאנשים פרטיים, ואפילו אפשר לבוא אליהם לסניפים ולקבל בגד מתאים לפי הצורך.

הכתובות: נעמת תל־אביב: טל. 03־283905 או: 03־282211 רח' ברנר 5, פתוח כל יום בשעות 8־4: ביום שישי בשעות 12־8. „ויצו" טל. 03־220763: המחסן המרכזי, רח' מהר"ל 16, פתוח בימים א' עד ה' בשעות 8 בבוקר עד 12 בצהריים.

אי בטוח וניקיון

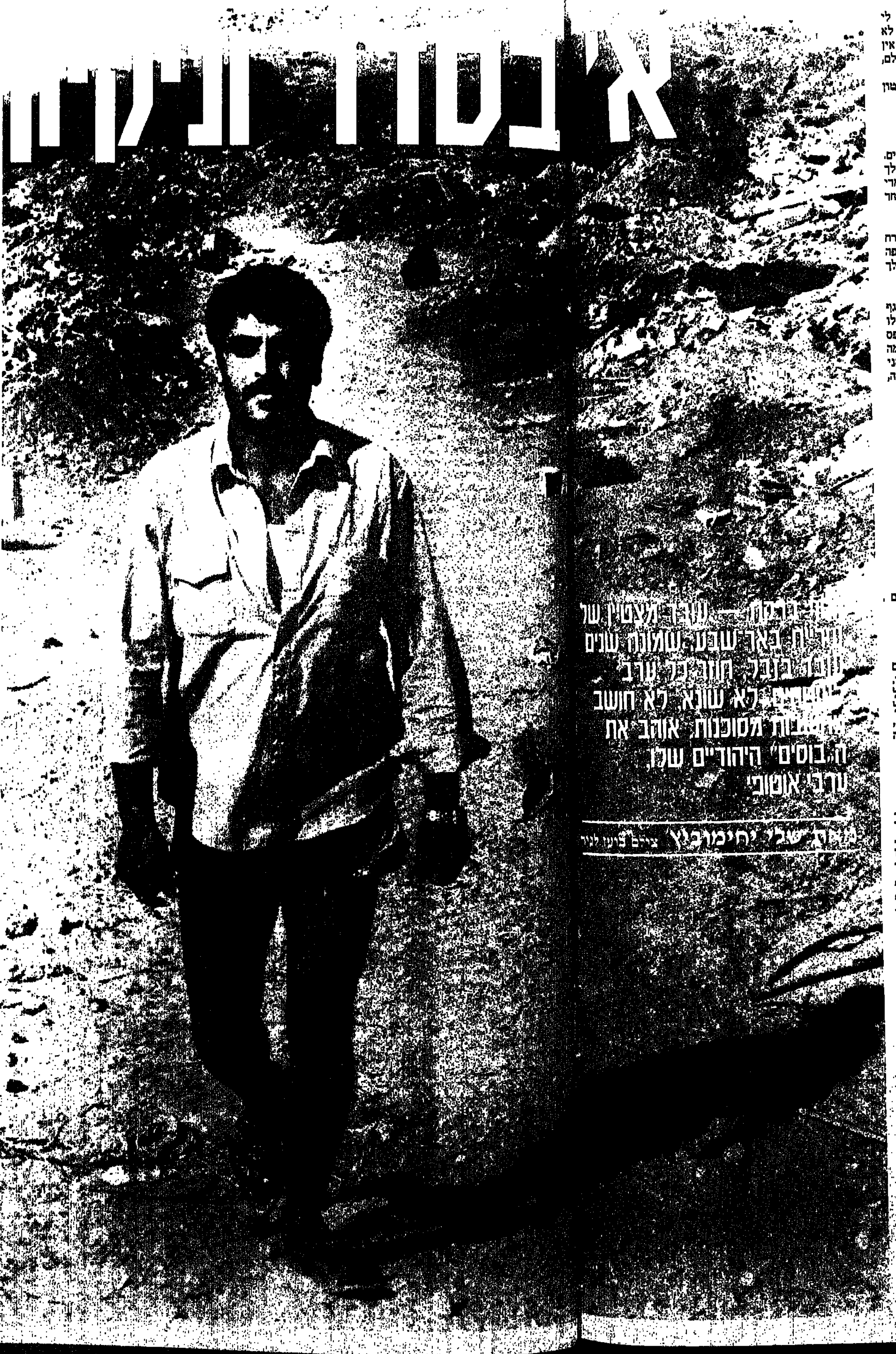

ערבי טוב, יוסף ברקת. בארבע בבוקר הוא מתעורר בכפר־סוור, שותה קפה במהירות, ומדדה חלום שינה אל האוטובוס הישן והמצופף של הקבלן. בשש הוא מתחיל לנקות את רחובות באר־שבע, מפנה את הזבל של היהודים. כל־כך טוב הוא עושה את זה, עד שקיבל את תואר העובד המצטיין של עיריית באר־שבע. ברקת, בן עשרים ושש, פועל הניקיון היחיד בבאר־שבע שיש לו תעודת בגרות — לא נעלב. להיפך, הוא היה מאושר. כי ברקת הוא ערבי ממושמע ומסור, שעוצב והוגמש בצלמנו ובדמותנו, וחיזוקים מהיהודים — מיטיבים עמו.

"אני מקבל עובד מצטיין, כי אני מנקה להם טוב", אמר לי ברקת ערב הטקס. "בבוקר אני מסתובב אחרי הפועלים, מחלק אותם טוב. איפה יש ליכלוך, אני מחליף פועלים. כל מקום אני מנקה להם טוב, והם בודקים ורואים שהכל נקי". באחרונה קיבל קידום: הוא אחראי על כמה פועלי ניקיון, הנשמעים להוראותיו. בטקס המפואר בקאנטרי קלאב של באר־שבע, בין עפרה חזה לאילנה אביטל, הוא עלה נרגש ומצוחצח אל הבמה, וקיבל את התואר. הוא מגדיר עצמו קומוניסט, אבל נמנע מפעילות פוליטית. לפעמים כותב מאמרים לאל־איתיחד, בטאון המפלגה. הקומוניזם שלו תמים, מניפסטי, ועל פני השטח נראה שאין באיש שום שינאה או טינה. הבוסים שלו טובים אליו, בשכונה שהוא ממונה על ניקיונה נוהגים בו אדיבות. פה הוא מרגיש בטוח משהוא מרגיש בכפרו שליד חברון. העברית שלו טובה והוא אדם קומוניקטיבי בהחלט, אבל בשאלות מסוימות השמיעה שלו נעשית גרועה לפתע. לחילופין הוא מחייך חיוך מעורפל שמשמעו — בבקשה, אל תעשו לי חיים קשים.

כשסיים את בחינות הבגרות, התחתן. יש לו ילדה בת שלוש, ילד בן שנתיים, ותינוקת בת חודש. כולם נולדו באוקטובר. איך שמע על האפשרות לעבוד בבאר־שבע? "היה לי חברים מפוור, עובדים פה אולי ארבע־עשרה שנה, אמרו לי — אין לך מקום יותר טוב מעיריית באר־שבע. בבאר־שבע אין יהודי ואין ערבי. כולם אחד".

וזה נכון?

"נכון, כן. שמונה שנים אני עובד בעיריית באר־שבע. אף פעם לא שמעתי את המלה ערבי. אני, דווקא מכבדים אותי במחלקה. הלכתי ללשכת עבודה בחברון, שלחו אותי לפה, והלכתי אצל הרס בעירייה. הוא מנהל במנגנון, אחראי על אנשים מהשטחים. אז אמר לי — לך לנגרייה. עבדתי בנגרייה שלושה חודשים, בסוף לא היתה להם עבודה. הייתי מכיר את אברם ובונט (מנהל החבל שיוסף עובד בו היום), אז הוא העביר אותי למחלקת הניקיון".

ערבי על ערבי קשה לעבוד

לאן שלחו אותך ביום הראשון לעבודה?

"שלחו אותי לבית־ספר. הייתי צובע בצבע".

מה הרגשת?

"שהייתי פה ביום ראשון, הייתי, יעני, מתבייש יותר מדי. והייתי פחדן".

ממה פחדת?

"הייתי שומע מספרים יש יהודים מרביצים, יש יהודים ככה וככה. אז כשנכנסתי מצאתי זה לא נכון".

והתלמידים?

"היו אומרים שלום, היו אומרים בערבית 'מרחבה'. וגם עכשיו, אני המחסן שלי בבית־הספר, ופה הם אומרים לי שלום, בוקר טוב. מקודם היה אברהם ובונט אחראי על הפועלים, אחר־כך עשה אותי אחראי".

ועכשיו אתה במקומו?

"לאו לאו אני, אני קטן אני".

מה אמרו הפועלים כשהתחלת להגיד להם מה לעשות?

"היה קשה להם שאני לא יהודי. למה הם יודעים שיהודי מתנהג איתם יותר טוב מערבי. ככה הם חושבים. למה ערבי יודע הסיפור של הערבי השני. יעני, יגיד לפועל: למה לא באת היום? יגיד: היה לי בעיות, הייתי חולה. או, מה אתה יושב, לא עובד? יגיד: אני חולה. אני אומר לו: היום אתה חולה, כל יום אתה חולה. היהודי אמר לו: כן, נכון, אתה חולה, שב, לך הביתה. על ערבי הוא לא יכול לעבוד, למה ערבי על ערבי קשה לעבוד".

אנחנו מסיירים בשכונה. "את רואה הפועל הזה?", הוא מצביע לעבר איש קשיש, "יש לו שתיים־עשרה ילדים, וכולם באוניברסיטה. אוניברסיטת בית־לחם". על פועל אחר הוא מספר: "לפני חודש שקיבל מכה, נפל על מריצה, ונכנס לו זכוכית לתוך היד. נחתכה לו היד. לקחו אותו לבית־חולים, טיפלו בו, שלחו אותו לחברון. עכשיו יותר מחודש יושב בבית. לא מקבל משכורת, לא מקבל כלום. לא מגיע לו כלום. לא פיצויים, לא מחלה".

בינתיים יוסף לובש מבע מוטרד. פועל אחד, שהיה אמור לעבוד ברחוב שאנו עוברים בו, נעלם לו.

"נראה", הוא אומר, "אולי בחנייה של בית־החייל". הפועל לא נמצא גם שם.

אם לא תמצא אותו, מה תגיד לו?

"איפה היית, מה אתה עושה, איפה הלכת. אם אני רואה הלך למקום לא שייך לו, צריך להוריד לו שעות. אבל שאני קומוניסט, אני יודע להסתדר עם פועלים. אם לא הייתי קומוניסט, הייתי מוריד להם הרבה שעות. אבל אלה הפועלים, מסכנים. באים בחמש בבוקר, חוזרים הביתה בארבע אחרי־צהריים, והכל — על ארבע מאות שקל".

אם היו נותנים לך להיות חבר של כל הפועלים פה, מה היית משנה בתנאים שלהם?

"הייתי נותן להם מה שמגיע להם. נגיד אני וחבר שלי, יהודי, עובדים — זה כואב לי שאני רואה את היהודי מקבל כל מיני דברים, ואני לא מקבל. הוא מקבל חופש מחלה ואני לא. בחגים נותנים להם מתנות, ולי לא. נותנים לו פנסיה, לי לא נותנים. ואני עושה אותה עבודה שהוא עובד. זה כואב שיהודי באותה מחלקה מקבל מה שמגיע לו, ואני לא".

פה אין לי פחד

לפני חמש שנים גילה את הקומוניזם. חברים נתנו לו ספרים, והוא קרא את כתבי מרכס, ובטון מפקפק ונלהב גם יחד הוא שואל: "את יודעת שמרכס, שמרכס הוא יהודי?" **מה מצא חן בעיניך בקומוניזם?** — "כל מה שיש בקומוניזם — טוב. נגיד יש לי ארבעים — חמישים דונם אדמה, ובנאדם אחר אין לו כלום. אז לא חארם שאני מקבל את זה והוא אין לו? שאני יש לי אוטו והוא אין לו? אני אוכל טוב והוא לא אוכל טוב? אז הקומוניסטים — אצלם, יעני, כולם אחד".

יש קשר בין הקומוניזם שלך לבין זה שאתה חי תחת שלטון כיבוש?

"קיבוץ אמרת?"

כיבוש, אמרתי.

"לא יודע מה זה כיבוש".

ואחרי שתיקה: "משטחים אסור לנו ללכת עם הקומוניסטים. ממשלה חושבת שקומוניסטים זה נגד הממשלה. פעם הייתי הולך לישיבות של המפלגה, אבל עכשיו אני לא הולך, למה זה יותר מדי פחד. עכשיו החיילים פורצים את הישיבות, נכנסים. יותר פחד מקודם. עכשיו יש לי אשה, ילדים, אז אני פוחד".

אבל בכל־זאת, אתה אומר בגלוי שאתה קומוניסט.

"שם אני מפחד להגיד, אבל פה, בבאר־שבע, אני כמו אזרח ישראלי. אם אני בחברון — אני לא יכול להגיד אני קומוניסט. פה יש לי יותר חופש. אין לי פחד, אין לי כלום. אבל עכשיו אני הולך הביתה, אני מפחד ממשמר־הגבול".

ממה בדיוק אתה מפחד?

"דוגמא, באנו למסיבה של אנדרי (אנדרי אוזן, סגל מנהל האגף לשיפור פני העיר ויו"ר ועד עובדי־העירייה — ש.י.), נולדה לו ילדה. היינו שבע אנשים באוטו. אז פתאום, בדרך, בדהרייה, תפס אותנו משמר־הגבול. אומר לי: למה אתה משתמש עם חשיש? מה חשיש? אומר לי: סתום את הפה. למה אתה מרביץ לאבא שלך? אני אומר: מה פתאום אני מרביץ לאבא שלי. אומר: תסתום את הפה, תרים ידיים. התחיל להרביץ לנו".

איחרתם למסיבה של אנדרי?

"לא, למה ידענו אולי זה יקרה, יצאנו מוקדם".

סיפרתם על זה למישהו?

"סיפרתי לאברם. אמר — תעזוב, אל תיקח ללב".

"תגידי", הוא אומר, "בעלך קומוניסט?"

אני: לא.

"שמאלני?"

כן.

"כמוך?"

אני חושבת שקצת יותר שמאלני ממני.

"זה טוב. יש הרבה אנשים עכשיו שמאלנים".

מה זה עכשיו?

"יותר מפעם".

איפה אתה פוגש אותם?

"הנה, בבניין הזה (מצביע) גרים שלוש, ארבע אנשים קומוניסטים. יש יעקוב יעקוב, יש שמעון".

הבוסים שלך, שטובים אליך, הם ליכודניקים, אתה יודע?

"כן, יודע. הם טובים לכל הפועלים".

איך זה הולך יחד?

"מה אני אגיד לך? בעבודה הם לא נכנסים אתנו לעניינים פוליטיים. הנה, אברם, ליכודניק, אבל עושה אותי כמו אח שלו. לוקח אותי לבית, אני מכיר את אשתו, ניצה. גם את אשתו של אנדרי, כרמלה, אני מכיר. הם מכבדים את הערבים. אשתו של אנדרי מדברת אתנו על ערבים ויהודים. כשנולדה לה תינוקת, הבאנו לה מתנה מה שמביאים לאשה שיושנת, חלוק, גם לילדה הבאנו מתנות".

מה שלומך, ידידי

כשהחל לעבוד בשכונה — שכונה ט' — לא ידע מלה עברית. אנשים בשכונה לימדו אותו, האחראים עליו עשו לו שיעורי עזר מזורזים. לקרוא עברית הוא עדיין לא יודע, אבל לומר עכשיו. לא נראה שיש לו בעיות קומוניקציה. במרכז המסחרי מכירים אותו כל בעלי החנויות, מברכים אותו לשלום, קוראים לו בשמו. בבית־הקפה ניגש אלינו איש מבוגר, לבוש בהידור, לוחץ את ידו של יוסף, ומשוחח איתו ארוכות בערבית. "זה מרוקאי, זה", הוא מסביר לי, אחרי שהאיש מתרחק. "דיברנו על הילדים, שאל אותי מה נשמע. יש אנשים טובים, מתנהגים אתנו טוב. יש ככה ויש ככה".

קרה שהעליבו אותך?

"לא, לא, לא".

אז הכל טוב.

"הרבה אנשים מדברים איתי בערבית. מה שלומך, מה שלום הילדים, איך אתה בבית. אני מכיר את האנשים פה הרבה שנים. יש לי סבלנות אליהם. אנשים יש להם תלונות על ניקיון, אני אומר: 'זה בסדר, אדוני, אל תדאג, יהיה בסדר. מחר נביא לך פועל, ינקה הכל', אני יודע איך לדבר אתם: 'בוקר טוב אדוני הגדול', אני אומר להם. 'מה שלומך, ידידי', אני אומר".

אתה מכיר אנשים גם לפי הזבל שלהם?

"בטח מכיר. מהספרדים לוקחים כל יום שתי מכולות מקומה אחת. הרומנים, הרוסים, הארגנטינאים — כל עשר קומות לא לוקחים מכולה אחת בשבוע. למה הם קמצנים. קונים עגבניה אחת, חצי אבטיח, אחד אשל. אחד שמנת מספיק להם לכל היום. קונים חצי לחם לעשר אנשים. פיתה אחת. הספרדים עושים שבת־שולחן, דגים, בשר, עוף. האשכנזים — איפה שמים כל הכסף אלה?"

לא מפריע לך לנקות את הזבל של היהודים?

"לא. אני ויהודי אותו דבר".

אבל יהודים לא מנקים את הזבל בפועל...

"נכון, אבל אני מצידי לא איכפת לי שאני מנקה אצל היהודים. אני צריך לחיות, איפה אני אלך לעבוד?"

מה אתה רוצה שהילדים שלך יהיו?

"מה שירצו להיות אני אלמד אותם".

היית רוצה שהבן שלך יעבוד בניקיון בעיריית באר־שבע?

"לא לא לא, אני רוצה את הילדים ללמוד, יצאו. לא כמו אבא שלהם עובד בזבל. כל אחד לפי מה שמתאים לו. הילדה הגדולה, היאס, אולי תלמד כלכלה ופוליטיקה באוניברסיטה. עדנאן, שילמד משהו בברית־המועצות או בבולגריה. רופא, או עורך־דין. דברים כאלה".

ואתה, לא היית רוצה לעשות משהו אחר בחיים שלך?

"בטח הייתי רוצה. גם עכשיו אני חולם על לימודים. אם היה לי כסף הייתי הולך לאוניברסיטה, לומר כלכלה. או הולך להיות מורה. עכשיו אני מרוויח 560 שקלים בחודש, כולל שעות נוספות. עובד רגיל מרוויח ארבע־מאות, ארבע־מאות חמישים. אני מקבל יותר למה אני עושה עבודה טובה. אין בעיות, אין תלונות, אז אברם עוזר לי: תראי, יש מזל. אני, רק בגרות יש לי. יש לי חבר למד בבולגריה שמונה שנים הנדסת מכונות. עכשיו עובד בטקסטיל דימונה. פועל. אין לו עבודה. חבל על השמונה השנים".

חוזרים ובוכים

ב־48 נמלטו הוריו, בפויה ומחמד, מבית־מחסיר. היום קריית־מלאכי.

"אחרי שברחו, הלכו לכפר עלייד חברון, קוראים לו פוור. רק אוהלים היו שם. כמו בדואים. ב־54 בנו להם בתים קטנים. לכל משפחה שני חדרים קטנים. עכשיו לא מספיק, אנשים גדלו, יש להם ילדים. ערבים מביאים הרבה ילדים. אני נולדתי ב־62. אנחנו שתיים־עשרה אחים ואחיות. אחים שלי למדו, ויצאו בחוצלארץ. בסעודיה עכשיו עובדים. שלוש בנים שהתחתנו גרים עם המשפחות שלהם אצל ההורים, ואין להם מקום בכלל. ביסודי למדתי בפוור על חשבון אמריקה. בן חמש־עשרה הלכתי לתיכון בחברון. קטן הייתי, לא יודע כלום. רק הזקנים היו מספרים שיצאנו מהאדמה שלנו. ככה התחלתי לדעת. ההורים שלי, כל הכפר, מדברים על קריית־מלאכי. אנחנו הקטנים לא מכירים את המקום. הזקנים מדברים. כואב להם. הולכים לראות המקום, חוזרים ובוכים".

מה חשבת על ישראל כשהיית ילד?

"על מה?"

על ישראל.

"על מה?"

על השלטון היהודי.

יוסף צוחק. "את שואלת דברים כזה..." הוא אומר, ומשתתק.

מה אתה חושב על אש"ף?

"בבקשה ממך שלי..."

טוב, אז מה אתה חושב על ארצות־הברית?

"חושב הרבה, אבל לא יכול לדבר".

על ארצות־הברית אתה לא יכול לדבר?!

"על אש"ף, על ארצות־הברית, על ישראל, על הכל לא יכול להגיד מלה. לא יכול לדבר נגד אש"ף ולא נגד ישראל".

מה יקרה אם תדבר נגד אש"ף?

"מה יקרה? אני יודע בדיוק מה יקרה לי. וגם אם אדבר נגד מדינה אני יודע מה קורה לי. אני כמו שלוש מיליון פלשתינים".

אתה בסדר. לא עושה צרות.

"לא, צרות אני לא עושה. יש לי שלושה ילדים".

פה אתה מרגיש טוב, אבל בעצם אתה אזרח סוג ב'.

"זה דבר כואב. עם מי לדבר על זה? כל אחד אומר אני לא איכפת לי. כמו, לא יודע מה קוראים לשר הזה, שאמר, כל אחד ערבי יעזוב את הארץ ניתן לו עשרים אלף דולר. הלכו אצלו ערבים לבדוק אם זה נכון או לא נכון. הלך אצלו אחד מהגליל, אמר לו — לא, אתה לא שווה עשרים אלף שאני אתן לך. כל שר מדבר משהו אחר".

ואתה, אם היו נותנים לך עשרים אלף, היית הולך?

"אפילו היו נותנים לי כל העולם לא הייתי עוזב את הארץ. חייתי פה, גדלתי פה".

ואל תשכחי את אברם

יש לך עוד משהו מעניין להגיד?

"אפשר להכניס את אברם?"

דיברת עליו כל הזמן.

"תכתבי שהוא דואג לפועלים. גם אנדרי".

למה אתה אומר את זה? כדי לשמור אתם על יחסים טובים?

"לא. באמת אני חושב את זה. הם עוזרים לפועלים, ואם יקראו את זה אולי יעשו עוד יותר. שיראו שאנחנו לא שוכחים אותם. שיהיו כל העובדים מהשטחים קבועים בעירייה. אנדרי אמר הוא מסדר שבפסח נקבל מתנות כמו פועלים יהודים בעירייה. בראש־השנה סידרו מתנות לי ולעוד כמה. אני קיבלתי מאוחר. אבל בפסח אנדרי הבטיח יקבלו כולם".

למה לא מקבלים?

"לא מגיע להם. זה אנשים מהשטחים. ביחיית, שלי, תרשמי גם תודה לציון שורק (מזכיר העיר)".

תפסיק, נו. תיכף תגיד גם לראש העירייה.

"לא, לא, לא. רק לציון שורק. טוב, גם לרפי שיטרית (סגן ראש העירייה). גם ששון בר־צבי (ראש האגף לשיפור פני העיר). ראית בקאנטרי־קלאב איך היה ששון בר־צבי מבסוט שקיבלתי עובד מצטיין?"

אנשים היו מרוצים מזה?

"בטח. ראית אנדרי, איך בא ונישק אותי על הבמה. הוא ואשתו. הוא ואברם נלחמו חודשיים בשביל אני אקבל את זה. למה כל מיני אנשים לא רצו בהתחלה שיהיה אחד מהשטחים. ביחיית, שלי, לא לשכוח לכתוב אברם ובונט".

ואתה, אתה היית מרוצה מזה שקיבלת עובד מצטיין?

"בטח אני הייתי מרוצה. למה אני ערבי, וזה פעם ראשון ערבי מקבל עובד מצטיין בעיריית באר־שבע, בכל הנגב. אולי בכל ארץ־ישראל".

מה אתה עושה כשאתה חוזר הביתה, לפוור?

"הולך הביתה, לאשה, מית־קפה, להורים. מדברים על עבודה, על פוליטיקה. לפעמים אני הולך [illegible] בבאר־שבע או בירושלים עם חברים".

טוב לך [illegible]?

"לא כל־כך. ככה, משעמם".

למה?

"אני בן עשרים ושש שנה. עשרים שקל אין לי בכיס. בית כמו אנשים אין לי. אני חושב, זה לא טעם החיים. נכון או לא?"

פוצ'יני היה מלחין גדול

האופרה „לה בוהם" עולה על הבמה בשבוע הבא. היא נוצרה לפני שמונים שנה, אך אקטואליותה לא פגה עד עצם היום הזה

מאת יוסי שיפמן

גבי שדה יורן ונדמילר, (תצלום בחורה)

ב אחר בפברואר של 1896, ניצח ארטורו טוסקניני על הבכורה של 'לה בוהם' בבית האופרה של טורינו. ריקורדי דאג לנוכחות כל האחראים העיתונות והביקורת. הקהל אהב את היצירה. הביקורת לא כל כך. ברסציו כתב ב„לה סטמפה": „לה בוהם לא תטביע את חותמה על ההיסטוריה של האופרה". (מי זוכר את ברסציו?) תוך שבועות מספר הועלתה האופרה בבתי אופרה נוספים באיטליה ומשם לארצות אחרות וכך עד עצם היום הזה.

בתולדות המוסיקה, בעיקר אצל כותבי האופרות, יש תבנית חוזרת: 'ההצלחה באה עם היצירה השלישית' פוצ'יני אינו יוצא מכלל זה. כשהחל לעבוד על 'לה־בוהם', כבר היה מלחין מוכר מאחוריו, כאמור, שלוש אופרות שהאחרונה שבהן „מנון לסקו" הביאה לו את ההכרה, התהילה והעושר להם ציפה. ג'אקומו פוצ'יני, בן סוף המאה התשע־עשרה, ישב על התפר שבין שתי המאות ובין תקופות שונות במוסיקה האיטלקית. לפניו ורדי ואחריו ג'ורדנו וצ'ילאה. במיקומו ההיסטורי דומה פוצ'יני לבן דורו הצרפתי ז'יל מסנה. פוצ'יני חב למסנה גם את הצלחתו הראשונה 'מנון לסקו': זו נכתבה בעקבות הצלחת 'מנון' של מסנה. שני המלחינים ידעו את מלאכת ההלחנה ולשניהם היה חוש לדעת את טעמו של הקהל.

פוצ'יני נשאר פופולרי עד היום, בזכות המוסיקה ששם בפי זמריו. לפוצ'יני היתה אוזן רגישה ביותר להרמוניות חדשות, לצבעים תזמורתיים: דמיון פיוטי ועשיר המעורר מצבי־רוח חלומיים ופנטסטיים. המאפיין המוסיקלי הבולט באופרות המפורסמות של פוצ'יני הוא ההמעה הנשפכת במנגינות המושרות. זהו ביטוי זועק של רגש, נטו, שהמאזין אינו יכול להישאר אדיש כלפיו. זה תופס אותך כבר מן האריה הראשונה של „לה בוהם" „איזו יד קרירה" (אני זוכר בפירוש ממחטות בשלפות כבר באריה הזו!), דרך אריות מרגשות ב„טוסקה" וב„מדם בטרפליי", אצל ורדי, סוג זה של אריות הוא חלק ממכלול התמונה המוסיקלית המורכבת והמגוונת. ואילו אצל מלחיני הווריסמו, תאבי המלודרמה, המוסיקה עמוסת הרגש היתה לרצף מוסיקלי אידיאלי. (וריסמו — הנוסח האיטלקי לנטורליזם הצרפתי בהבדל אחד, בעוד שבנטורליזם השימוש בסצנות ודמויות הלקוחות מחיי היומיום הוא אמצעי לפיתוח רעיונות או נושאים כלליים הרי אצל האיטלקים השימוש הוא המטרה. ההכללות אינן מעניינות אותם. סצנות בצבעים עזים, עלילה מלודרמטית, תוססת הם עצם העניין, היתר, כאמור אינו (הביטוי המוסיקלי שומר בהתאם, על מתח גבוה לאורך הטוב.) הקטעים המושרים כמו גם בקטעים התזמורתיים של הרצ'יטטיבים. מתח גבוה ללא הפסקה. כאילו קיים חשש שהקהל יירדם אם לא יהיה מרוגש לאורך כל היצירה. הלייטמוטיבים המאפיינים את פוצ'יני הם דרמטיים מאוד. הם קיימים אך ורק כדי ליצור מצב רוח או להזכיר רגעים קודמים בעלילה האופראית. ב'לה־בוהם' פוצ'יני מרכך את סצנות הווריסמו שלו כשהוא אופף את גיבורי היומיום ואת הסצנות הפשוטות שלו בהילה רומנטית.

פוצ'יני לא היה מלחין גדול. אבל בגבולותיו, שלהם היה מודע, הוא היה מקצוען ששלט בטכניקות השונות במיומנות מעולה. אם על המוסיקה של וגנר אומרים שהיא טובה יותר ממה שהיא נשמעת הרי שעל זו של פוצ'יני אפשר לומר שהיא נשמעת טוב יותר ממה שהיא באמת. וזאת בזכות ההתאמה המושלמת בין המוסיקה כאמצעי לבין המטרה שלשמה נכתבה, האופרה המוצגת.

עוד היה לו, לפוצ'יני, אינסטינקט טבעי לתיאטרון. אינסטינקט זה המריץ אותו להתמודד עם 'מנון לסקו', למרות ש'מנון' של הצרפתי מסנה כבר הוצגה כעשר שנים על בימות אירופה. ההימור על 'מנון לסקו' הוכח כנכון. ג'וליו ריקורדי, המו"ל שהשקיע בפוצ'יני והגן עליו בחריפות באסיפת בעלי המניות של החברה, חש נכון. הוא ראה בפוצ'יני את יורשו של ורדי על בימת האופרה האיטלקית — והחל לחשוש. אחרי שראה את הטיוטה הראשונה הוא עזר לפוצ'יני, הביא את ג'וזפה ג'יאקוזה וזה משך אתו את לואיג'י איליקה. השלישייה הזו מביאה את ההצלחה המיוחלת, הצלחה שהאפילה על הצלחתו של מסנה והרגיעה את ריקורדי. מקומו של פוצ'יני כיורשו של ורדי היה מובטח.

אותו דחף הנחה אותו בבחירת סיפורו של העיתונאי הצרפתי, אנרי מורז'ר 'תמונות מחיי הבוהמה' כשהפך אותו לאופרה 'לה בוהם'. מה שמשך אותו בסיפור היה, אולי, הזיכרון שהוא ומסקני היו גם הם אנשי בוהמה מספר שנים קודם לכן. התנהגותו היתה של אדם הבטוח בעצמו ובהצלחת היצירה. מכאן ואילך היה ברור לפוצ'יני מה הוא רוצה, ומה שחשוב יותר — מה רוצה הקהל: דמויות, פעולה, ותזמון טוב. בשלוש השנים בין 'מנון' ל'לה בוהם' הוא לא הניח לשני מחברי התמליל. הוא דרש, שינה, תיקן, התחנן, עד שהשניים פנו לריקורדי וביקשו לצאת מן העניין. אבל הוא הצליח להשיג את שלו גם אם שינה את כל התמליל של האופרה ארבע פעמים.

בשיחות בתי הקפה של מילנו שמע שליאונקוולו כותב אופרה על־פי אותו סיפור. ואז, בכוח הדחף התיאטרלי שלו, שלח מכתב ל־Il Corriere della Sera בזו הלשון: „מאסטרו לאונקוולו מלחין את סיפור הבוהמה וכך גם אני. יאזין הקהל וישפוט..." אם אין שערוריות נולדות מעצמן, צריך להמציא אותן.

הקהל אהב את היצירה וסיפור ארבעת האמנים הצעירים, הסובלים בחורף הפריזאי הקשה, סיפור אהבתם של המשורר רודולפו והתופרת מימי, היו מוזמן לנכס קבוע בכל בית אופרה בעולם. נכס שעונה עד היום על ציפיות הקהל. סיפור מתקתק על אהבה, ייסורים, סבל, שלג אירופי שופע רומנטיות ומוות. דמעות ומטפחות.

אירוע תיאטרוני של סיוטים

ב אופרה הישראלית החדשה החליטו שדייוויד אולדן יביים את המופע הזה. לדייוויד אולדן יש, בלי ספק, חלק בקביעת הטעם האופראי החדש בישראל. מאז עבודתו הראשונה כאן למדו הצופים שאופרה אינה בהכרח אמנות ששייכת לזמן אחר. גם אם נכתבה לפני זמן רב, יש לה מה לומר, האמירה היא עכשווית והיא באה להוסיף על המוסיקה ועל הטקסט.

„מה שהקהל רואה על הבמה הוא תגובתי למוסיקה ולטקסט," הוא אומר, „אני רואה מחויבות ראשונה במענה האישי שלי. חוקי המשחק מחייבים שמירה על כל הצלילים וכל המילים של היצירה, אין קיצוצים ואין שינויים. אבל בתוך המסגרת הזאת הכל חפשי. אינני יכול להיות כבול למסורת או נאמן לתקופה של היצירה או המלחין. מי יודע מה נכון בסיפור של 'אאידה' לגבי תקופת מצרים העתיקה האם הראייה של ורדי את הסיפור העתיק, או הראייה שלי היום?"

שאלה זו חוזרת גם ב'לה בוהם'. מהי התקופה, האם תקופת הסיפור — 1830 בערך, תקופת חיבור היצירה — 1890, או היום — סוף שנות השמונים של המאה העשרים?

לאולדן התשובה היא חד־משמעית — ההווה!

את התשובה הזאת ראינו כבר בהפקותיו הקודמות בארץ: „ההוללי" של סטרווינסקי, „שבעת החטאים" של ברכט ווייל ו„אמריקה" של גרוניך על־פי קפקא. אבל בשלוש האופרות האלה המוסיקה אינה מתקתקה. המוסיקה פוצעת את המלים בחריפותה וגם להיפך.

מה תעשה עם המוסיקה המתקתקה של פוצ'יני, עם סיפור אהבה פשטני, ממש רומן למשרתות?

„קודם כל אינני אוהב שאופרה תיראה כמו שהיא נשמעת: המוסיקה תמשיך להיות רומנטית ועל הבמה יהיה סיפור אחר. סיפור שהוא קונטרפונקט למוסיקה ולטקסט. סיפור המציג שאלות. מה מטריד את ארבעת האמנים בפתיחת האופרה? האם הם אמנים אמיתיים? האם הם שואפים אל הבורגנות שבצלה הם חיים? אולי הם סתם מחכים לירושה של דוד עשיר שתפתור להם את כל הבעיות.

הסיפור, כפי שאני רואה אותו, יהיה אירוע תיאטרוני של סיוטים והלוצינציות. הסיטואציות הן חלומיות והן ברמת רעיון והתנסות ולא סיור מציאותי פשוט. (והיה וריסמו!)

„לדעתי, ארבעת הצעירים מתחבטים באידיאות אסתטיות. אמנים בינוניים החרדים מפני האמת המפחידה כל אמן אמיתי. אלה הן התהיות שתצמחנה מן הבמה של 'לה בוהם'." ואחרי הרהור הוא מוסיף. „למען האמת אני לא כל כך אוהב את פוצ'יני, אני מוכן לחזור אליו אחת לשמונה שנים וגם או רק ל'לה בוהם'."

דייוויד אולדן נולד במשפחה הנכונה. עם אב שחקן ואם רקדנית, היה מהר מאוד לחיות במה. לא היו לו התלבטויות בעניין בחירת מקצוע גם הוא. מיום שראה את האופרה הראשונה ידע בדיוק מה יעשה ואת זה הוא עושה. אחיו התאום גם הוא במאי אופרה בלהקה קבועה בחוף המערבי של ארה"ב.

הוא התחיל עם 'הספר מסביליה' ב־1972 בסנטה־פה, כשבין הזמרים היו פרדריקה פון־שטדה, אלן טיטליס וניל רוזנשטיין ששר כאן ב'הוללי'. אז הם עוד לא היו 'שמות'.

על עצמו הוא מדבר מתוך ידיעת הצלחותיו, הכרה בערך עצמו, וחיוך תדמיתו כמורד. הרגעים המעטים שהוא גולש בהם מן השיחה המנוכרת משהו והאינפורמטיבית אל החיוך, הם אלו בהם הוא נזכר בשערוריות שגרם. השיא היה בלונדון בביימו 'מאזפה', אופרה של צ'ייקובסקי, מדובר בסיפור מחיי הקוזאקים, עם הרבה אלימות על הבמה. אבל מהי אלימות פולקלורית. אצל אולדן הפכו הסצנות של מחולות איכרים, בעזרתו של כוראוגרף מודרני, לסיוטים נוסח סטאלין, והקהל יצא מגדרו „היתה ממש סכיזופרניה בין התומכים לבין המתנגדים," הוא נזכר בשמחה.

חייו של מורד נצחי אינם קלים. אפילו אם הוא גר בניו־יורק. „חיי האופרה בארצות הברית הם דלים ביותר, הכל ישן ומסורתי. שני בתי האופרה של העיר אינם מחדשים דבר. כן, הוא מודה, ביימתי במט (רופוליטן) ועבדתי עם זמרים מפורסמים, אבל רק את 'ווצק' של ברג. לביים אופרה אחרת לא מעיזים להזמין אותי. את הניסיונות המרתקים אני עושה באירופה, בעיקר בגרמניה. אני בהחלט רוצה לביים דברים שעוד לא עשיתי. את טבעת הניבלונגים של וגנר, את השועלה הקטנה והערמומית של יאנאצ'ק ומעל לכולן את 'אידומניאו' של מוצרט. אבל כאמור מפחדים ממני ולא מזמינים."

האם היית מביים אופרה בסגנון של האמפיתיאטראות המתוחים שמגיע עכשיו לנושאים חדשים, עם השיגעון של האופרה באתר ההתרחשות ההיסטורי, 'אאידה' במצרים, 'נבוקו' בצל חומות ירושלים ו'שמשון ודלילה' בפארק אשקלון?

„אני בוודאי מוכן, אבל אין כל סיכוי שיזמינו אותי להפקות כאלה. הסיכון, כרגיל, יהיה גדול מדי."

בשנתיים האחרונות הקימו הוא ואחיו סדנת אופרה בגריניץ' וילג', שם, בלופט, המכיל רק מאה אנשים, הם מעלים רפרטואר שהם מחליטים עליו. בשנתיים העלו את מוצרט, קבאלי, אופנבך, וכתבנית גם הנדל.

מה מטריד את האמנים? אולי הם מחכים לירושה של דוד עשיר

קצב העבודה של דייוויד אולדן נע בין שלוש לשש הפקות בשנה. כאמור הוא תלוי בהזמנות מבתי אופרה שונים בעולם. (עד שיהיה לו בית אופרה משלו). את התפישה הבימתית הוא שואב מן המוסיקה. הרעיון מתגבש בקווים כלליים ומותאם לתנאים הפיזיים של החלל בו תוצג האופרה. ואז הוא יוצר קשר קודם כל עם מעצב התפאורה.

„רק אם אתה פיטר ברוק, אינך צריך להחליט מראש על תפאורה ותנאים." הוא אומר, „אני גדלתי בתנאי הלחץ של התיאטראות האמריקניים ולכן מספיקים לי גם ארבעה שבועות לחזרות ולפעמים פחות. היום אני משתדל, למרות זאת, לקבל זמן ארוך יותר לחזרות."

יש מקומות בהם מתאפשר לאולדן לקבוע גם לגבי הצוות המופיע. „כאן קיבלתי את דעת הנהלת האופרה לגבי שיתוף מרבי של זמרים ישראליים. אבל היום גם אותם צריך להביא מחו"ל.

„אין הבדל בין האופרה הישראלית לבין כל בית אופרה אחר. אוסף האנשים שמזדמן לחזרה הראשונה, כל אחד עם הניסיון או חוסר הניסיון שיש לו, משוכנע שיש לו עסק עם במאי משוגע. בעזרת הגיבוי שיש לי מן המזמין, צריך להפוך את האוסף המקרי הזה, בעזרת תהליכי שכנוע ורכישת אמון, לצוות העובד יחד".

מוריד את האבק מהאופרה

„מ י השפיע עליך? וילנר וגנר, נכדו של המלחין, שהגיע לאופרה במינימליזם, רות ברגהאוז ממזרח־גרמניה, שמרבה לביים במקומות שונים, הגס נוינפלד. אבל יותר מבמאי אופרה הושפעתי משני כוראוגרפים. ודווקא שניים שכיווניהם האמנותיים הפוכים. האחד באלנשין שעבודותיו שואפות אל המופשט והצורני ועוכרות כאילו נגד הטקסטים המוסיקליים של הבלטים המפורסמים. האחרת היא פינה באוש, עבודותיה כל כך חזקות עד שלעתים אני גוזר על עצמי שלא לראותן, כי ברור לי שאחר כך, טביעות אצבעותיה יהיו ניכרות בעבודות הבימוי שלי.

„לי ברור שהיום אחרי כל אותם במאים שמניתי אי אפשר לביים אופרה בשיטות המסורתיות. הניסיון להחזיק בעזרת מנות תמצץ מושאלות את ההעמדה הישנה הוא שהביא ל'מותה של האופרה'. האופרה חזרה להיות שותף שווה בין כל האמנויות בזכות המהפכה שהחלה כה קאלאס והמשיכו כה ופירלי ויסקונטי וגנר הצעיר ואחרים. גם הטלוויזיה והקולנוע של היום לא מאפשרים לחזור ולביים אופרות עמוסות אבק־מוזיאוני כאילו כלום לא התרחש.

„ישנו עוד סר אחר, המדיום שבו נתונה האופרה, וזהו המוסיקה. בשעה שבכל האמנויות האחרות כמו תיאטרון, ציור, מחול, הקהל נוהר לראות מה התחדש, במוסיקה הוא נוהר החוצה כשהוא שומע משהו חדש.

לצערי זה נכון, ראיתי את זה גם בבכורות האופראיות שלי, למשל באופרה על־פי דון פרלימפלין של לורקה שהלחין האמריקני קונרד סוזה (אין כל קשר ל'מלך המרשים'. אני מצרי", ממשיך אולדן, „מוכן לשפוך את הצלילים. העכשוויים לאוזניהם של הצופים באופרות. לדידי זו הרפתקה חדשה בכל פעם. אבל לא הקהל וגם לא המבקרים מוכנים לכך.

„מכאן אני ממשיך ללונדון לאופרה הלאומית (הסדלר'ס וולס) לביים את 'נשף המסכות'. אחר כך, עדיין בלונדון, אני חונך תיאטרון ששופץ והותאם לאופרה באזור איזלינגטון. משם לתיאטרון של אחי בלוס־אנג'לס לביים אופרה שיותר כתוב עליה בספרים מאשר מביימים אותה, המלך רוג'ר של קרול שימנובסקי, שהיא הסתכלות לעבר מיתוסים עתיקים בסגנון המפואר, שנכתבו לפני כשישים שנה."

אתה שקוע באופרה מאז התחלת לביים. היית מוכן להתמודד עם מחזה או עם יצירת בלט?

לאחר מחשבה: „בעצם, בהחלט הייתי עובד על בלט של צ'ייקובסקי כמו שאני רואה אותו. 'היפהפייה הנמה', למשל, יש שם בתוך המוסיקה הרומנטית המון עצמה ואנרגיה וסיפור נהדר, גם שם אפשר לנער את אבק הדורות, אבל מי יזמין?"

הזיהוי שלך כמורד במוסכמות, אינו חדש, האם זה לא מעיק להיות מורד?

„המרד שלי בעצם מסתכם באותו דבר חדש שאני נותן לקהל שמכיר היטב את הסיפור ואת המוסיקה."

כל יום

10.12.87—4.12.87
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

4.12.87

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 קשת וענן — וקראת לשבת עונג (כ).
08.40 ספרות יסודי — מסך לספרות — אגדות חוני המעגל (כ).
09.00 מוסיקה — ד׳־ו׳ — סולו — קול הקרן.
09.20 לשון ותקשורת — ג׳־ה׳ — שלם ופרטים 2 (כ).
09.45 הגיל הרך — רחוב סומסום — מוסיקה ברחוב סומסום.
10.15 חשבון ו׳ — רוחו של קפטיין פיל.
10.40 מדעי הטבע — יסודי — פיל.
11.00 חברה ותרבות — יסודי — חשמונאים.
11.30 אורחות — ז׳־ט׳ — כתובה שנרתית (כ).
12.00 חברה ותרבות — על יסודי — הורים עלינו.
12.30 מוסיקה — על יסודי — העשרה — פגניני והכינור.

דיאן קיטון, היא אנני, בסרטו של וודי אלן (22.30)

13.15 האוניברסיטה הפתוחה: אמנות בעידן הטכנולוגי — ארט ומסכה — במת הבאהאוס.
13.45 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
13.50 זהו זהו — שידור חוזר. (כ).
14.35 תבונה ורגישות — פרק 4 — מריאן פוגשת את וילובי בלונדון, אך הלה מתעלם ממנה. קולונל ברנדון, המאוהב במריאן, מספר לאלינור שוילובי הוא אדם חסר אחריות ובלתי אמין.
15.00 מפגשי בראשית — פרשת וישלח — שיחתו של הפרופ׳ שלום רוזנברג.
15.30 ערב חדש — מוסף לשבת — מנחה: דן מרגלית.
20.00 ערב שבת.
20.15 יומן.
21.15 חיים שכאלה. עם הרופאים (חלק שני).
22.30 סרט קולנוע. הרומן שלי עם אנני — סרטו של וודי אלן.
00.00 חדשות.

ערוץ 2
18.30 דובוני איכפת לי.
19.00 פסטיבל עמים — מוסיקה מחול ופולקלור.
19.30 קונצרט קלאסי — ברטוק.
20.00 שלמה ארצי — דרכים.
21.00 פופ 2.

סרט קולנוע — „הרומן שלי עם אנני״. *זהו סיפור ניו־יורקי אופייני לוודי אלן, המגלם את אלבי סינגר, מצחיקן מצליח, המנסה להתיר את הרישות שבה נסתבכו חייו. הוא פוגש את אנני הול, הצעירה והמוקסמת, המנסה לפתח קריירה של זמרת. מתפתח ביניהם רומן מעניין, משעשע ומצחיק. שחקנים נוספים: דיאן קיטון וטוני רוברטס. שעה — 22.30.*

שבת טלוויזיה

5.12.87

20.00 מי הבוס — סידרה קומית.
20.30 זמירות מועדון הזמר המסורתי. הקלטות ופנים חדשות בשדה־הזמר המסורתי. מנחה מרדכי פרימן.
21.00 מבט.
21.30 מבט ספורט.
22.30 מסך אישי עם ד״ר יוסף בורג.
23.10 ארמון החלומות סידרת דרמה חדשה בהפקת הטלוויזיה האוסטרלית.

ערוץ 2
18.30 דובוני איכפת לי.
19.00 פסטיבל שירי ילדים (חלק ג׳).
19.40 לשיר בעמק — שרה׳לה שרון מארחת את עופרה חזה, צמד הפרברים ודורית ראובני.
20.40 חצי ירח — דרמה ישראלית מקורית מאת יגאל גלאי (מומלץ למבוגרים).
21.10 פופ 2.

הנרי סויפס, הוא מייק מנדל, ב„ארמון החלומות״ (23.10)

סדרת דרמה — „ארמון החלומות״. *הסיפור מתרחש בסידני בשנים 1931־32. זה סיפורו של סופר צעיר בעל שאיפות, משפחת מהגרים יהודים מרוסיה והשכבה של העיר בימי הסערה הפוליטית, החברתית והכלכלית בתקופת השפל הגדול. בהדגשה, טום ריינר, השואף להיות סופר, בא אל העיר לחפש את שאיפתו, אולם מאמציו להשיג עבודה עולים בתוהו. הוא מוצא מגורים באכסניה שמנהלת משפחת מהגרים מקייב, ונהפך בתוך זמן קצר לבן־בית. השחקנים: הנרי זפס, ליליאן קרופר, קולי לינדמן ומייקל אנגל. הפקת הטלוויזיה האוסטרלית. שעה — 23.10.*

ראשון טלוויזיה

6.12.87

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 תלמוד — שניים אוחזין — מי מפחד מארמית (כ).
08.40 ספרות יסודי — מסך לספרות — גשם יהי (כ).
09.00 אנגלית ו׳.
09.20 השעה שלנו — ניסים ונפלאות (כ).
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ז׳.
10.30 הגיל הרך — פרפר נחמד — במשפחה.
11.00 חשבון ה׳ — השבר מהו — ציר המספרים.
11.15 צרפתית על יסודי.
11.30 גיאוגרפיה כללית — ה׳־ו׳ — סין — ארץ מחרשת סניה.
12.00 ספרות ז׳־ט׳ — סיפור קצר מהוז ט׳.
12.25 אנגלית ט׳.
13.00 אנגלית י׳.
13.30 הסטוריה כללית — רוח הרנסנס.
14.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה: אלג׳ירייה צרפתית.
15.00 רכבת ההפתעות
15.20 גברת פלפלת.
15.40 שעת כושר.
15.55 רחוב סומסום — מורה לערבית.
16.30 מכשפ׳תה מכה שנית — סדרה עלילתית בת 10 פרקים: פרק ראשון — העלילה מתרחשת בתוך... ספר סיפורים. דמות מאחד הסיפורים היא מכשפ׳תה הרעה.
17.00 ערב חדש מנחה דן מרגלית.
17.30 תהילה, הפרק: דני אמטולו.

דני אמטולו, מ„תהילה״ בתפקיד שרלוק הולמס (17.30)

18.20 סרט הנפשה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 רוצה פתרון תכנית דו־שבועית לענייני חברה, חינוך ובריאות (ערבית).
18.45 חידושים והמצאות (ערבית).
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 עד פופ
21.00 מבט לחדשות.
21.30 תשדירי שירות.
21.35 לקראת שידור.
21.50 שושלת הפרק ה־62. מארק מואשם בניסיון לרצח ובהצתה. גבר בלתי מזוהה מנסה להתנקש בחייה של אלקסיס.
22.40 ז׳קלין דה־פרה ויצירתו של אלגר (ראה הפניה).
23.50 אלפרד היצ׳קוק מגיש: העירו אותי, כשאמות.
00.15 פסוקו של יום. חדשות הלילה.

ערוץ 2
18.30 הרפתקאות הדבורה מאיה.
19.00 סיפורי הארלם (חלק ג׳).
19.45 איזה קטע — נופים ואנשים.
20.00 הבלט הישראלי — מחווה לראול ולנברג, על פי מוסיקה מאת מאהלר.
20.30 תעודה — הנפש השבויה.
21.30 פופ 2.

„ז׳קלין דה־פרה ויצירתו של אלגר״, *הצ׳לנית ז׳קלין דה־פרה, נפטרה לאחר מחלה קשה בהיותה בת 42 שנים. היא היתה אשתו של הפסנתרן והמנצח דניאל ברנבוים, ונחשבה לגדולת הצ׳לנים בכל הדורות. הסרט מספר על ביצוע הקונצ׳רטו לצ׳לו מאת אלגר, אותו ביצעה ז׳קלין לפני 20 שנה. כן עוקב הבמאי, כריסטופר נופן, אחרי מאורעות בחיי האמנית במשך מספר שנים. שעה — 22.40*

שני טלוויזיה

7.12.87

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן — רצף דפי הטלטיקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 אזרחות — אין יציאה.
08.50 ראשית הקריאה — בלי סודות
08.05 אנגלית ה׳.
09.25 חשבון פשוט ד׳ — גיאומטריה — המרחק (כ).
10.10 אנגלית ז׳.
10.30 הגיל הרך — רגע עם דורלי
11.00 ערבית מדוברת — ד׳־ה׳ וין ולידי?
11.15 אנגלית ו׳.
11.30 גיאוגרפיה של א״י — פני הארץ — תבנית נוף (כ).
12.00 אנגלית ח׳.
12.25 תלמוד — שניים אוחזין — היכי רמי 2 (כ).
13.00 גיאוגרפיה כללית — ז׳־ט׳
13.30 אנגלית יא׳־יב׳ — Hello israel — Women in israel
13.45 צרפתית — העשרה.
14.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
14.05 מגע — מהיר — איטי.
14.35 קסים קסם — חושך ואור.
15.00 קשר משפחתי — מלי ושמואל נחמיאס וילדיהם איתי וליטל משוחחים עם אחי יותם על פינוק ותוצאותיו.
15.40 לויקוד בדייל
15.55 שעת כושר.
16.10 מאתיים שניות למשרד הבריאות.
16.15 אין יציאה — ברנרד לוין, כותב העיתון הלונדוני טיימס, מראיין כמה מסורבי־עלייה באמצעות הברחת סרטים לרוסיה וממנה.
17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף.

רם עברון, מנחה התכנית „זה הזמן״ (22.00)

17.30 דוביכפת לי — סדרה בהנפשה.
17.55 הופה היי, להקת הופה היי מבקרת הפעם בבית־שמש.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 סקירת תכניות (ערבית).
18.35 ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.02 הצפון והדרום — הפרק השביעי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 תשדירי שירות.
21.35 סדרה משעשעת חדשה — מלך הכיתה (ראה הפניה).
22.00 זה הזמן — תכנית אירוח שבועית
22.50 סדרה אנגלית של סרטי מתח — פקר מורס.
23.45 פסוקו של יום. חדשות הלילה.

ערוץ 2
18.30 הרפתקאות הדבורה מאיה.
19.00 לקט שירים ישראליים
20.00 תעודה 2 — הכנורים של מפריץ ג׳ימס.
20.30 סידרת מוסיקה תיעודית — ברנבוים על בטהובן — פרק א׳.
21.00 פופ 2 — תוכנית מיוחדת עם להקת פוליס.

סדרה משעשעת חדשה — „מלך הכיתה״. *מורה מחליף בבית־ספר תיכון מתמנה ללמד בכיתה של מחוננים, שדבר אינו מעורר בהם עניין מלבד הלימודים. בשיטותיו הלא־שגרתיות, הוא מצליח לשנות בהם משהו, אבל לא לשביעות רצונו של המנהל המרובע והשמרן. משיעור הראשון להיסטוריה בת זמננו, הוא פוגש בתלמידיו המחוננים שאין להם עניין בשיחה על משבר הטילים בקובה ואף לא בערב הריקודים שעומד להיות בבית־הספר. הווארד הסמן מופיע בתפקיד המורה, וויליאם שלינג הוא המנהל. שעה — 21.35*

שלישי טלוויזיה

8.12.87

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 חשבון פשוט ד׳ — חזקות (כ).
08.40 ראשית הקריאה — בלי סודות — ביניים 3.
09.00 אנגלית ח׳.
09.20 אזרחות — קו ייצור (בתרגום לערבית).
10.10 אנגלית ז׳.
10.30 הגיל הרך — רחוב סומסום — אופירה מגיעה.
11.00 צרפתית — על יסודי.
11.15 חשבון ה׳ — חיסור בשברים.
11.30 גיאוגרפיה של א״י — פני הארץ — תבנית נוף (כ).
12.00 גיאוגרפיה כללית — ז׳־ט׳ — לידתם ומותם של הרים.
12.25 ספרות על יסודי — מקבת — איש הדמים הכמוס.
13.00 מוסיקה — על יסודי — העשרה — שתי פנים של תאילנד כ׳.
13.30 מדעי הטבע — בכפר החסידות הלבנות.
14.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
14.05 סרט קולנוע — פרחים באבק
15.40 שעת כושר.
16.00 פרפר נחמד.
16.25 רובוטריקים.
17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף.
17.30 „שלוש, ארבע, חמש וחצי״ — הפעם: „מזל וביש מזל״.
17.50 „ילדים ועולמם״.
18.00 „אלף״ — סדרה קומית לכל המשפחה.
18.25 „הגיע זמן לשון״ — בפינת הלשון של אבשלום קור נשמע על

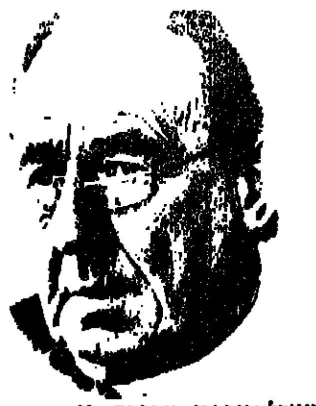

מייקל הורדרן, בסדרה „גן העדן המובטח״ (22.20)

„הצוענים והג׳יפסי — שלוש ציפורים במלה אחת״.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 סדרה תעודית — „תרבות המערב״ פרק ה׳: מורה אירופה.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „ימי בית הספר של טום בראון״ — הפרק הרביעי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 תשדירי שירות.
21.40 מבט שני.
22.20 „גן העדן המובטח״ — (ראה הפניה).
23.10 „קליי־קלות״: „הפרק השביעי: „כמו האמיצה מהפיליפינים״.
23.35 „פסוקו של מקום״

ערוץ 2
18.30 הרפתקאות הדבורה מאיה.
19.00 פסטיבל עמים — מוסיקה מחול
19.30 מחול ישראלי — להקת המחול „קול ודממה״ בתוכניתה „טיוטות״.
20.30 תעודה 2: „אור וצללים״ — סיפורו של הצלם ביל בראנדט (מומלץ למבוגרים).
22.00 פופ 2.

„גן העדן המובטח״. פרק שני: סיתוי של הנרי סימפסון. *הקריירה הספרותית של הנרי עוברת תנופה. הוא נחוש בדעתו להוכיח את אי־שפיותו של אביו הכומר. לסלי שוטמום מסתיר מפני הורית את דבר יחסיו עם שרלוט. מעמדו של לסלי בעיני המפלגה השמרנית עולה. פרד למד, כי אגנס נמצאת בלונדון, אלא שבמסיבה, שדייד מזמין אותו להשתתף בה, הוא מגלה אותה בחברת אחיו הנרי. הנרי מכריז כי הוא ואגנס נוסעים ללוס־אנג׳לס יחדיו. שעה — 22.20.*

רביעי טלוויזיה

9.12.87

08.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 גיאוגרפיה של א״י — פני הארץ — תבנית נוף (כ).
08.40 אנגלית ו׳.
09.00 מדעי הטבע — יסודי — האם אני נחמד?
09.20 אנגלית ז׳.
10.00 שעת כושר.
10.10 מדעי הטבע — ה׳־ו׳ — 70 פעימות בדקה (כ).
10.30 הגיל הרך — פרפר נחמד — במשפחה.
11.00 חשבון ו׳ — רוחו של קפטיין פיל.
11.15 אנגלית י״א־י״ב Hello Israel — Women in Israel
11.30 קשת וענן — פרסומי ניסא (כ).
12.00 אנגלית ח׳.
12.25 אנגלית י׳.
13.00 מדעי הטבע על יסודי — האבולוציה 6 — תהליך הברירה הטבעית.
13.30 גאוגרפיה של א״י — פני הארץ — כצל הזית (כ).
14.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה: ילדות נצא לשחק. 2. מוסיקה — כיתת אמן — נקודות מפתח תכנים.
15.00 טוב טוב הגמד.
15.25 ביקור רוח הרפאים — סיפור משעשע מאת ג׳ימס טרבר.
15.35 שעת כושר.
15.45 מאתיים שניות למועצת הלול.
16.00 גברת פלפלת.
16.10 שביל באמצע שביל בצר — טיול השבוע: רמלה — לוד (כ).
16.20 פיצוחים, שעשועון נושא פרסים.

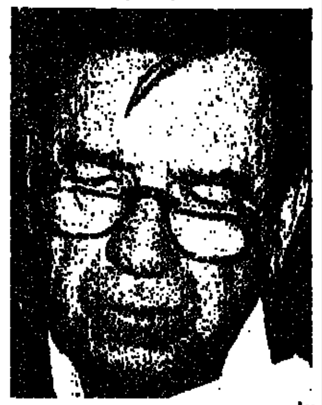

וולטר מתיאו, בתפקיד הגבר בסרט „מלון פלאזה״ (22.05)

17.00 ערב חדש — מנחה: גדעון רייכר.
17.30 „שמיניות באוויר״
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „חקלאות היום״ (ערבית).
19.00 „בקו הבריאות״ (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „משהו מהסרטים״ — תכנית דו־שבועית בענייני קולנוע.
20.30 „בין הכסאות״
21.00 מבט לחדשות.
21.30 תשדירי שירות.
21.35 „מוקד״.
22.05 סרט קולנוע — „מלון פלאזה״ (ראה הפניה).
23.55 פסוקו של יום. חדשות הלילה.

ערוץ 2
18.30 הרפתקאות הדבורה מאיה.
19.00 „מחול בשניים״ — בלט.
19.40 תוכנית בידור עם אבי טולדנו.
20.20 „איזה קטע״ — נופים ואנשים.
20.30 סידרה תעודית — בארנבוים על בטהובן — פרק ב׳.
21.00 פופ 2.

סרט קולנוע — „מלון פלאזה״. *שלושה סיפורים מתרחשים בזמנים שונים בחדר של מלון מפואר. בסיפור הראשון איש עסקים טרוד בא אל המלון לחגוג עם אשתו את יום נישואיהם. בשני — מפיק סרטים מצליח מנסה לפתות ידידה לשעבר לבלות ערב עמו יחד שיש לו. בשלישי — אב טרוד ועצבני מנסה לשכנע את בתו לצאת מחדר האמבטיה, שבו הסתגרה, ולרדת אל אולם קבלות הפנים, שבו אמור להיערך טקס החתונה שלה. וולטר מתאו מגלם את שלושת התפקידים הגבריים ולצדו מורין סטייפלטון, ברברה האריס ולי גראנט. שעה — 22.05.*

חמישי טלוויזיה

10.12.87

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה.
08.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 קשת וענן — חשמונאים (כ).
08.40 ראשית הקריאה — בלי סודות — צ׳־כ׳.
09.00 ארץ מולדת — היציאה מן החומות (כ).
09.20 מדעי הטבע — ז׳־ט׳ — אלקטרונים ויונים במעגל חשמלי.
10.10 אנגלית ה׳.
10.30 הגיל הרך — מה פתאום חנוכה חג טוב.
11.00 אנגלית ו׳.
11.15 ערבית מדוברת — ד׳־ה׳ טריק פי (אל) סחרא.
11.30 אנגלית ח׳.
12.00 מדעי הטבע — על יסודי פיסיקה — רדיואקטיביות.
12.25 אנגלית ט׳.
13.00 הסטוריה — מתולדות ישראל — פרשת דרייפוס 1.
13.30 מוסיקה — שירי חנוכה.
14.00 עד כאן — רצף דפי הטלטקסט.
14.05 בלי סודות — מ׳־ז׳.
14.30 קשר משפחתי (ש״ח) מתאריך 7.12.87 (כ).
15.10 רחוב סומסום — מסיבת הבית.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות למשרד הבריאות.
16.00 זהו זה — שידור חי.
17.00 ערב חדש — מנחה אילנה דיין.
17.30 ריץ׳ רץ הנושא הפעם: אי בודד.
18.00 הבלבולים — סדרה בהנפשה של וולט דיסני.
18.25 פסוקו של מקום — מבט אל לכיש.

אנדי גריפית׳, הוא מטלוק, בסידרת המתח (23.10)

18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 למשפחה — (ערבית).
19.00 מפגש (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.05 מבט לחדשות.
20.30 פרטים יבואו.
22.10 סרט תעודה האמהות של כיכר מאי.
23.10 מטלוק — הפרק הראשון (חלק ב׳) יומנו של רצח מושלם. מטלוק מגן בפרק זה על כתב־חוקר בטלוויזיה הנאשם ברצח אשתו.
24.00 הגיע זמן לשון — אבשלום קור בפינת הלשון השבועית שלו מדבר על איפה ואיפה.
חדשות הלילה.

ערוץ 2
18.30 הרפתקאות הדבורה מאיה.
19.00 האנפה הכחולה — סרט טבע.
19.45 מחול נולד — תעורה — תהליך היצירה בתיאטרון המחול ההולנדי.
21.00 פופ 2.

תוכניות טלוויזיה ליום שישי 11.12.87

בשעה 21.15 — „ממני״. *תכנית ראיונות עם מני פאר.*

בשעה 22.15 — סרט קולנוע — „חזיז ורעם״. *לוחם לשעבר במלחמת וייטנאם נמלט משני חבריו למלחמה, לאחר שביצעו יחדיו מעשה שוד. חבריו חושדים בו שנמלט עם הכסף, והם מנסים לתפוס אותו. בהימלטו, מחופש לכומר, מצטרף אליו הרפתקן צעיר. הוא מציל אותו מרודפיו ונהפך למעריצו בלב ונפש. משתתפים: קלינט איסטווד, ג׳ף ברידג׳ס, ג׳ורג׳ קנדי וג׳פרי לואיס.*

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 4.12.87
13.00 מסע בעולם המצויר. 13.10 ימי העצים האבודים (מערבון). 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבונות ומצויירת. 15.30 סופרבוק ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.10 סרט „הבית הסוכיק״ עם רוברט ריאן. 18.00 הבורח קסבי. 18.10 קקדי בישביה וקוויה. 19.00 חדשות. 20.00 פוליגאי ופעולה. 21.00 סרט (ערבית). 22.30 מעשיות משפחות (ערבית).

יום שבת 5.12.87
13.00 וורי ודסקר ומצויירת. 13.10 הפסקתה הבינונית. 14.00 דניס השובב ומצויירת. 14.30 מיטתה היום. 15.00 עולם החיות. 16.00 כדורגל ״ברייה״ — צרפתי. 18.00 אירועי ספורט בעולם. 19.00 כדורגל ואנגליה. 20.00 היאבקות. 21.00 סרט „מאו שהלכת״ חלק א׳ — עם ג׳ודי קינט. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 6.12.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 מעשיות משפחות וערבית. 15.00 שעת סיפור. 15.30 הבית העליון ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט וערבית. 18.00 כספות ולוזו וסדרה. 19.00 60 דקות (מגזין אקטואליה). 20.00 מופעים קלטיים ובלט אפריקאי. 21.00 סרט „מאו שהלכת״ חלק ב׳ עם ג׳ודי קינט. 22.30 מעשיות משפחות וערבית.

יום שני 7.12.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבונות ומצויירת. 15.30 סופרבוק ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „קו להם״ עם לינדה קרטר. 18.00 ימים מאושרים וסדרה קומית. 18.30 לורן ושירלי וסדרה קומית. 19.00 חדשות. 20.00 מגנום (בלש). 21.00 פוטבול (וושינגטון — לוס־אנג׳לס). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום שלישי 8.12.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבונות ומצויירת. 15.30 הבית המעופף ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „בלושה המיסטיקנים״ עם וולטר מאגל. 18.00 נסיקה בחלל ומדעי. 19.00 חדשות. 20.00 צוות לעניין ופעולה. 21.00 מקגייוור ומתכן חטאת. 22.00 זאב בעופף ופעולה. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום רביעי 9.12.87
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבונות ומצויירת. 15.30 סופר בוק ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „אבוט וקוסטלו נפגשים עם הצנון קיד״. 18.00 חי להרפתקאות וקומי. 18.30 כוכבות הכלל וסדרה. 19.00 חדשות. 20.00 רצח במסיבת עולמים. 21.00 המיזר וסדרה. 21.30 גיזהארט וסדרה קומית. 22.00 המבוזה ובלש. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום חמישי 10.12.87
13.10 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 ילדי החבונות ומצויירת. 15.30 הבית המעופף ומצויירת. 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „רק להלכה״ עם קרי גרנט. 18.00 בונה. 19.00 חדשות. 20.00 הכיסוי ונברת קינג (בלש). 21.00 הדרך לשמים (דרמה). 22.00 סרט „הקרפנטרס״ תוכנית מוסיקלית. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 4.12.87
כל שעות הבוקר תוכניות לכל המשפחה. 11.10 כדורגל בינלאומי או ספורט עולמי. 15.30 המצלמה הנסתרת (רק בערוץ 1). 16.00 תאגין או לא ומקרים מוזרים — רק בערוץ 1. 17.20 סרט עלילתי בצרפתית. 18.00 ההיסטוריה של הנפט (רק בערוץ 1). 19.00 הרכות בצרפתית. 19.15 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 לקראת בנות האלפיים וסדרה דוקומנטרית. 20.30 כרוב (סדרה אפריקאית). 21.10 נגד הזרם (סדרה אוסטרלית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 מרכבת לוקוס ללוס־אנג׳לס (סדרה אמריקאית).

שבת 5.12.87
15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.10 אחות יקרה (רק בערוץ 1). 18.00 הרוגה וסדרה בצרפתית. 18.15 ילדי רחוב דיביסר (רק בערוץ 1). 18.30 אשנב לעולם בצרפתית. 18.50 תיאטרון האגדות (רק בערוץ 1). 18.30 אשנב לעולם בצרפתית. 18.50 תיאטרון האגדות (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.10 הבוים בלבר (קומדיה אנגלית). 21.10 בידור חו״ל. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט מתוך הסידרה רבי כבר.

יום ראשון 6.12.87
15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 16.20 פנתר בוסטר (רק בערוץ 1). 16.45 מדע ודעת ודוקומנטרי — רק בערוץ 1. 17.10 עולמו של וולט דיסני (רק בערוץ 1). 18.00 רחוב קרוני וצרפתית. 18.10 כדורגל בינלאומי (רק בערוץ 1). 18.50 ההיסטוריה של הכבע (דוקומנטרי). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.10 צ׳ולס בשליחות (קומדיה אמריקאית). 21.10 התחות הצניחה בעולם וסדרה דוקומנטרית. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 השמר הכרם מתוך רבי כבר. 23.00 האקוויליייזר (סידרת מתח אמריקאית).

יום שני 7.12.87
15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.10 גק הלבנוני (רק בערוץ 1). 17.35 סרט דוקומנטרי על מדע (רק בערוץ 1). 18.00 ההיסטוריה של הטבע וצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 קיים ואלי (קומדיה אמריקאית). 21.10 מלכת קריסט (סידרה עם ג׳יין רוסל). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 רצח בכנסיה (סדרה אנגלית).

יום שלישי 8.12.87
15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 16.30 המצלמה הנסתרת (רק בערוץ 1). 17.00 סיפורים קצרים (רק בערוץ 1). 17.10 מדע ודעת ודוקומנטרי — אנגלית — רק בערוץ 1. 18.00 ביסליה (צרפתית). 18.10 מסכת בינלאומי ודוקומנטרי על כישול. 18.30 כדורגל בינלאומי (רק בערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 פאריינגטון (קומדיה אנגלית). 21.10 המינגטון סטיל (סידרת מתח אמריקאית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סיפורי ההיסטוריה של רוזי סירים (סידרת מתח אנגלית). 23.10 מתוח כל שעה היטמה (קומדיה אנגלית).

יום רביעי 9.12.87
15.50 סרטים מצוירים (רק בערוץ 1). 16.30 סיפורים עלמים. 17.00 ילדת הפלא (רק בערוץ 1). 17.25 הגולים (רק בערוץ 1). 17.30 בית חולים (סידרה באנגלית רק בערוץ 1). 17.55 שאנו אליזה (תכנית בידור בצרפתית). 18.00 הסרינאד (סידרה בצרפתית). 18.30 הבנית בידור (צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 ודע היום (צרפתית). 19.30 חדשות בעברית. 20.30 ולדי ושפרירו אמריקאי. 21.10 מסע (סידרה אנגלית על כלכלה בעולם). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 האוסטר (סידרת מתח אמריקאית). 23.10 ואבטחת המשנין (רק בערוץ 1). 23.10 הרי די הרי (קומדיה אנגלית).

יום חמישי 10.12.87
15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.15 המגיש הבלתי נראה (רק בערוץ 1). 17.50 חלומות ג׳יני (צרפתית). 17.45 עולם החיות (רק בערוץ 1). 18.00 רוסב, קרבו (צרפתית). 18.30 סרט דוקומנטרי על טבע (צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 מגזין ספורט. 20.30 דגלים נבריים. 21.10 אלפרד היצ׳קוק מגיש (סיפורי מתח). 21.30 לא ניתן להוכיח (סידרת מתח אנגלית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

4.12.1987

קול המוסיקה
06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — אלבינוני: קונצ׳רטו ברה מג׳ור ל־2 חצוצרות כלי קשת וקונטינואו; בטהובן: רונדו מס׳ 1 לקלרינית ובסון; פולנק: קונצרט ברה מינור לשני פסנתרנים ותזמורת; י.ס. באך: רונדו בפה מג׳ור לשני חלילים; רודריגו: „קונצ׳רטו מדריגל״ לשתי גיטרות ותזמורת; מרטינו: קונצרט לתזמורת כפולה פסנתר ותופים.
09.00 קונצרט בוקר — אוסמר/שק: רביעיית כלי קשת; הרמן גוהץ: סימפוניה בפה מג׳ור; פרנק מרטין: קונצרט לכנור ולתזמורת; היינץ הוליגר: על מילים של נלי זקס; הונגר: סימפוניה באול מס׳ 4.
11.57 פינת השיר.
12.00 מן הסרטייה — עמנואל גרובר — צ׳לו מיכאל בונוסלבסקי — פסנתר — באך: סונטה בסול מינור; שניטקה: סונטה לצ׳לו ולפסנתר; שומאן: שני קטעים ברוח עממית אופ. 102.
13.05 בהאזנה נינוחה — ברהמס: הסימפוניה השלישית בפה מג׳ור; צ׳ייקובסקי: הקונצ׳רטו הראשון לפסנתר; בטהובן: „סונטת קרויצר״.
15.00 לקראת שבת — משה רסיוק; „קדיש״. שוברט: סימפוניה מס׳ 6 ברו מג׳ור „הקטנה״.
16.00 לבקשתכם — ויוטי: קונצ׳רטו מס׳ 22 לכנור ולתזמורת; אואלה: חמישיה לכלי נשיפה; מוצארט: קונצ׳רטו מס׳ 14 לפסנתר ולתזמורת.
13.00 דור הזהב — אמנים גדולים

מאיר שטרית, מתארח ב„מראה מקום״ (גל״צ 19.05)

בהקלטות היסטוריות: „קרנבות״ — תכנית שניה; ברהמס — הקונצ׳רטו לכנור.
19.00 מוסיקה קאמרית — סוברט: רביעיית כלי קשת בסול מג׳ור.
20.05 מזמרת הארץ.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט ליל השבת — יוהן קריסטיאן פישר: קונצ׳רטו לחצוצרה בדו מג׳ור; מוצארט: סימפוניה מס׳ 35 ברה מג׳ור; דבוז׳אק: מבחר קטעים מתוך „ברוסים״; שומאן: מחזור שירים אופ. 39 למילים של אייכנדורף; ברהמס: קונצ׳רטו לכינור ברה מג׳ור; מרטינו: סימפוניה מס׳ 3.
23.00 ברק הברוק ורסיסי רנסנס.

רשת א׳
07.30 רדיוקל — תכנית יומית בעברית קלה.
08.05 מצעד הפזמונים הים־תיכוני — עם רם תרמור.
10.05 שירוקר — מחולות ושירים משלנו.
11.05 היום חמישי — מגזין למסורת ופולקלור.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
14.06 בראש צעיר — מגזין לילדים ולבני נוער.
15.00 קבלת שבת — פרשת „וישלח״.
16.05 נושא במוקד: עם פרופ׳ יצחק גלנר על „הומור ופוליטיקה״.
17.10 שירים עבריים.
18.06 מוסף רדיו לספרות.
19.06 זמר לשבת.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 כי טוב הזמר — מופע פומבי (ש״ח).
23.05 להיטים מפולפלים — להיטי הזמר המזרחי של כל הזמנים.

רשת ב׳
07.00 הבוקר הזה.
08.05 כל צבעי הרשת — מגזין יומי — עם יוסי גרבר.
12.10 שריקת פתיחה — לקראת משחקי הכדורגל בשבת.
13.05 בחצי היום — חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות — יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
15.06 בשמים לשבת — עם יהורם גאון.
16.05 עובר ושב — עם דוד מרגלית.
17.05 מאחורי הכותרות — מגזין לרדיו, לטלוויזיה ולעתונות.
18.06 השבוע שלי — עם העתונאי יוסף לפיד.
19.05 הטור השבועי.
20.05 השושנה פורחת — רומנסות, שירים ופיוטים ממורשת יהדות ספרד.
22.05 הבה נצא במחול — ריקודי־עם.
23.05 בין שישי לשבת — שיחה בשניים עם יצחק לבני.
00.10 שיר אינו רק מנגינה — שירים עבריים בנושא אחד.

גל״צ
06.05 צלילי בוקר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 תוספת בוקר — צביקה שפירא ועיתוני סוף שבוע.
08.05 בוקר טוב ישראל.
09.05 בילוי נעים — עם מולי שפירא.
11.05 יקלה של אמא — עם אלכס אנסקי.
12.05 תזכורות לקראת מצעד הפזמונים הלועזי השנתי.
15.05 הדרך — „לשיר ביחד״ עם אפי נצר ואמנים אורחים. במועדון הזמר של גלי צה״ל ובית ציוני אמריקה בת״א. בתכנית השניה, המוקדשת לשירי סתיו, מתארחים הפרברים ואסנת פז בלווי שמעון כהן ליד הפסנתר.
16.05 שיר בשקט בשקט.
16.55 אלף פנים — סיפור קצר עם דן שביט.
17.05 קרובים רחוקים — עם יהודים ושליחי עליה במערב אירופה. פרק שני: „בין רומא לירושלים״. פגישה עם דריו כהן ברומא.
18.05 אגרת רשא — שירים עבריים.
19.05 מראה מקום — תכניתה של יהודה דורון עם חבר הכנסת מאיר שטרית שבחר לחזור לפנימית „כפר־בתיה״ ליד רעננה
20.05 לא על הלוף לבדו — קטעיים של מוסיקה ומשחקי רדיו.
00.05 מופע הרדיו והטרנזיסטור של יואב קטנה.
03.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

רשת ג׳
06.04 יום שיש חוזר — שירים עבריים.
08.05 מיקה משהו — עם מיכאל סמואלי.
10.05 אגן הים־התיכון.
12.05 להיות שם — שעה אחת, שפה אחת.
13.05 צפיחית בדבש — עם דן כנר.
15.05 לפנות ערב — שירים עבריים.
17.05 כאן, שם ובכל מקום.
19.05 זמר שכזה — שירים עבריים.
20.05 צלילי ליל שבת — עם לאה ליאור.
22.05 טיול לילי — שירים עבריים.
23.05 איזה לילה — מסיבת ריקודים — עם איתן גור.

שבת רדיו

5.12.1987

קול המוזיקה

07.09 „שחרית לשבת" הנדל: קונצ'רטו בסול מינור לאורגן ולתזמורת מ. מארה: סויטה לחליליות היידן: קונצ'רטו ברה מג'ור לפסנתר ולתזמורת דביסי: „מנחת הפאון" מוצארט: דיברטימנטו ק. 136 שוסטקוביץ': קונצ'רטו מס' 1 לפסנתר חצוצרה ותזמורת.
09.00 החידון המוסיקלי.
10.00 „קונצרט השבת" התזמורת הסימפונית י"ם רשה"ש.
11.57 „פינת השיר".
12.00 „במחיצת אמן רגול".
13.05 „קונצרט לצהרי השבת" שוברט: סימפוניה מס' 8 („הבלתי גמורה") ברהמס: רביעיה ברו מינור אופ. 60 סטמיץ: קונצ'רטו לקרנית בסון ותזמורת שומאן: סימפוניה מס' 1 („אביב").
15.00 „אינטרלוד" — רצף מוסיקלי.
16.00 „גאלינה" מגישה: והריה הרי־פאי זכרונותיה של גאלינה וישנבסקאייה פרק ראשון: „גאלקה הארטיסטית".
17.00 „פגוש א האמן הישראלי" זכריה פלאוין — פסנתר סקריאבין: 12 אטיודים, אופ. 8 שופן: סונטה מס' 3 בסי מינור אופ. 58.
18.00 „רדיו דרמה" חשבון עם הסורים מאת: יוסי ימפל בימוי: ערן בניאל משתתפים: שלום שמואלוב ויעקב יעקובסון.
19.00 „קונצרט ערבית של מוצאי השבת".
21.05 „אופרה" ברליוז: „הטרויאנים" חלק שני — הטרויאנים בקרתגו.

רשת א'

09.05 „עולם המדע".

עומרי ניצן, מתארח ב„ציפורי לילה" (גל"צ 00.05)

09.30 „דעת־קול" — תיבת דואר בענייני מרע.
10.05 „מילים שמנסות לגעת": „עולם במשיחות מכחול" — עם הופעת הרומן „האחים אשכנזי" — מאת י.י. זינגר משתתפים: ישראל ומיר, ד"ר אברהם נוברשטרן והמשוררת אסתר אטינגר.
11.05 „מושגים": — „על אמנות הספור ואומנות המספר".
12.05 „מישור תעורה": „חלקי חילוף" — לב. כבד. כליות. עור ועצמות — תמונת מצב על ההשתלות בישראל.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 „בראש. צעיר" — פינות, שירים וברכות כבקשתכם בשידור חי.
15.05 „שבת אחים" — סדרת תכניות על הווי ופולקלור.
16.00 „רדיו־דרמה".
17.10 „סיפורדיו".
17.40 שירים עבריים.
18.06 „מסביב לעולם בשעה קלה" — עורך ומגיש: יצחק נוי.
18.55 „פינת השיר".
19.05 „אנתולוגיה קטנה לשירה" „שורה פסוקה" — משירת ולי גורביץ עם המשוררת מאיה בז'רנו מהסידרה „משורר מגיש משורר".
19.30 שידורים לעולים.
22.05 פרקי היום בתנ"ך.
22.10 „מלווה מלכה".
23.05 „דרמי אדם" — עם רחל חלפי.

רשת ב'

07.09 „זמר זמר לך".
08.05 „מי ישן" אגדות, סיפורים ופינות הומור.
09.05 „שאלה של טעם" — עם חיים קינן.
09.55 עוריה אלון מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 „בכל זאת יש בה משהו" — שירי הומור של תל־אביב (תכנית מיובל ה־75 של העיר) מספר ומנחה: אליהו הכהן משתתפים: שושנה דמארי, יפה ירקוני, מיקי קם, חגן גולדבלט וחבורת הזמר „התל־אביבים" מנצח: גיל אלדמע.
13.05 „ארון קשבת" — עם עדנה פאר.
14.06 סקירת שבועונים מן העולם.
14.11 „כדור בראש" — קתדרה לכדורגל עם טרי פרויס וחברים.
14.30 „שירים ושערים" — דיווחים על השערים שיובקעו במשחקי הליגה הלאומית בכדורגל ופזמונים
16.30 „הבו זמר" — שירים עבריים.
17.06 „ארץ חמדת".
18.06 „מפיק ודי" — עם דלית אורמיאן.
18.30 „ממגרש הספורט".
19.05 „הקיל קולנוע".
20.05 „יומן השבוע" (ש"ח).
21.05 „כוכב הערב": עם אדית פיאף.
22.05 „בקצה השבוע" — עם יעקב אחימאיר.
00.10 „הרי ארצי מולדתי" — שירים עבריים.

גלי צה"ל

07.05 יופי של שירים.
08.05 „מעל ומתחת לשמיכה".
09.05 „מקהלה עליזה" — שירים וסיפורים לילדים עם שרה דורון.
10.05 „טעם של פעם" — עם אורלי יניב.
11.05 „במצב הנוכחי" — עם יוסי עבארי ודני וסלי.
12.05 „הדרך" — עם מרסדס סוסה, גרולת ומרות דרום־אמריקה. (ש"ח).
13.05 „שאלות אישיות" — יעקב אגמון משוחח עם דוד פרלוב.
14.05 „הכל זורם".
16.05 „סינמה שבת" — תוכנית בענייני קולנוע. עורך ומגיש: גיא פינס.
17.05 „ספרים רבותי ספרים" — המגאזין הספרותי של גלי צה"ל.
18.05 „גלגלי צה"ל" — דיווחים ישירים על מצב התנועה בכבישי הארץ, עדכוני חדשות וספורט.
20.05 „קוקטייל בטעם קאמפרי" — שעה של שירים נאפוליטנים.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 שירים עבריים.
22.05 „מסורת מסורת".
23.05 „עושים מדינה" — עורך ומגיש: דודו דיין.
00.05 ציפורי לילה מארח — אבי קורן מארח את עומרי ניצן המנהל האומנותי של „הבימה" המגיש את השירים האהובים עליו.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

18:00 — 09.00 — „גל עברי" — חמש שעות של שירים עבריים ברצף.
00.05 משירי שלום חנוך.
12.05 „להיט לתיאבון".
14.05 „יופי של שירים" — ממיטב הזמר העברי.
16.05 „באים מאהבה" — שירי אהבה.

רשת ג'

07.09 „צלילים למזכרת" — שירי העבר.
08.05 „גוונים" — שירים עבריים.
10.05 „על בטוח" — להיטי כל הזמנים.
12.05 „להיטים לוהטים.
14.06 „כוכבים".
15.05 „אתם זוכרים את השירים?".
17.05 „שיר בין־ערביים".
19.05 „זמר שכזה" — שירים עבריים.
20.05 „פזמונהמון" — מחרוזות פזמונים — עם דן עופרי.
22.05 „טיול לילי" — שירים עבריים.
23.05 „רדיוטק" — פזמונים בשצף קצב — עם נעם גיל־אור.

ראשון גלי צה"ל

6.12.1987

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת — כלכלת המזרח התיכון — כוחו החברתי והפוליטי של הנפט. מרצה: פרופ' גד גלבר.
06.30 פוקחים עין.
07.00 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 א'לה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 עשר — שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור — סיפור היום בתש"ח — עורך ומגיש: דודו דיין.
14.05 פגישה יומית — עם יצחק בן־נר.
15.05 שירים לחג — עם ארז טל.
16.05 קו פתוח — לכבוד פתיחת הקונגרס הציוני העולמי — עם ראשי ההסתדרות הציונית.
16.55 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות — לענייני צבא ובטחון.
19.05 רדיו ספורט — מגאזין ספורט.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 עושים מדינה — עורך ומגיש: דודו דיין (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — כלכלת המזרח התיכון — כוחו החברתי והפוליטי של הנפט. מרצה: פרופ' גד גלבר.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים

שלמה ארצי, מגיש את „ציפורי לילה" (גל"צ 16.05)

שהחבורה אוהבים.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.
23.55 שיחת חצות — עם הסופר יגאל לב.
00.05 ציפורי לילה — עם שלמה ארצי.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צר"8 — תוכנית יומית לחיילים — עם אברי גלעד.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר — עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה — עורך ומגיש: רני קרפל.

שני גלי צה"ל

7.12.87

06.05 אוניברסיטה משודרת — תורתו של הרב קוק — המוסר התועלתני החילוני והקדוש מרצה: פרופ' יוסף בן־שלמה.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 א'לה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 עשר — שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור — סיפור היום בתש"ח. עורך ומגיש: דודו דיין.
14.05 פגישה יומית — עם אורלי יניב.
15.05 שירים לחג — עם ארז טל.
16.05 מפגש — שאלות ותשובות עם שר הבטחון יצחק רבין ותלמידי ביה"ס בליך ברמת־גן.
16.55 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 ספרא וסייפא — ירחון לענייני ספרות צבאית. עורך ומגיש: איתן גלבוע.
19.05 בול בירושלים — משדר מיוחד של יחסי ישראל והגולה. האם ישראל היא מרכז יהדות העולם או שגם הגולה מרכזית? משתתפים: הנשיא חיים הרצוג, אריה רולצ'ין, עוזי נרקיס, ד"ר דוד גורדיש מניו־יורק, הרב אברהם יעקובוביץ מלונדון, סלי פרנקטאון מקייפטאון, פרופ' חיים בינרגלר מבואנוס־איירס, הרב סירט מפריז וד"ר יצחק גרינברג מבוסטון. מנחה: ישעיהו בן־פורת (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.

יצחק רבין, משיב לתלמידי ביה"ס „בליך" (גל"צ 16.05)

21.30 אוניברסיטה משודרת — תורתו של הרב קוק — המוסר התועלתני החילוני והקדוש מרצה: פרופ' יוסף בן־שלמה.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.
23.55 שיחת חצות — עם אליזה מסיוריק — עובדת סוציאלית.
00.05 ציפורי לילה — עם יותם ראובני. תכנית מוסיקלית בנימה אישית.
03.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צעד וחצי — תכנית הספורט של גלי צה"ל הכוללת דיווחים ישירים ממשחקי הליגה בכדורסל ופרשנים באולפן.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר — עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה — עורך ומגיש: רני קרפל.

שלישי גלי צה"ל

8.12.87

06.05 אוניברסיטה משודרת — כוכבים כפולים — מהירויות רדיאליות של כוכבים כפולים מרצה: פרופ' אליה ליבוביץ.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע — עם איתן ליפשיץ.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 א'לה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 עשר — שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור — סיפור היום בתש"ח — עורך ומגיש: דודו דיין.
14.05 פגישה יומית — עם יצחק בן־נר.
15.05 שירים לחג — עם ארז טל.
16.05 ערב אחרי הצהריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות — לענייני צבא ובטחון.
19.05 סמפוזיון ישראל והתפוצה — היש ציונות בלי עליה? משדר מיוחד שנערך בו־זמנית מניו־יורק, לוס אנג'לס, לונדון, פריז, בואנוס־איירס, יוהנסבורג, מוסקבה וירושלים בין ראשי היהדות בארץ ובעולם. מנחה: מיכאל קפרין (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — כוכבים כפולים — מהירויות רדיאליות של כוכבים כפולים. מרצה: פרופ' אליה ליבוביץ.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים.

אביהו מדינה, מוסיקה בנימה אישית (גל"צ 00.05)

23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.
23.55 שיחת חצות — עם ג'פרי ויגודר — עורך אנציקלופדיה יודאיקה.
00.05 ציפורי לילה — עם אביהו מדינה. תכנית מוסיקלית בנימה אישית.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צר"8 — תכנית יומית לחיילים — עם אברי גלעד.
22.05 הפסקת עשר — עם מיכל ניב.
21.57 הודעות לחיילים.
23.05 קול הג'או הזה — עורך ומגיש רני קרפל.

עדיין אין בידנו פירוט כל תוכניות הרדיו.
הפירוט יפורסם בעתון היומי

רביעי גלי צה"ל

9.12.87

06.05 אוניברסיטה משודרת — בסתיו בשירה העברית — הרגם הפתט מן האדם אל הטבע. מרצה: ד"ר זיוה בן־פורת.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 א'לה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 עשר — שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור — סיפור היום בתש"ח. עורך ומגיש: דודו דיין.
14.05 פגישה יומית — עם אורלי יניב.
15.05 שירים לחג — עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 יער משוחר — מגזין גלי צה"ל לענייני צבא ובטחון.
18.45 תפוצות — דיון על מצב התקשורת היהודית בעולם עם משתתפים בארץ ובחו"ל. משתתפים בארץ: חנה זמר, עוזי נרקיס ונחמן שי (ש"ח).
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — הסתיו בשירה העברית — הרגם הפתטי מן האדם אל הטבע. מרצה: ד"ר זיוה בן־פורת.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים. עורך: מאיר לחיאני.
23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.

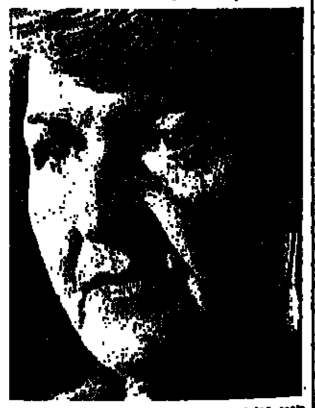

חנה זמר, מהמשתתפים בתכנית „תפוצות" (גל"צ 19.05)

23.55 שיחת חצות — עם המחזאי מוטי לרנר.
00.05 צפורי לילה עם נתן דטנר ואבי קושניר. תכנית מוסיקלית בנימה אישית.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 מצעד הפזמונים הלועזיים הממוחשב.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר — עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה — עורך ומגיש רני קרפל.

חמישי גלי צה"ל

10.12.87

06.05 אוניברסיטה משודרת — ההיסטוריה האמריקנית ממלחמת האזרחים למלחמה הקרה — האימפריאליזם האמריקני החדש. מרצה: ד"ר ארנון גוטפלד.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע — עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 א'לה בוקר — עם אלי ישראלי.
10.05 עשר — שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו — עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור — סיפור היום בתש"ח. עורך ומגיש: דודו דיין.
14.05 פגישה יומית — עם יצחק בן־נר.
15.05 שירים לחג — עם ארז טל.
16.05 ארבע אחרי הצהריים.
16.54 באופן מילולי — פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות — לענייני צבא ובטחון.
19.05 פזמונים לכולכם.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 יער משודר — מגאזין גל"צ לענייני צבא ובטחון (ש"ח).
21.00 מבט לחרשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת — ההיסטוריה האמריקנית ממלחמת האזרחים למלחמה הקרה — האימפריאליזם האמריקני החדש. מרצה: ד"ר ארנון גוטפלד.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק — שירים שהחבר'ה אוהבים. עורך: מאיר לחיאני.

ד"ר אמנון כהן, בתכנית „שיחת חצות" (גל"צ 23.55)

23.05 עשרים וארבע — היום שהיה — עם ירון וילנסקי.
23.55 שיחת חצות — עם ד"ר אמנון כהן — מזרחן.
00.05 ציפורי לילה.
02.05 לא רוצים לישון.
05.05 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

19.05 רדיו רדיו — עם יואב קוטנר.
20.05 צר"8 — תכנית יומית לחיילים — עם אברי גלעד.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר — עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה — עורך ומגיש: רני קרפל.

תשבצים

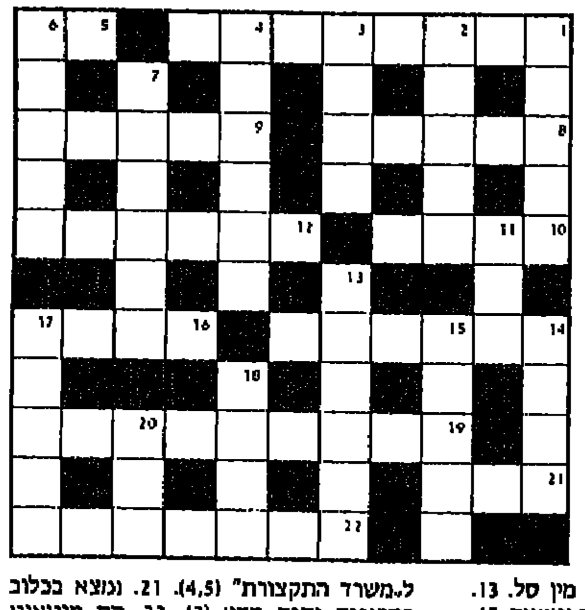

תשבץ 212

אפקי:
1. מין תבלין: 5. הרי, קח. 8. שקל לזכור אותו (שתי מלים). 9. מין תוף. 10. מין לביבות. 12. קולות של צפרים. 14 איש „העבודה" היה בתפקידים בכירים (שר אוצר, שיכון ועוד) בשנות ה־50' (3,3). 16. עובד השייך לפיאודל. 19. משורר רומאי ידוע בחצר אוקטביאנוס וקבר בטקס רב רושם את זבוב השעשועים שלו. 21. עיר בשפלה. 22. צורת היגוי (שתי מלים).

אנכי:
1. סיור צבאי. 2. בעגה: הכנת בלוף 3. מין בגד (מלה תנכית). 4. חמר חיוני לחיים. 6. חברת תעופה ישראלית. 7. רמטכ"ל צה"ל בתחילת שנות ה־60. 11. מין סל. 13. סבלנות. 14. התקן לנשיאת פגזים ופצצות. 15. כדורסלן מאוה"ב ש„שם את ישראל על המפה". 17. מתווך. 18. פרח נאה. 20. ממנו יוצא היין.

אגוזן 212

אפקי:
תעלה שאפשר לשפצה אצל הדנטיסט של אנשי התקשורת (4,4). 5. (יחד עם 16 אפקי) אורח כזה אינו מקבל משקה אלא רוק, אולי (4,2). 8. שיטת קוסט פלוס מתאימה איכשהו גם לפרוש התנ"ך (5). 9. יתן לאוניברסיטה בד יקר בתור דוגמה (5): 10. יתנהג כמו כוכב הזמר (4). 12. ראה 14 אנכי. 14. נעשה חיים בתוך מטוס (6). 16. ראה 5 אפקי. 19. באמצעותו משתנה אצלנו גם „משרד התקשורת" ל„משרד התקצורת" (4,5). 21. נמצא בכלוב בתכיפות יתרה מדיו (3). 22. קח מוטאנט לעדות (7).

אנכי:
1. בעלי ערך ניכר בתל (5) (כ"מ). 2. מורחים אותו על מטבע (5). 3. מה שנזר אומר זה לא נכון! (4). 4. יש עשר סיבות ועוד אחת לעתיד טוב יותר! (6). 6. האל קיים בכל מקום באטמוספירה (5). 7. גרם לפלונטר בשלטון (3,3). 11. גדול מען בודאי (3). 13. הכנסות והוצאות בסעיפי המחשב (3,3). 14. (יחד עם 12 אפקי) מחלה התוקפת אנשי דרג נמוך בצבא המתחמקים מאחריות! (6,4). 15. המציא כסף טוב לבנית ארנון! (5). 17. לא סובל אותו - סובל ממנו! (5). 18. גם בתמנע לא הלכו בלי לסגור אותו (4). 20. טיב היחידה הקטנה שבמחשב (3).

פתרונות

תשבץ 211

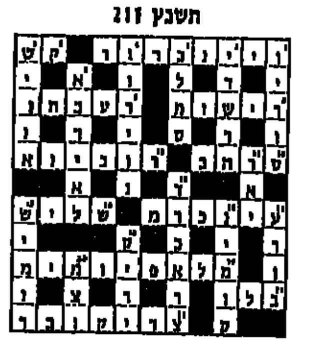

אגוזן 211

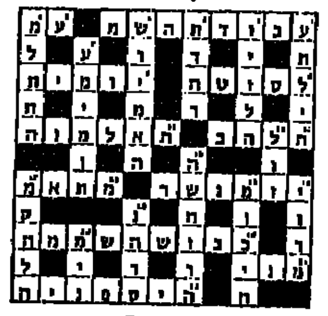

© אמיר בן־אור

ברידג'

נבחרת ארה"ב

המאבקים לקביעת נבחרת ארה"ב לגביע ברמודה (אליפות העולם לקבוצות שהתקיימה בנובמבר בג'מייקה - ובה זכתה ארה"ב במקום הראשון), התנהלו במתח גבוה, ובמאבק צמוד, שהוכרע על קוצו של יוד. אחת הידים בהן הושג ניקוד גבוה היתה היד הבאה:

צפון: ♠A 10 9 6 5 ♥--- ♦QJ 6 3 2 ♣K 9 3
מערב: ♠J ♥K 7 6 5 4 ♦A 8 4 ♣A 10 5 4
מזרח: ♠K 8 4 2 ♥9 8 3 ♦K 10 7 5 ♣Q 7
דרום: ♠Q 7 3 ♥AQJ 10 2 ♦9 ♣J 8 6 2

מחלק: מזרח
פגיעים: כולם
ההכרזה:

מזרח	דרום	מערב	צפון
---	1 הארט	---	2 הארט*
---	4 ספייד	---	---

* ספייד + אחד המינורים.

חוזה של 4 ספייד נראה מסובך, אך לא בלתי אפשרי. עובדה, החוזה בוצע על ידי סטאוסבי בדרום. מערב הוביל ברביעית הארט (לשמחתו של הכרוז), הכרוז זכה במלכה כשהוא משליך קלאב מהדומם, והמשיך ב־9 דיאמונד, רביעית ממערב, נסיך, (מלך ממזרח, שחזר ב־9 הארט. הכרוז זכה באלוף, כשהוא משליך דיאמונד מהדומם. הכרוז שיחק את השניה קלאב, מערב זכה באלוף והמשיך בקלאב. הכרוז שיחק דיאמונד מהדומם, חתך בידו, חתך הארט בדומם, דיאמונד (חתך בידו (האלוף הופיע במערב), והמצב כזה:

צפון: ♠A 10 9 6 ♥--- ♦J ♣---
מערב: ♠J ♥K 7 ♦--- ♣10 5
מזרח: ♠K 8 4 2 ♥--- ♦10 ♣---
דרום: ♠Q ♥J 10 ♦--- ♣J 8

הכרוז שיחק את המלכה ספייד, כשהוא משחק את ה־6 בדומם, ומזרח הניח לו לזכות בלקיחה (אם הוא זוכה הדומם גבוה). הכרוז המשיך בנסיך הארט, מלך ממערב, 9 ספייד ומזרח השליך את ה־10 דיאמונד (שוב אם יחתוך במלך ספייד — הדומם גבוה). הכרוז המשיך בנסיך דיאמונד. עתה נאלץ מזרח לחתוך ולחזור לתוך ה„מזלג" של A10 שבדומם, והחוזה בוצע.

בחדר השני שיחק דרום בחוזה של 2 הארט. מערב הוביל בנסיך ספייד, מזרח זכה וחזר בספייד, חיתוך, (חזרה בקלאב קטן, מזרח זכה במלכה, ובמקום לחזור בקלאב ולהכשיל את החוזה 4 פעמים (400) חזר בספייד, והמתנגדים הכשילו את החוזה „רק" פעמים.

ארנונה שמאן

שחמט

בעיות וסיומים

מתחבר הדו־מסעית הוא אמן לחיבור בעיות שחמט שחיבר למעלה מ־2400 בעיות ש־300 מהן זכו בפרסים. בבעייתו צריך לבן לבחור בזהירות את מסע המפתח (5454). במט־עזר ניתנים המטים על אותה ערוגה (5455).

5454. הרברט אהואס HERBERT AHUES
מערב גרמניה WEST GERMANY
מקורית ORIGINAL

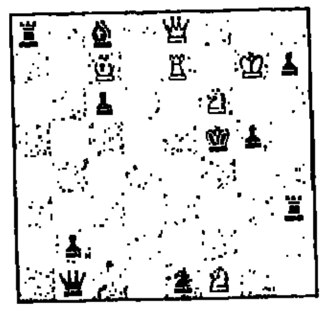

6+10 מט בשני מסעים

5455. אריה גרינבלט אשדוד
מקורית

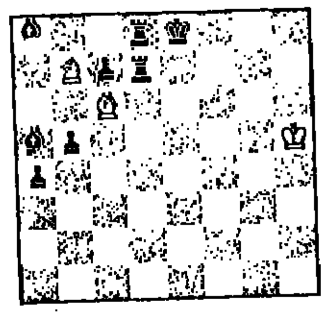

3+8 מט־עזר בשלושה מסעים, תאומים. א. דיאגרמה ב. מלך שחור ל־ב6.
פתרונים אל העורך רח' רמת־הגולן 43, ירושלים 97703.

בעיה בשלוש שעות

פז עינת הציע את נושא המט־עזר בתחרות המהירה בכנס הפרובלמאים, והוא היה גם שופט התחרות. הנושא: "מסע המט של הלבן הוא לערוגה, אותה פינה השחור במסעו האחרון". למרות הזמן הקצר שעמד לרשותו (שלוש שעות בלבד) הצליח רפי ליצור בעיה אסתטית עם פתרונים הרמוניים.

ד"ר רפי רופין
תחרות חיבור מהירה, תל אביב 11.87
מקום ראשון

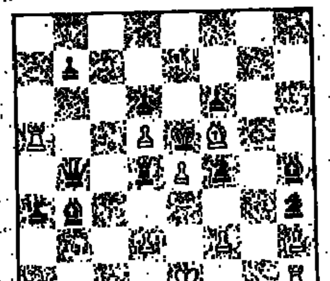

9+11 מט־עזר בשני מסעים, תאומים. א. דיאגרמה. ב. צריח לבן ל־א1.
הפתרונים: א. 1. פ:ז5, 0־0. 2. פ:ד5, ר:4א. ב. 1. רג4, 0־0־0. 2. צ:ד5, ד4.

לתשומת לב המחברים – כל הבעיות שחוברו על נושא זה עונות גם על הדרישות של התחרות התמאטית שהוכרזה בברזיל ואשר פרטים עליה פורסמו במדור זה לפני מספר שבועות.

השלמה
בבעיה של עמנואל וכרן, מס' 5452, שפורסמה בשבוע שעבר, יש כמובן שני פתרונים.

פתרונים

5442 (ר־עה). 1. מ־ג4! מתוחכם מאד (פתח).
5443 (גבריון). 1. צ־א8, ד־7. 2. צ:ד־ג8 ... [illegible]

קרבות ותחרויות

נצחון לכפר סבא

הפועל כפר סבא זכתה במפתיע במקום הראשון בתחרות לזכר רם שרון ז"ל שנערכה ברעננה, מטעם סניף הפועל המקומי. כפר סבא צברה 21.5 נקודות בהקדימה את הפועל הרצליה 18, הפועל הוד השרון 17.5 והפועל רעננה 3 נקודות. ניהל: שלמה קנדלשיין.

משגים פסיכולוגיים

בכותרת "משגים פסיכולוגיים" מכתיר רב האמן אדוארד גופלד מבדה"מ את הסבריו למשחק ה־11 בדו־קרב על אליפות העולם בסוויליה. גופלד מביא הסברים למשחק מחדר העתונות בתיאטרון לופה דהוגה (שם נערך הדו־קרב). לניתוחים אלה שותפים רבי אמנים נודעים. חסרונם הוא שאינם יסודיים דיים. רב האמן זורק רעיון והאחרים מתחילים לבודקו עמו. הם כל כך שוקעים בניתוח הואריאנט עד שלעתים נעלמת מעיניהם אפשרות שהיתה מחייבת תשומת־לב מעמיקה. בכל זאת, אלה הם הסברים של רבי אמנים, ויש מה ללמוד מהם. לאחר הדו־קרב יעלו השותפים לו את הסבריהם להתרחשויות. בינתיים אנו כאן עם הסברים מחדר העתונות בסוויליה לאחד המשחקים המוזרים והמרתקים בדו־קרב.

הגנת גרינפלד
לבן: קרפוב שחור: קספרוב
המשחק ה־11 בדו־קרב 1987.

1. ד4, פ־ו6; 2. ג4, ז6; 3. פ־ג3, ד5; 4. ג:ד5, פ:ד5; 5. ה4, פ:ג3; 6. ב:ג3, ר־ז7; 7. ר־ג4, ג5; 8. פ־ה2, פ־ג6; 9. ר־ה3, 0־0; 10. 0־0, ר־ו4; 11. ג:ו3, פ־א5; 12. ר:ו7+, צ:ו7; 13. ו:ו4, צ:ו1+; 14. מ:ו1, מ־ד6; (במסע זה סוטה קספרוב מההמשך ששיחק במשחק התשיעי 14... ג:ד4; וחוזר לדרך בה נקט במשחקים קודמים יותר בדו־קרב, כאשר המלכה נכנסת במהרה למאבק) 15. מ־ז1, (חידוש בדו־קרב. במשחקים קודמים שיחק קרפוב 15. ה5,) 15... מ:ה6; 16. מ־ד3, מ־ג4; (מסע קצת מוזר, אך כנראה הטוב ביותר על 16... מ:ה: ז4; בא 17. צ־ב1, וללבן עדיפות עמדתית שכן הפרש א5, נמצא בתיים מ"חוץ למשחק". עתה ייהנה הלבן מיתרון של רגלי, אך היוזמה תהיה בידי השחור) 17. מ:ה4, פ:ג4; 18. ר־ז1, (כך יותר טוב מאשר 18. ר־ז5, ג:ד4; 19. ג:ד4, ח5; 20. ד5, ר־ו8; והרץ הלבן מחוסר עבודה) 18... ג:ד4, 19. ג:ד4, ה5; 20. ד5, ר־ה6; 21. ח4, ר־ד2; 22. צ־ד1.(על מסע זה חשב קרפוב 21 דקות. שום דבר אין הוא משיג לאחר 22. ר־ה1, ר־ה3+ 23. ר־ז2, ר־ד2;) 22... ר־א5!! (כנראה שקספרוב לא העריך כראוי את עוצמת מסעיו הבאים של הלבן. כל רבי האמנים במרכז העתונות היו בדעה שטוב יותר 22... ב5; ומשל 23. פ־ג1, א5; 24. פ־ד3, ר־ג3; ולשחור משחק נגדי טוב) 23. צ־ג1, ב5; 24. צ־ג2! (הטוב ביותר) נבדקה כאן האפשרות: 24. פ־ג3, א6, 25. פ־א4, פ־ד6; 26. פ־ב6, ר:ב6; 27. פ:א4, ר־ג7) 24... פ־ד6; 25. פ־ז3, פ־ג4; 26. פ־ו1, (קרפוב ניסה לממש רעיון של קאפבלנקה ולנצל את יתרון המסע בעת ההתקפה על הרגלי ה' והחזרה להתגוננות, לתמרן את הפרש ל־ז4, או ל־ד3 אך זה לא הלך לו) 26... פ־ד6; 27. פ־ז3, פ־ג4; 28. ו:ז5; מ־ו7! (שגיאה גסה. נחוץ 28... א6; ועל 29. מ־ו1, בא 29... צ־ו8; 30. מ־ה3, צ־ו4; או 29. פ־ו1, צ־ו8, 30. מ־ה3, אפשר גם 28... צ־ג8) 29. פ־ו1, פ־ד6; 30. פ־ז3, פ־ג4; 31. מ־ו7, מ־ה7 (את המסע הזה לא ניתן להבין) 32. ר־ג5+ מ־ו7;

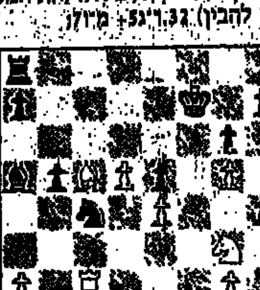

33. צ־ו1! (לא זאומן אך במסע "מתבקש" זה איבד הלבן את יתרונו. ההמשך הנכון הוא 33. מ־ה2, ... [illegible]

אבי אמיר

גבי – סיפור אמיתי

מבוסס על חייה וספרה של גבריאלה ברימר, מכסיקנית ממוצא יהודי־אוסטרי, שנולדה פגועת מוח. הפגיעה שיתקה את כל גופה ומרכזי הדיבור שלה. האבר היחיד שהיא מסוגלת להניע הוא כף רגלה השמאלית שבאמצעות בוהנו היא מאייתת ואף כותבת במכונת כתיבה. מוחה החריף, רגשותיה החזקים ותעוזתה האנושית המופלאה מסייעים לה לנצח את גורלה העגום. הסרט הוא מלודרמה דידקטית פשוטת מבנה וסוחטת דמעות, על ניצחון הרוח את הגוף הנרפה – כמוה ראינו כבר בכל ואריאציה אפשרית, החל מסרטים על טורשת נפוצה, דרך סרטן ועד איידס. מעלתו היחידה של הסרט, ודאי שאינה בסגולותיו הקולנועיות המפוקפקות, אלא דווקא בסיפור האנושי שהוא מצליח להפיק. סיפור של ידידות מופלאה הנרקמת בין גבי האילמת והמשותקת לבין המטפלת המכסיקנית הפרימיטיבית, הפשוטה והשתקנית. שתי נפשות אילמות שכרתו ברית ויצרו עולם בלעדי חרישי, עשיר בגוונים רגשיים, שלאחרים אין בו דריסת רגל.

את הסרט ביים המכסיקני לואי מנדוקי. במשך ארבע שנים חיפש מימון לסרטו ומצא אותו אצל המיליונר משולם ריקליס, הפעם בלי תזאודורה שלו. גם המפיק הוא מבני עמנו, אחד בשם פנחס פרי. ליב אולמן ורוברט לוגיה ("להב משונן") מגלמים את הוריה של גבי, נורמה אליאנדרו הארגנטינית "מהסיפור האמיתי" מפליאה לשחק גם כאן בתור המטפלת הבורה וחמת הלב. השחקנית האמריקאית הצעירה רייצ'ל לווין מגלמת את גבי באמינות מוחלטת. לורנס מונסון ("מסכה") מופיע בתפקיד החבר משותק המוחין של גבי, ודני דה לה פז ("חבורת הקוברה") בתפקיד החבר הבריא שלה, המוצא לה עבודה ראשונה כעיתונאית. "תכלת", ת"א.

טמפופו

תאוות האכילה ופולחן המזון האנושי המטורף מוצגים בסאטירה החריפה של הבמאי היפני יוז'ו איטאמי בעיוות מוגזם עד ליצירת גרוטסקה מקאברית המעוררת קבס וצחוק. מאז הסרט "הזלילה הגדולה" של פרארי איש לא היטיב לטפל בסינדרום אנושי זה כמו איטאמי. הסרט בנוי בצורת מערכונים שחוזרים מצטלבים ומזכיר בנארטיב המקוטע והפרוע שלו את הסרטים: "סהרורים" ו"סיפור בזיג זג". במרכז הסרט מנסים חמישה גברים ללמד אלמנה בעלת בית אוכל עממי כיצד לבשל את מרק האטריות החביב על היפנים. הם יעשו הכל כדי להצליח, ריגול מטבח, טריקים, ואפילו ישפילו עצמם עד כדי טעימת דגימות מזון מפחי האשפה של בתי אוכל מתחרים. חוץ מהם הסרט משופע בשלל מערכוני ולוולה בראי עקום, באחד מהם מאיץ בעל באשתו הגוססת להכין לו את ארוחת הערב, והיא קמה כמו זומבי ומכינה את שביקש, ואז צונחת ומתה.

"טמפופו", סרטו השני של יוז'ו איטאמי (השניים האחרים הם הסטירות "מנהגי לוויה" ו"אשת מס" שיוצגו בקרוב בהקרנה מסחרית) – בנו של הבמאי מאנסקו איטאמי ובעצמו שחקן קולנוע בסרטיהם של איציקאווה, מוריטה ואושימה. אשתו בחיים, השחקנית נבוקו מיאמוטו היא טמפופו הבשלנית שהפכה לאשת גורמה אמיתית. לאחר הדרכתם של דורשי טובתה. טסוטומו יאמזאקי, שחקן יפני ידוע שהופיע בכל סרטיו של איטאמי, הוא זורז שעוזר לה בכך. "לב", ת"א.

נורמה אליאנדרו ורייצ'ל לווין (ימין), ליב אולמן ולורנס מונסון בסרט "גבי – סיפור אמיתי"

מאנון

חלקו השני של האפוס היוקרתי והחגיגי "ז'אן דה פלורט" ע"פ הרומן "מאנון של המעיינות" של הבמאי והסופר הצרפתי הנודע מארסל פאניול, שזכה לעיבוד מחודש ועשוי היטב בידיו של הבמאי קלוד ברי ("צ'או פנטיין"). חלק 2 ממשיך כעבור שנים אחדות. מאנון, בתו יחידתו של ז'אן דה פלורט הנרצח, כומסת את נקמתה הנוראה לרגע שבו תוכל להראות להם, לכל תושבי הכפר הסתגלנים, ובפרט לשניים שאחראים לטרגדיה האישית שלה: פפה סוביראן ואוגלין אחיינו, הרשעים הקטנים שחסמו את מקור המעיין באדמתו של אביה, ובכך הביאו עליו את מותו. מאנון, נשבעת לנקום. היא עושה זאת בדרכים לא פחות ערמומיות ונוראות וליבה הפצוע לא עומד. במקרה זה, לזכותה. היא אכזרית בדיוק כמו מבקשי רעתה, אבל גם היא קרבן של טרגדיה משפחתית שתעבור מדור לדור. קרבן של חטא קדמון שפשרו יתגלה רק בסוף הסרט. השנים עברו ואוגלין העשיר והכעור מתאהב במאנון, הוא מגלה לה את אהבתו אך זו בזה לו וגורמת לשיגעונו. היא מחליטה לנקום בכל הכפר המתחסד שהעלים עין למראה העוול שעשו לאביה, וחוסמת את מקור המים של הכפר. הם כמובן, בטוחים שזה בא להם כעונש מידי שמים וממהרים להלשין לכומר על בני סוביראן, החוטאים.

מאנון, כמו טרגדיה יוונית קלאסית, תחשוף את קיומם של סודות מסתוריים, אהבות ושנאות עתיקות שתוססים בליבות אנשים במשך שנים והורסים את חייהם וחיי אחרים. סיפור מלודרמטי על כוחה של טיפשות, רוע לב, התחסדות, אכזריות, פחד וחוסר יכולת לאהוב - יותר מאשר סיפור על כוחו של גורל.

איב מונטאן ודניאל אוטיי הנפלאים הם בני סוביראן, המדשדשים בחטא קדמון. עמנואל באר, בתו של זמר פופ צרפתי ידוע, היא מאנון היפהפייה, היפולט ז'יראדו הוא מורה משכיל שמתאהב בה, אליזבט דפרדייה היא אמה. ז'ראר ברך ("שם הוורד") כתב את התסריט, וצילם ברונו נוייטן. "צפון", ת"א.

[illegible]

את, אני והמהפכה

כמעט טוב

סרטו של הבמאי ההונגרי הצעיר פיטר גארדוש עוסק במהפכת 1956 ובפלישה הסובייטית שבאה אחריה – תקופה כאובה שסרטים הונגריים רבים הספיקו לחטט ולפשפש בה. גארדוש העדיף להאיר את הצד האנושי של הפלישה ולעסוק בגיבורים האמיתיים של המלחמות. על כן רובו של הסרט מתרחש בבית משפחה הונגרית ממוצעת, ומוצג דרך עיניהם של ילדי המשפחה. האב מפוטר ממשרתו כמנהל בכיר ובינתיים חולם להימלט לאמריקה ולהפוך לרקדן סטפס. לאם יש מאהב שהוא תרומה לשלומו. הסבתא, שכנראה היתה פעם פיגורה חשובה במפלגה, נאלצת כיום לשרוף את כתבי סטאלין מחשש לשלומם, והילדים צופים בבהלה בחוסר האונים של הוריהם ונחשפים אף הם לגילוייה המכוערים של המלחמה כשבני כיתתם נהרג בעת משחק.

דומה שבסרטו של גארדוש יש את כל המרכיבים הדרושים במינון מדויק ומאוזן: אנושיות, יחס חם לדמויות, אנקדוטות מלבבות, עידון והומור, אבל הדיוק הוא שהופך את סרטו לנוחר מדי בסדר, כמו שצריך: סרט פושר, עם משחק ומאנייריות מתחנחנות ומזויפות, שממלא אחר מה שמצפים ממנו. ועל כן ממאיס את עצמו מהר. הכל בו נראה כמו מתכון משומש. קח ילדה שובבה אחת, הוסף סבתא חייכנית ועוד כמה סצינות נחמדות. לגמרי ההיפך מהסרט היוגוסלבי "יופיו של החטא" שמגביה לגבהים של קיטש, אבל העוצמה נמצאת רק בגבהים. הסרט גם חסר את הפיוט שהיה בסרט משפחה דומה, "מסע העסקים של אבא".

צילום הסרט הוא כבר דבר אחר. הסרט ניחן באותה איכות צילומית נדירה שרק הצלמים ההונגריים יודעים את סודה. השחקנית הנודעת מארי טרשי ("אהבה אסורה") היא הסבתא שנשארת שלווה בכל המהומה, האב בעל האף הקולוסאלי המרשים הוא דושו שדאש, האם היא יודית הרנאדי, ושני הילדים יפים אך לא משכנעים במשחק מאולץ.

מהברות הקולנוע

לאבד בתולים בטיחואנה

מספיק

כנראה שבעקבות הקרנת סרטו החדש והמצליח של הבמאי האמריקני קרטיס הנסון: "חלון חדר המיטות", ואולי גם עקב הצלחת סרטיו של השחקן תום קרוז: "אהבה בשחקים" ו"צבע הכסף" – הוחלט לשלוף להקרנה את סרטו המוקדם יותר של הנסון: "לאבד בתולים בטיחואנה". תשאלו, למה כבר אפשר לצפות מסרט עם שם שכזה. האמת היא שלא הרבה.

עמנואל באר בסרט "מאנון"

מדובר כאן במעין "אסקימו לימון" אמריקני המתרחש בראשית שנות ה־60. שלושה תלמידי תיכון (תום קרוז, ג'ון סטוקוול וג'די ארל ואלי) עוברים את הגבול מלוס אנג'לס המתודרת לטיחואנה המסמורטטת הסמוכה כדי שלוש שעות נסיעה. מטרתם: להיפטר סוף סוף מהבתולים. למה צריך לעניין אותנו פרשיית איבוד הבתולים שלהם: לא יודעת. מכל מקום שלושת החברים אוספים בדרך טרמיפסטית נסערת (שלי לונג) שזה עתה נמלטה במריבות מבעלה הבוגדני ומתכוונת להשיג גט מהיר במכסיקו. בטיחואנה כל אחד פונה למעשיו. הנערים הולכים לבית הזונות, הבחורה לעורך־דין הרמאי. כעבור מספר שעות הם מתאחדים, הנער הביישן שלא הצליח לעשות כלום אצל הזונה מתגלה כמאהב נפלא בחיקה של האשה הנשואה, הרברבן מתגלה כבעל איבר מינורי, והתחיך המנוסה מסתבך בתיגרה עם חייל מאריוס גברתני (דיק רוסוביץ מ"רוקסאן"). קומדיה וולגארית שמנסה להיטפל גם למסר חברתי על אמריקנים קפיטליסטיים שמנצלים את המקסיקנים. "גורדון", ת"א.

מיוחד

● כמו הולדת – מסע דיג של זקן נוסטלגי וילד אל רקע מודרניזציה של איזור הרדי ביפן. בהפקה ארצות, סינמטק י־ם, ג', 19.15, סינמטק ת"א, ד', 19.00.
● חוף הברברים – קלאסיקה מבריקה של הווארד הוקס. נערה שנונה שובה את ליבו של גנגסטר קשוח. סינמטק י־ם, שבת, 19.30.
● לוציה – יצירה קולנועית היסטורית של הומברטו סולאס, הנחשבת עד היום לסרט הטוב ביותר שיצא מקובה. סינמטק י־ם, א', 21.30.
● פריס טקסס – מסעו של גבר על סף אובדן השפיות במדבריות טקסס. בסרטו המרתק של ויט ונדרס. סינמטק י־ם, ב', 19.00.
● אלכסנדר נייבסקי – נקודת ציון בעבודתו של אמן המונטאז' סרגיי אייזנשטיין. סינמטק י־ם, ב', 21.30.
● סרטים גרמניים פוליטיים – אסופה של שבעה סרטים דוקומנטריים מגרמניה. הנושאים: כולם מסר פוליטי פציפיסטי. סינמטק י־ם, ג', 21.15, סינמטק ת"א, א', 21.30, יום ה', 21.30.
● עוף בחומץ – אחד מסרטיו האחרונים של קלוד שברול שטרם הוקרן בארץ. שברול חודר כאן אל תוך מעיהם של הצרפתים הפרובינציאליים. סינמטק י־ם, 21.30, יום ד'.
● שון חייקה מונוגטרי – שומר צעיר עובר השפלות בחברה היפנית של ימי הביניים. אחד מסרטיו המבריקים של קנג'י מיזוגושי. חיפה, ד', 19.00.
● שדרות סנסט – קלאסיקה של בילי ויילדר. קולנוע על קולנוע. סינמטק חיפה, ה', 21.30.

מלך ליום אחד

כמעט טוב

הקרנה חוזרת של להיט קולנועי משנות ה־60. "מלך ליום אחד", הסאטירה האנטי־מלחמתית של הבמאי הצרפתי פיליפ דה ברוקה היה בשנות ה־60 לסרטם החביב של ילדי הפרחים. דה ברוקה, מפליטי "הגל החדש" של שנות ה־50 לא התפרסם כעמיתיו טריפו וגודאר. ממרחק של עשרים שנה (הסרט נעשה בשנת 1966) סרטו נראה מיושן, נאיבי, המסר של פציפיזם, שלום, אהבה ותקווה נשחק כבר בשנות ה־60. העלילה מתרחשת במלחמת העולם הראשונה בעיר צרפתית נטושה מתושביה. מצידה האחד גרמנים מרושעים ומהצד השני סקוטים מטומטמים. עוד הם מתכננים כיצד לכבוש את העיר, פולשים אליה דיירים חדשים ועליזים. אלו הם דיירי בית־חולים לחולי נפש שפרצו את הסגור ועושים בעיר כבשלהם. לזכותם יצוין שהם עושים זאת הרבה יותר נחמד מהדיירים הרגילים.

השחקן הבריטי אלן בייטס, יפה וצעיר בעשרים שנה מהופעתו המאוחרת ב"המאבק לחיים" – הוא חייל סקוטי צעיר שנשלח לעיר כדי למצוא את המצבה שהגרמנים החביאו. במקום זה הוא מוכתר ע"י התושבים החדשים והמטורללים למלך הלבבות שלהם. הם אפילו מוצאים לו כלה יפה, קוקליקו: האקרובטית (ז'נבייב בוז'ולד). בעיר החדשה יש רוך ורוגע, חשמן, ג'נרל ומאדם מצובעת של בית זונות – ממש כמו בעולם הרגיל, אבל על פי האימרה הנושנה: משוגעים הם לפעמים יותר שפויים מהנורמלים, למרות הנאיביות, נחמד להיזכר בפנטסיה הקרנבלית של דה ברוקה. בסרט משתתפים גם ז'אן קלוד בריאלי, פייר בראסר והרבה אחרים, כולל אריות, שימפנזים, גמלים, דובים וחברים חביבים אחרים. קוקס אמיתי. "תמוז", ת"א.

ספינת המרד

כמעט טוב

הבמאי ממוצא פולני יז'י סקולימובסקי, שפועל מזה שנים במערב, ביים סרט חדש על פי נובלה של הסופר הגרמני ז'יגפריד לנץ. הסרט הוא הפקה אמריקנית, צולם בים הצפוני (בגרמניה) עם צוות של שחקנים אמריקניים. סקולימובסקי נשאר נאמן בסרט זה לדרמה אנושית פסיכולוגית דחוסה החביבה עליו, שהתקיימה בצורות שונות בסרטיו "הצעקה" ו"שעות גנובות".

השחקן האוסטרי קלאוס מריה ברנדאואר (זוכה פרס האוסקר על "מפיסטו") הוא קברניטה המהיר של ספינת משמר חופים הנטועה באמצע מפרץ קטלני ותפקידה להתריע ולהזהיר אוניות מפני סכנות. במחיצתו נמצאים גם חמישה אנשי צוות ובנו המתבגר (מייקל לינדון, בנו של סקולימובסקי) שמתקשה להסתדר איתו. ספינתו של הקברניט אוספת שלושה פליטים מספינת דייג, ואז מסתבר שהם ג'אנג'סטרים מסוכנים, שאת מנהיגם מגלם השחקן האמריקני רוברט דובאל זוכה האוסקר על "רגעים קטנים של חסד".

בין הקברניט לגנגסטר מתפתח קרב מוחות, עימות פסיכולוגי שמתחלל באיטיות גם בקרב אנשי הצוות. הגנגסטר מנסה למוטט את הקברניט ולחשוף את נפשו השחורה וחולשותיו. הקברניט מצידו מסרב לנקוט באלימות על ספינתו ואוסר על צוותו לארגן מרד, למרות שגם הוא מתעב את הפולשים. סקולימובסקי מנסה להעמיד דילמה מוסרית בראש בסיס רעוע של מותחן פסיכולוגי. המותחן נשאר – והוא אינו מהמקוריים, והכוונות הפילוסופיות נשארו כנראה בספרו של לנץ. את הבריונים של דובאל מגלמים אוליס הווארד וויליאם פורסייט שכבר גילם עבריין מנוול שכל בסרט "ביבי אריזונה". "דיזנגוף", ת"א.

ריקוד מושחת

מספיק

הכלאה בין "שגעון המוסיקה" ו"פלאש דאנס" לבין "פלמינגו קיד" ו"בין דודי האמריקני" ובטוח אפשר למצוא עוד עשרות סרטים) – תוציא את הסרט "ריקוד מושחת". סיפור סינדרלה מודרני המתרחש בראשית שנות ה־60 ומאחד בין גל סרטי הנוסטלגיה לבין גל סרטי המוסיקה והריקודים. העלילה רומנטית, מתקתקה, מיושנת וכלל לא הגיונית, כמו מספרי הנעורים של שנות ה־50, ומהווה ניגוד גמור לתוכנן האירוטי של הסצינות הנועזות, ובעיקר לריקודים המושחתים שלא היו מתקבלים על הדעת בסרטי "הנערה מהבית השכן" של אותם ימים פוריטניים.

בייבי (ג'ניפר גריי בת ה־27, בתו של הקומיקאי ג'ואל גריי מ"קברט") היא נסיכה יהודיה מפונקת ואינטלקטואלית בת 17, מגיעה עם הוריה לכפר נופש יקרני, שם היא פוגשת לראשונה בחייה בנערים עניים ממעמד הפועלים. המפגש המהמם מסיט את הילדה הטובה מהתעסקות יותר בספרי הסוציולוגיה – למוקד אחר, הרבה יותר מגרה. היא מתאהבת במורה הריקוד היפהפה בן ה־21 (מגלם אותו פטריק סוויזי בן ה־34, מסדרת הטלוויזיה "הצפון והדרום") – מעין חיקוי טמבלי לג'יימס דין נועם ומרדני. המשפחה מתנגדת לזיווג הלא מקובל, אבל הסוף טוב, כמו באגדות. הסרט מגוחך, מבדח באווילותו. המשחק מביך לעיתים, אבל הסוויזי הזה מתופף על הכל. סרט קולנוע ראשון לבמאי אמיל ארדולינו, מומחה לעיבוד טלוויזיוני של בלטים. בסרט משתתפת גם הרקדנית סינתיה רודס שהיתה בת זוגו למחולות של ג'ון טרבולטה ב"להישאר בחיים" ו"פלאשדאנס". "חוד", ת"א.

קן ווטאנבה (ימין) וריוטרו אוטומו בסרט "טאמפופו"

תרז

טוב

סרט מפתיע של הבמאי הצרפתי אלן קאבלייה ש־עד כה נודע בסרטים שוליים, מעורפלים וחסרי ייחוד. הסרט זכה בפרס המבקרים של פסטיבל קאן 86, וקצר את כל הפרסים החשובים של פרס סזאר. מבוסס על חייה ויומניה של הנזירה תרז מרטין (1873־1897) שנפטרה בדמי ימיה ונודעה בכינוי "הפרח הקטן של ישוע". לאחר מותה הוכרזה כקדושה בידי הכנסיה הקתולית. "תרז" אינו סרט דתי העוסק בסוגיות האמונה כמו "אורדט" של דרייר, גם לא סרט על הממסד הנוצרי המתחסד והמושחת כמו "שם הוורד" – אף אלמנטים אלו אינם יכולים שלא ליצוק מעט לעת על פני השטח. זהו סרט על קבוצת אנשים שחיים בתנאי הסגר מרצון. הסרט מתאר באובייקטיביות, ללא רגשנות ועם קורטוב הומור, את חייהן של קבוצת נזירות כרמליסטיות פנטיות. אין זה סרט מיסטי. הוא עוסק באהבה מוחשית, כמעט סקסואלית, של אשה צעירה, למישהו שמת לפני 2000 שנה. אהבתה של תרז לישוע היא אהבה מוחשית. המשיח בשבילה הוא אהוב, חתן, לא מונח אבסטרקטי. הסרט מנסה להבין את מעמקיה ומניעיה הרוחניים של הנזירה שהפכה לקדושה, מנסה להעניק אנושיות לדמויות הקדושים הנוצריים.

גדולתו של הסרט באסתטיקה המיוחדת והפונקציונלית שלו. בפשטות המבנה שבו כל פרט הכרחי. העלילה נטועה ברקע סתמי, חלל אולפן תיאטרלי של קירות עירומים ומינימום תפאורה, המבליטים את הסיטואציה האנושית החשובה מכל. קאבלייה כופה על הסרט משמעת פורמליסטית נוקשה אבל זו הולמת להפליא את האופי הקדורני והסתגרני של חיי הנזירות. האסתטיקה החסכנית אינה הופכת לצורנות מיופייפת גרידא. קאבלייה מצליח להפוך את המינימליזם להירות ויזואלית מרתקת. הצילום מדהים, חושני, נטורליסטי, לרגעים מעורר גועל, ובכך נשיק ל"שם הוורד". אך תרז הוא סרט מתלבט. הסטייטמנט איננו ברור דיו, מפני שאמונתה של תרז היא אמונה טהורה אבל גובלת בטירוף. האם הסרט הוא מתווה לכנסיה הקתולית וקדושיה, האם הוא נגד צורות המוות של כנסיה מסואבת וקודרת וממסד כנזירה חמור וסנפני שעיוות לגמרי את הבשורה המשיחית. יוצאים מהסרט ולא ברור מה קאבלייה רוצה מאיתנו. עם זאת הסרט יפה, מרשים וחזק. קטרין מושה מלבבת ורעננה בתפקיד תרז שאמונתה ואהבתה לישוע היתה גדולה מכל פיתויי העולם. "בית ציוני אמריקה", ת"א.

[illegible]
זליג – בית לסין, ת"א
החנות מעבר לפינה – חן, ת"א
המשפחה – לב, ת"א
ללא מוצא – לימור, בן־יהודה, ת"א
מגדל הדבורים – לב, ת"א
מטאל ג'אקט – חן, ת"א
משפחת המלוכלכים – סינמה 2, ת"א
נרדפי החוק – לב, ת"א

המשפחה

טוב מאוד

סאגה משפחתית שביים הבמאי האיטלקי אטורה סקולה, שסרטיו הזכורים לטוב עוסקים גם הם במשפחות ובפליטיקה: "משפחת המלוכלכים" משנת 75, ו"יום מיוחד" משנת 77. בשנים האחרונות ראינו בארץ שניים מסרטיו האחרונים: "הנשף" ו"מקרוני". "המשפחה" ("לה פמיליה") מתרכז בחיי משפחה בורגנית ברומא, מראשית המאה עד ימינו, בדרכו המיוחדת, באיטיות ובעדינות, בחום ובתבונה, ובמבטו חודר – סוקר סקולה את הרגעים הקטנים והשוליים המרכיבים את הזמים ואת ההתנסות האנושית הקיבוצית. ציר הסרט הוא קארלו, אותו אנו פוקדים כל עשר שנים, מהולדתו ועד גיל שמונים, שמונים שנה, מתוכן רבות שנות הבדידות והעצב.

את חייו מסכם קארלו: החיים מלאים וראויים, בלי הרבה התרגשויות ודרמות, אבל מי אמר שצריך לעשות "רעש" בחיים. סרט חכם. משתתפים: ויטוריו גאסמאן ("נושם נשים") כקרלו המבוגר, סטפניה סנדרלי ("המפתח") כרעייתו האוהבת, פאני ארדן ("מלך") כאחותה ואהובת נעוריו של קארלו, ג'ו קאמפה באדריאנה – האהובה בצעירותה, אנדריאה אוצ'יקפינטי בקרלו הצעיר, פיליפ נוארה כארוס של אדריאנה, ועוד רבים רבים אחרים המרכיבים את השבט המשפחתי הענף. "לב", ת"א.

יעל ישראל